

Hanna Vehviläinen

ALUSSA OLI MIMMILIIGA

Naisten jalkapalloilun muutos Suomessa vuosina 1971–2006

Jyväskylän yliopisto

Liikuntatieteiden laitos

Liikuntasosiologian pro gradu -tutkielma

Syksy 2008

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Liikuntatieteiden laitos / liikunta- ja terveystieteiden tiedekunta

VEHVILÄINEN, HANNA: Alussa oli mimmiliiga. Naisten jalkapalloilun muutos Suomessa vuosina 1971–2006

Pro gradu -tutkielma, 120 s., 2 liites.

Liikuntasosiologia

2008

Naisten jalkapalloilulla on lyhyt historia suomalaisessa liikuntakulttuurissa. Siitä huolimatta laji on noussut naisten ja tyttöjen keskuudessa yhdeksi maan suosituimmista joukkuelajeista. Pro gradu -työssäni kuvaan naisten jalkapalloilun muutosta Suomessa. Tutkimukseni alkaa vuodesta 1971, jolloin Suomen Palloliitto otti UEFA:n kehoituksesta naisten jalkapalloilun organisoitavakseen. Tutkimukseni päättyy vuoteen 2006, jolloin loppui Palloliiton viisivuotinen nais- ja tyttöjalkapalloilun F.U.N. -projekti. Naisten jalkapalloilun muutosta olen lähestynyt kolmen tutkimusteeman kautta: mitä toimia Palloliitossa on tehty naisten jalkapalloilun edistämiseksi, miten naisten jalkapalloilu on harrastajamääriltään kasvanut ja alueellisesti laajentunut sekä miten laji on kilpailullistunut. Naisten jalkapalloilun vaiheista Suomessa ei ole tehty kattavaa tutkimusta.

Tutkimusaineistoni koostuu kirjallisista lähteistä. Päälähteinä ovat Suomen Palloliiton toimintakertomukset, naisjalkapalloilun työryhmien ja naisvaliokuntien pöytäkirjat sekä liittohallituksen pöytäkirjat. Näiden tukena käytän muuta kirjallisuutta kuten seurahistoriikkeja, liikuntahistoriallisia teoksia ja tutkimuksia muiden maiden naisten jalkapalloilusta. Tutkimukseni sijoittuu historiallisen sosiologian alueeseen. Tutkimusmetodinani olen käyttänyt yhteiskuntatieteissä hyvin yleistä tutkimusmetodia, kausittelua.

Naisten jalkapalloilu Suomessa voidaan jakaa neljään kauteen, jotka ovat alkuinnostuksesta organisoitumiseen 1971–1981, vakiintumisvaihe 1982–1991, kentät kutsuvat tyttöjä 1992–2000 ja loikkaus suositukseksi 2001–2006. Olennaisimmat muutokset ovat tapahtuneet tyttöjen harrastajamäärien kasvussa ja lajin kansainvälistymisessä. Alueellisesti laji on levinnyt lähinnä Etelä-Suomeen ja suuriin sisämaakaupunkeihin. Palloliitossa naisten ja tyttöjen jalkapalloilu otetaan entistä paremmin huomioon. 2000-luvulla naisten jalkapalloilun uutena kehityssuuntana on eriytyminen. Naisten jalkapalloilun kehitystarina on ollut samankaltainen 1900-luvun alusta alkaneen naisten kilpaurheilun kehityksen kanssa; se alkoi vastustuksesta ja päättyi eriytymiseen. Merkillepantavaa myös on, että naisten jalkapalloilun muutos on ollut yhdenmukaista yleisen suomalaisen jalkapallokulttuurin muutoksen kanssa. Naisten jalkapalloilun kehittymiseen aikaa kului reilut 30 vuotta, miesten jalkapallokulttuurissa muutokset tapahtuivat sadan vuoden aikajänteellä.

Asiasanat: naisjalkapallo, naistutkimus, historiallinen sosiologia, liikuntakulttuurin muutos

1 JOHDANTO	5
2 NAISET MIESTEN MAAILMASSA	8
2.1 Kohti kilpakenttiä	9
2.2 Naisurheilun tutkiminen	11
2.3 Naisten jalkapallon tutkiminen lapsen kengissä.....	14
2.4 Naisten ja tyttöjen suosituimmaksi joukkuelajiksi	17
3 TUTKIMUSONGELMAT JA -MENETELMÄT	18
3.1 Tutkimustehtävä ja tutkimusteemat.....	18
3.2 Tutkimusaineisto ja tutkimusmenetelmät.....	21
4 VIHDOINKIN VIHERIÖILLE	23
4.1 Lyseoiden liikunnasta globalisoituneille kentille	23
4.2 Sota, naiset ja jalkapallo	25
4.3 Uuteen nousuun	28
4.4 Mikkelistä se käynnistyi.....	29
4.5 Kun lyhyet shortsitkin hyväksyttiin	31
4.6 Teollisuusyhteisöistä siippoihin ja tolppamainoksiin.....	32
5 ALKUINNOSTUKSESTA ORGANISOITUMISEEN 1971–1981.....	35
5.1 Palloliitolle vastuu naisten pelaamisesta	37
5.2 Harrastus leviää verkkaisesti	40
5.3 Sarjamuodot jatkuvassa myllerryksessä.....	46
5.4 Ensimmäisiä kansainvälisiä kosketuksia.....	49
6 VAKIINTUMISVAIHE 1982–1991	53
6.1 Naisvaliokunnat kehittämään naisten jalkapalloa	54
6.1.1 Ensimmäinen naisvaliokunta	55
6.1.2 Nais- ja tyttöjalkapalloilun kehittämissuunnitelma	57
6.1.3 Taistelu naisjalkapallon vastuuhenkilöstä	58
6.2 Etelä-Suomesta naisten jalkapallon keskus.....	60
6.3 Naisten sarjat vakiintuvat, ajatukset tyttöihin	65
6.3.1 Kenttäolosuhteet ihmetyttävät	66

6.3.2	Tytöille kansallisia kilpailuja.....	67
6.3.3	Stadi cupista tytöille oma turnaus.....	68
6.4	Maajoukkue jäänyt jälkeen Euroopan tasosta	69
7	KENTÄT KUTSUVAT TYTTÖJÄ 1992–2000.....	73
7.1	Avattava silmät ja katsottava missä mennään	74
7.2	Panostus tyttöihin tuottaa tulosta.....	77
7.3	Kohti ammattimaisempaa toimintaa.....	80
7.4	Ensimmäiset menestyspotkut maailmalla	81
8	LOIKKAUS SUOSITUKSI 2001–2006	84
8.1	F.U.N. -projektista nais- ja tyttöjalkapalloilun tunnus	85
8.1.1	Naisille ja tytöille kohdennettuja tapahtumia	88
8.1.2	Suomesta EM-kisojen järjestäjää.....	90
8.2	Tyttöjen kiinnostus kasvaa, naisia vaikea motivoida	91
8.2.1	Uusimaa edelleen ykkönen	93
8.2.2	Suuntana eriytyminen	94
8.3	Entistä kansainvälisempi naisjalkapalloilu.....	95
8.3.1	Ammattilaissarjan lyhyt historia.....	98
8.3.2	Seurajoukkueille vihdoinkin EM-turnaus	98
8.3.3	Pelaajavirtaa puolin ja toisin.....	99
9	YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET.....	101
9.1	Naisistakin hyötyä Palloliitolle	101
9.2	Tyttöjen määrän räjähdysmäinen kasvu	102
9.3	Naisten Liiga, naisjalkapalloilun parhaaksi.....	106
9.4	Kansainvälisten kilpailujen kentillä	107
9.5	Kuin miesten jalkapalloilu pienoiskoossa	108
9.6	Tutkimuksen arviointi	110
	LÄHTEET	113
	LIITTEET	121

1 JOHDANTO

”Tämä päivä on vähintään 22 kauniimman sukupuolen edustajalle hermoja kutkuttava. HIFK:n ja HJK:n mimmiliigan jalkapalloilijattaret mieltivät viimeiseen asti kikkoja ja pelin sääntöjä. Kello 17.30 mimmiliiga avataan Helsingin osalta stadionilla.” (Ilta-Sanomat 3.6.1971.) ”Uhkeat mimmiliigalaiset eivät saaneet miehiä sanattomiksi.” (HS 4.6.1971) ”Naiset tulevat tänä kesänä jalkapallokentille. Mimmiliiga hyökkää.” (Forsblom 1999, Apu-lehti 11.6.1971, mukaan.) ”HJK:n mimmit todistivat: isot miehet ilkkuvat turhaan.” (HS. 15.9.1971)

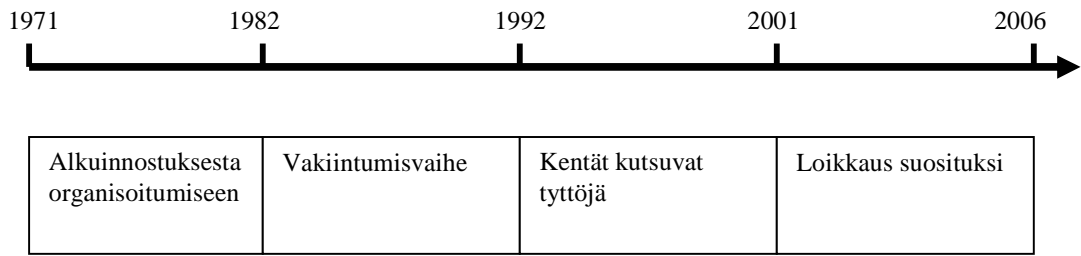
Näin kuvattiin sanomalehdissä 1970-luvun alussa naisten tunkeutumista jalkapallokentille. Kun naisten jalkapalloilun sarjatoiminta Suomessa alkoi vuonna 1971, puhuttiin siitä yleisesti mimmiliigana. ”Mimmittely” kuulostaa 2000-luvulla huvittavalta, jopa halveksivalta. Kuten edellisistä sitaateista ilmenee, suhtauduttiin naisten jalkapallon pelaamiseen alussa naureskellen. Naiset sen sijaan olivat varsin innostuneita uudesta aluevaltauksestaan. Alkuvuosina kaikenikäiset pelasivat samassa joukkueessa ja kaikki joukkueet yhdessä sarjassa. Kehitystä reilun 30 vuoden aikana on tapahtunut melkoisesti. Vuoden 2006 lopussa nais- ja tyttöjalkapalloilijoita oli yli 22 000. SLU:n kansallisessa liikuntatutkimuksessa 14 500 3–18-vuotiasta tyttöä ilmoitti halustaan pelata jalkapalloa urheiluseurassa (SLU 2005–2006, 40). Tämä suhteellisen nopea muutos on saanut minut kiinnostumaan aiheesta.

Miesten jalkapalloa on maailmassa tutkittu varmaan enemmän kuin mitään muuta urheilulajia. Suomessakin miesten jalkapallo on suosittu tutkimisen aihe. Naisten jalkapallon tutkiminen sen sijaan on lähes kyntämätön pelto. Satunnaisia opinnäytetöitä liikuntatieteiden laitoksella naisten jalkapallosta on tehty (ks. esim. Virtanen 1999; Paavola 2003; Anttila & Frost 2007). Ruotsissa naisten jalkapalloa on tutkittu paljon enemmän. Esimerkiksi naisten jalkapalloilun alkuvuosien historiasta on tehty kattava tutkimus *Amasoner på planen 1965–1980*. (Hjelm 2004.) Monien muidenkin maiden naisjalkapalloilun kehityksestä on tehty ainakin perusselvitykset, jotka on kerätty kirjaksi *Soccer, Women, Sexual Liberation* (2004). Juuri nyt, kun naisten ja tyttöjen jalkapalloilu

Suomessa elää nousukautta, on sen tutkiminen erittäin ajankohtaista. Tyttöjen määrä jalkapallokentillä on lisääntynyt lähes räjähdysmäisesti, maajoukkue menestyy ja yhä useampi naisjalkapalloilija suuntaa ulkomaille pelaamaan. Ja onhan Suomi valmistautumassa emännöimään vuoden 2009 Euroopan mestaruuskilpailuja.

Pro gradu -tutkimukseni tarkoituksena on kuvata, kuinka naisten jalkapalloilu on Suomessa muuttunut vuosien 1971–2006 aikana. Naisten mukaantulo jalkapalloiluun on vaatinut niin yhteiskunnan, naisen aseman kuin koko liikuntakulttuurin muutosta. Tämän vuoksi nämä teemat kulkevat tutkimukseni mukana. Oikeastaan naisten tunkeutuminen pelikentille, hyvinkin maskuliinisena pidetyn lajin pariin, on erinomainen ilmiö yhteiskunnan muutoksesta. Olen myös pyrkinyt kiinnittämään Suomen naisten jalkapalloilun kehityksen osaksi muualla maailmassa tapahtunutta naisten jalkapalloilun kasvua. Tutkimusmenetelmänäni olen käyttänyt yhteiskuntatieteissä usein käytettyä kausittelua. Tutkimusotteeni on historiallis-sosiologinen. Kuvailen menneisyydessä tapahtuneita asioita, mutta sosiologian tapaan pyrin löytämään tapahtumille myös syitä. Lähdemateriaalina olen käyttänyt Suomen Palloliiton toimintakertomuksia, Jalkapallokirjaa, naistyöryhmien ja -valiokuntien pöytäkirjoja, liittohallituksen pöytäkirjoja sekä erilaista muuta kirjallisuutta.

Tutkimukseni aluksi perehdyn naisten kilpaurheilun historiaan. Tämän jälkeen paneudun naisurheilun tutkimiseen ja aikaisempiin naisten jalkapallosta tehtyihin tutkimuksiin. Kolmannessa luvussa esittelen tarkemmin tutkimustehtäväni ja menetelmäni. Neljännessä luvussa saan vihdoin jalkapallon pyörimään. Ensin selvitän suomalaisen miesten jalkapallokulttuurin vaiheita ja luvun loppuosassa keskityn naisten jalkapalloilun käynnistymiseen muualla Euroopassa. Varsinaisen tutkimusosani olen jakanut neljään eri vaiheeseen, jotka näkyvät aikajanalla kuviossa 1.

KUVIO 1: Naisten jalkapalloilun neljä muutokautta Suomessa vuosina 1971–2006.

Jokaisessa kehityskaudessa perehdyn naisten jalkapalloilun muutoksiin kyseisellä aikajaksolla Palloliiton toimien, harrastajamäärien ja alueellisen laajenemisen sekä kilpailullistumisen kautta. Viimeiseen eli yhdeksänteen lukuun olen kerännyt yhteenvetoon jokaisesta kaudesta merkittävimmät muutokset sekä peilannut naisten jalkapalloilun kehitystä suhteessa naisten kilpaurheiluun ja miesten jalkapalloilun muutokseen.

2 NAISET MIESTEN MAAILMASSA

Urheiluinstituutio on historiallisesti rakennettu miesten maailman ympärille (Pirinen 1993, 26). Miehiä varten on luotu kilpailukeskeisyys, miesten keskinäisten fyysisten kamppailujen esittämismuoto. Toisaalta urheilukenttä ei ole vain paikka, jossa miehet ja pojat voivat harjoittaa fyysisiä taitojaan. Urheilulla on myös miehisen identiteetin rakentumisen merkityksiä. Historiallisesti urheilua on pidetty nimenomaan poikien kasvatusjärjestelmänä, jonka avulla pojat sosiaalistuvat yhteiskunnassa vallitseviin arvoihin ja normeihin. (Boutilier & SanGiovanni 1983, Pirisen 1993, 25 mukaan.) Naiset sen sijaan ovat olleet marginaalisessa osassa urheilukulttuurissa. Naisten asema urheilussa on ollut vahvasti sidoksissa naisten yhteiskunnalliseen asemaan ja yhteiskunnassa tapahtuneisiin muutoksiin. Naisten asemaan urheilukulttuurissa on myös vaikuttanut kunkin aikakauden vallitsevat käsitykset siitä, mikä on sopivaa ja mikä sopimatonta naisille, naisten luonteelle tai naisruumiille. (Pirinen 1993, 27.) Kilpaurheilujärjestelmän kansalliset ja kansainväliset organisaatiot sekä amatööri säännöt oli 1900-luvun alussa tarkoitettu vain miehille. Naiset saivat osallistua olympialaisissa ja maailmanmestaruuskisoissa ainoastaan tennikseen ja golfiin. Naisille, jotka eivät ymmärtäneet, että kilpaurheilu oli miehiä varten, korostettiin naisellisuuden määrittäviä sekä vedottiin biologisiin ja lääketieteellisiin esteisiin. Naisellinen sulo ja viehkeys pääsivät oikeuksiin naisille rajatulla alueella. (Laine 1985b, 74.)

Urheilumaailman avautuminen naisille ei ole ollut lineaarisesti etenevä prosessi vaan aaltomainen kehitys (Pirinen 1993, 27). Naisten mukaantulo nykyaikaiseen liikunta- ja urheilukulttuuriin on tapahtunut eri maissa poikkeavasti. Suomessa naisten urheilukulttuurin kehitykselle on ollut ominaista naisten harrastuksen jakautuminen naisten dominoimaan voimistelun ja ei-kilpailullisen liikunnan sektoriin sekä toisaalta kilpaurheiluun. (Laine 2004a, 119.) Varsinkin naisten kilpaurheilua on vuosien saatossa leimannut taistelu hyväksynnästä. Naisille on aina asetettu erilaisia ehtoja etenkin, kun uhkana on ollut naisten tunkeutuminen miehisiin lajeihin (Laine 2004b). Seuraavassa käsittelemme naisten urheilukulttuurin ja varsinkin kilpaurheilun linjoja Suomessa. Sen jälkeen pohdin naistutkimusta ja perustelen tutkimukseni aiheen valintaa.

2.1 Kohti kilpakenttiä

Naisten urheileminen on vilkastunut aina kun naiset ovat onnistuneet voittamaan itselleen liikkumavaraa ja oikeuksia yhteiskunnassa. Taantumien ja konservatismien levitessä naiset ovat puolestaan joutuneet syrjään urheiluelämässä. (Laine 1985a, 80.) Naisurheilu kehittyi Yhdysvalloissa 1880-luvulla. Naisurheilun syntymä kautena on pidetty ”sosiaalidarwinismin” aikaa vuosina 1880–1917. Tällöin urheilua harrastivat ensisijaisesti yläluokan naiset omaksi huvikseen ja ajanvietteeksi. Ensimmäisen naisurheilun nousukauden muodosti ajanjakso 1917–1936. Silloin myös keskiluokkaiset ja työläisluokan naiset pääsivät mukaan urheiluelämään. (Boutilier & SanGiovanni 1983, 33.) Kehitys oli heijastuma naisten työelämään siirtymisestä. Perinteisen äitiyden ja naisen roolin sijaan nousivat keskeisiksi kansalaisen, työntekijän ja urheilijan roolit. Tämä aikakausi oli vahvaa naisten kilpaurheilun aikakautta niin Yhdysvalloissa kuin Euroopassa. Naisten liikunnan harrastaminen Euroopassa oli laajinta Saksassa, kilpaurheilussa Ranska ja Englanti olivat kärkimaita (Hakulinen 1996, 11). Naiset järjestivät omat olympialaiset neljä kertaa, vuosina 1922, 1926, 1930 ja 1934. Koska menestysvuosia seurasi takaisku, on 1920- ja 1930-luvun naisten kilpaurheilun historia jäänyt varsin tuntemattomaksi. (Laine 1985a, 68.)

Toisen maailmansodan jälkeen naisten kilpaurheilu taantui useassa maassa aina 1960-luvulle saakka (Boutilier & SanGiovanni 1983, 33). Tällöin urheiluharrastukset keskittyivät enemmänkin terveyden vaalimiseen (Laine 1985a, 68). Naisten kilpaurheilu lähti uuteen nousuun 1960-luvun lopulla. Tätä aikakautta on usein kutsuttu naisurheilun vallankumoukseksi. Silloin yhä useampi nainen rupesi osallistumaan kilpaurheiluun. Lajeina olivat niin perinteiset kuin uudet lajit. (Boutilier & SanGiovanni 1983, 33.) Vallankumouksen taustalla, nimenomaan Yhdysvalloissa, oli kaksi tekijää: uudet naisliikkeet ja ideologinen kilpailu Neuvostoliittoa vastaan. USA:ssa kansallinen olympiakomitea tuki naisten kilpaurheilua, koska se haluttiin nostaa kansainväliselle tasolle ja etenkin ohi neuvostoliittolaisten naisten. (Laine 1985a, 68.)

Suomessa urheilun laajamittainen järjestäytyminen alkoi samanaikaisesti muiden kansanliikkeiden kanssa 1880-luvulla. Urheiluliikkeen synnyssä olivat mukana laajat väkijoukot. Samoissa kilpailuissa juoksivat niin miehet ja naiset kuin talojen ylioppilaspojat. Kun kansainvälinen kilpaurheiluliike saavutti Suomen 1900-luvun alussa, merkitsi se selvää rajanvetoa sukupuolten välille. Siitäkin huolimatta, että esimerkiksi voimisteluliike kehitettiin Suomessa alkuun kansallisen integraation hengessä ja se oli sukupuoliulottuvuudeltaan suhteellisen tasa-arvoinen. (Laine 1985b, 74.) Naisille voimistelu oli sallittu liikuntamuoto, sillä siinä naisten roolikäsitykset eivät joutuneet ristiriitaan 1900-luvun alussa vallinneiden yleisten yhteiskunnan roolikäsitysten kanssa (Hakulinen 1996, 11). Suomessa naisten kilpaurheilun ensimmäinen nousukausi tapahtui poikkeuksellisen aikaisin ja laajana verrattuna moneen muuhun maahan (Laine 2004a, 120). Vuosien 1906–1917 välillä naiset kilpailivat voimistelussa, hiihdossa, yleisurheilussa, uinnissa sekä erilaisissa viestijuoksuissa. (Laine 1996, 11).

Ensimmäisinä pallopeleinä 1920-luvulta lähtien naiset saivat pelata ensin pitkäpalloa ja sen jälkeen pesäpalloa. Rajapallo, käsipallo ja koripallo esiteltiin naisten lehdissä 1923–1924. Näiden lisäksi naisia kannustettiin talvisin jääkiekon ja jääpallon peluuseen. (Laine 1996, 34–35.) Suomalaiset naiset osallistuivat kansainvälisiin kilpailuihin 1920- ja 1930-luvuilla. Mielenkiinto naisten kilpaurheiluun kuitenkin lopahti nopeasti, sillä suomalaiset naiset eivät pärjänneet tarpeeksi hyvin eurooppalaisten ja yhdysvaltalaisien kilpasiskojensa kanssa. (Laine 1992, 206.) Naisten kansainvälistä kärkeä suomalaiset urheilijat eivät saavuttaneet ennen 1940-lukua (Laine 1996, 39).

Länsimaissa 1960–1970-luvuilla tapahtunutta naisurheilun nousua ei Suomessa tapahtunut niin voimakkaana, että voitaisiin puhua vallankumouksesta. Entistä aktiivisemmin naiset alkoivat kuitenkin osallistua urheilu- ja liikuntatoimintaan. Kilpaurheilunostuksen lisäksi varsinkin kunto-, vapaa-aika-, virkistys- ja terveysliikunnan laajenemisessa naiset olivat eturivissä. (Laine 85b, 80.) 1970- ja 1980-luvuilla naisten osallistuminen erilaisiin urheiluharrastuksiin vain kiihtyi. Tästä olivat osoituksina naisille järjestetyt omat tapahtumat kuten Naisten Kymppi ja naisten uudet lajivaltaukset. (Kosonen 1988, 115.)

Viimeisten vuosikymmenien aikana naisten innokkuus kilpaurheiluun on lisääntynyt ja samalla naisten lajikirjo on monipuolistunut (Pirinen, 1993, 27). Kuitenkin naisten omissa järjestöissä ja seuratoiminnoissa on säilynyt halki vuosikymmenten laaja ei-kilpailullinen ulottuvuus, vaikkakin kilpailullisuus on nostanut päätään. (Itkonen 1999, 123).

2.2 Naisurheilun tutkiminen

Naistutkimus on saanut alkunsa naisliikkeestä, joka puolestaan on saanut elinvoimansa osasta suurempia yhteiskunnallisia muutoksia. Naisliikkeen pyrkimyksenä on emansipaatio, jonka naistutkimus pyrkii tekemään näkyväksi. Naistutkimus on siis naisliikkeen olemassaoloa tieteellisessä toiminnassa ja tiedeyhteisössä. Naistutkimus on luonteeltaan monitieteistä. Lisäksi sillä on useampia suuntauksia kuten tasa-arvon ja emansipaation, sukupuolen samanlaisuuden tai erityislaatuisuuden suhde yhteiskuntaan ja kunkin aikakauden näkemyksiin. (Rantalaiho 1988, 28.)

Naistutkimus on käsitteenä laaja. Laitinen (1988) mieltää naista koskevan tutkimuksen yläkäsitteeksi, joka sisältää tasa-arvotutkimuksen ja naistutkimuksen. Tasa-arvotutkimukseen kuuluu perinteinen tasa-arvotutkimus, jossa mies ja miehinen perinne mielletään normiksi sekä yhtäarvoistutkimus, jossa tutkimuksen asenne arvostaa yhtäläillä naisten ja miesten elämänalueita. (Laitinen 1988, 103.) Naistutkimuksen voi erotella kolmeksi suunnaksi. Ensimmäisessä, naiskeskeisessä naistutkimuksessa, naiset ja naisten elämämaailma ovat tutkimuskohteena. Toisessa, naisten näkökulmasta lähtevässä tutkimuksessa, naiset tutkivat naisia tukeutuen joko perinteisiin tutkimusteoreettisiin tai maltillisiin feministisiin lähtökohtiin. Kolmanneksi marxilaisessa tai radikaalifeministisessä naistutkimuksessa pyrkimyksenä on radikaali arvo- ja rakennemuutos. (Laitinen 1988, 103.)

Anttonen (1988) erottelee naistutkimuksen ja feministisen tutkimuksen eron niin, että naistutkimus on naisten tekemää ja naisiin kohdistuvaa tutkimusta, jonka ensisijaisena tavoitteena on tehdä naisten maailma näkyväksi. Feministinen tutkimus on naisten naisista ja naisille tekemää tutkimusta, jonka tavoitteena on aina muutoksen aikaansaaminen. Naistutkimus on siis feminististä tutkimusta laajempi käsite. (Anttonen 1988, 39.)

Haaparannan (1989) määritelmän mukaan naistutkimuksella tarkoitetaan tutkimusta, jonka kohteina ovat naiset, naisten toiminta, naisten työn tulokset, naisryhmät tai naista koskevat käsitykset (Haaparanta 1989, 47–48).

Vanhassa suuntauksessa lähtökohtana oli naisten elämänpiirin laajentaminen perheen ulkopuolelle. Tämä näkökulma johti naistutkimukseen, jonka keskeisiä aiheita ovat olleet naisten heikot mahdollisuudet osallistua päätöksentekoon ja yhteiskunnalliseen toimintaan. Liikuntatieteiden puolella tämä näkyi tutkimuksissa, joissa paneuduttiin naisten osallistumiseen muun muassa eri urheilujärjestöjen toimintaan. Sama näkökulma tulee myös esille kartoitettaessa, miten naiset valtaavat yhä uusia liikuntamuotoja. Toinen linja on tavallaan vastustanut naisten tunkeutumista miesten maailmaan. Suuntauksen mukaan ei ole naisten etujen mukaista, että naiset käyttäytyvät kuin miehet. Naisilla pitää olla tietoa siitä, mikä on ominaista naisille. Vaatimuksen taustalla on näkemys siitä, että naisten ja miesten mieltymykset ovat pohjimmiltaan erilaiset. Liikuntatieteissä tämä näkökulma merkitsi tutkimusta siitä, mitä naiset haluavat liikunnalta tai mikä liikunnassa parhaiten toteuttaisi nais erityisyyttä tai feminiinisyyttä. (Jallinoja 1987, 68–71.)

Kun tutkitaan naisten urheilua, tutkitaan marginaaliryhmää. Urheilu on mielletty niin pieneksi alueeksi naisten ja naistutkimuksen kentässä, että sitä on tutkittu melko vähän. Se on jäänyt muun muassa naisten ja työelämän, naisten ja perheinstituution sekä naisten ja hyvinvointivaltion tutkimuksen varjoon. (Pirinen 1993, 24) Liikuntatieteellinen naistutkimus alkoi 1970-luvulla Pohjois-Amerikasta, josta se levisi vuosikymmen myöhemmin Eurooppaan ja Suomeen. Euroopassa liikuntasosiologinen naistutkimus virisi 1980-luvun puolella. (Laitinen 1988, 103.)

Aluksi liikuntasosiologeja kiinnosti kysymys urheilun naiskuvasta. Tähän etsittiin vastausta urheilun sisältämistä arvoista, uskomuksista ja asenteista. Selvitettiin urheilun myyttejä, jotka ehkäisivät naisten osallistumista urheiluun. Kun naisurheilijoiden määrät lisääntyivät, tutkimuksen painopiste siirtyi naisurheilijoiden rooliin ja identiteettiin. Pohdittiin miten naiseus ilmenee ulkoisesti ja naisena olemisen sisäisenä kokemisena. Rooliristiriidat nousivat kiinnostuksen aiheeksi. Tämän jälkeen tutkimuksissa ryhdyttiin selvittämään

uudella tavalla feminiinisyyttä ja maskuliinisuutta. Aikaisemman naisellisuus–miehekkyyss-
-vastakkainasettelun sijasta ihmisellä saattoi olla ominaisuuksia näistä molemmista. Biologisista eroista siirryttiin kulttuurisiin ja sosiaalisiin eroihin. Lopulta korostettiin, että sukupuolirooleja ei tulisi tutkia lainkaan, sillä ne pitävät vain yllä stereotypioita ja rajoittunutta nais- ja mieskuvaa. (Laitinen 1983a, 28–36.)

Englantilainen Hargreaves (1994) on tutkinut naisten urheilua nimenomaan historian ja sosiologian näkökulmasta. Valtaosa urheiluun liittyvästä kirjallisuudesta, tutkimuksesta, urheiluohjelmista tai mistä tahansa urheiluun tekemisessä olevasta aineksesta on sidottu miehiin, vaikka naiset urheilevat ja ovat osallisena urheiluun koko ajan entistä enemmän (Hargreaves, 1994, 1). Naisten roolia urheilukulttuurissa ovat tutkineet muun muassa Boutilier ja SanGiovanni (1983), Lenskyj (1991) ja Aitchison (2007). Boutilier ja SanGiovanni tutkivat feminisimiä liberaalisesta, radikaalisesta ja sosialistisesta näkökulmasta. Nämä eivät kuitenkaan enää ole tarkoituksenmukaisia teorioita. Nykyisin kulttuurinen ja jälkimoderni ovat työntymässä naisnäkökulman keskiöön. Tätä on tutkinut muun muassa Hall (1996). Samoin naisten urheilun historia on lisännyt kiinnostusta. Esimerkiksi Guttman (1991) on perehtynyt naisten urheiluhistoriaan Yhdysvalloissa ja Pfister on tutkinut naisten urheilua Saksassa.

Suomessa liikuntasosiologian tutkimuskentässä naisnäkökulma on varsin tuore laajennus (Itkonen 1996, 19), joskin naistutkimus on nousussa. Liikunnan tasa-arvonäkökulmasta naisia tutkittiin ensimmäisen kerran jo vuonna 1974 (Laitinen 1988). Liikuntasuunnittelun laitoksen selvityksen tarkoituksena oli luoda katsaus, miten naisten tasa-arvoisuus suomalaisessa liikuntakulttuurissa on toteutunut. (Heinilä 1983, 107–108.) Suomessa käynnistyi vuonna 1983 liikuntatieteellinen LIINA-projekti, jonka kohteena oli ymmärtää ja tulkita liikuntakulttuuriin sitoutumista naisen elämänkaaren eri vaiheissa (Laitinen 1983, 123). Vuonna 1994 opetusministeriö perusti Piikkarit-työryhmän, joka ryhtyi selvittämään naisten asemaa liikunnan harrastajina sekä liikunnan johto-, ohjaus- ja valmennustehtävissä (Opetusministeriö 1995, 1).

Laine on tutkinut naisten historiaa Suomessa monesta eri näkökulmasta. Hänen mukaansa

(1985a) naishistorian tutkimuksella oli vuonna 1985 kaksi suuntaa. Suurin osa sosiologisesta ja historiallisesta naisurheiluntutkimuksesta oli käsitellyt miehisessä urheilumaailmassa naisille asetettuja ehtoja ja esteitä. Nämä fyysisten harjoitusten rajoitukset muodostivat yhden tutkimuskokonaisuuden. Uudet naisliikkeet asettivat tavoitteeksi myös urheilun sisällön ja tavoitteiden tutkimisen. Tutkimuksen kohteena oli se, millaisen ruumiinkulttuurin naiset haluavat. Naisten ei tarvitse pyrkiä samaan kuin mitä miehet tekevät. Historian tutkimuksen tehtävänä on osoittaa yhteiskunnan ehdot, jotka ovat johtaneet sukupuoliroolien lujittumiseen sekä selittää erilaisuutta muullakin tavoin kuin biologisena erilaisuutena. Toinen historiantutkijan tehtävä on koota kuva naisten fyysisistä harrastuksista ja ruumiinkulttuurista. On siis tutkittava niitä toimintoja ja saavutuksia, joita erilaisuus on tuottanut. (Laine 1985 a, 70–71.)

Jyväskylän yliopiston liikuntatieteiden laitoksella liikuntakulttuurin tasa-arvo, johon siis luokitellaan naisten liikunnan tutkiminen, on nostettu yhdeksi tutkimisen ja opetuksen painoalaksi (Simula 2007, 14). Opinnäytetöiden määrä naisten liikuntakulttuurin saralta on lisääntynyt merkittävästi. Muun muassa Soili Puukko (2005) on tutkinut naisten purjehdusurheilun historiaa ja Anne Simola naisten golfia (2007). Lisäksi naisten representaatio lehdistössä on suosittu opinnäytetöiden aihe.

2.3 Naisten jalkapallon tutkiminen lapsen kengissä

Tutkimukseni kohde on naisten jalkapallo Suomessa. Naisten jalkapallo on noussut nopeasti yhdeksi maailman suosituimmaksi palloilulajiksi. Silti naisten jalkapalloa on tutkittu erittäin vähän. Tilausta tutkimukselle kuitenkin on. Nevalan, Heinosen, Itkosen ja Korpelan artikkelissa Lähtökohtia suomalaisen jalkapallotutkimuksen monipuolistamiselle (2005) kirjoittajat puoltavat tutkimusta naisten maajoukkueen sekä naiserotuomareiden kansainvälisellä menestyksellä. Artikkelin mukaan naisjalkapalloilun aseman vahvistuminen on myös osoitus jalkapallon rakenteellisesta ja kulttuurisesta muutoksesta.

Naisten jalkapalloilun historiasta Suomessa ei ole tehty kattavaa selvitystä. Miesten

jalkapalloilusta löytyy teos Jalkapallon pikkujättiläinen (Kanerva, Arponen, Heinonen, Tamminen & Tikander 2003) Yli 600-sivuisessa teoksessa naisjalkapalloa on selvitetty vain pari sivua. Naisten tilastotiedotkin rajoittuvat luetteloon Suomen mestaruuksia voittaneista joukkueista. Suomen Palloliiton 100-vuotisjuhlakirjassa Rakas jalkapallo (2007) naisten jalkapallo sen sijaan on huomioitu paremmin. Virolainen (2007) keskittyy artikkelissaan naisten maajoukkueen historiaan. Tuunainen (2007) on puolestaan kirjoittanut naisten jalkapallon historiasta seurajoukkueiden näkökulmasta. Artikkelit ovat historiallista kuvausta, joka keskittyy lopputulosten ja Suomen mestareiden kirjaamiseen. Teksteistä puuttuu kiinnityskohta yhteiskuntaan ja liikuntakulttuuriin tai laajempaan kansainväliseen kontekstiin. Puutteistakin huolimatta Tuunaisen ja Virolaisen artikkelit ovat päänavaus Suomen naisten jalkapallon historiaan ja täten olennaiset lähteet tutkimukseeni.

Ruotsin naisten jalkapalloilun historiaa on tutkittu moneltakin kannalta. Hjelm (2004) on kirjoittanut kattavan teoksen *Amasoner på planen* (2004), jossa on paneuduttu laajasti naisten jalkapalloilun kehittymiseen Ruotsissa vuosina 1965–1980. Lisäksi Hjelm on kirjoittanut artikkelin *Kvinnor, fotboll och kollektiv mobilisering*, joka löytyy suomennettuna teoksesta *Kuningaspelin kentät* (2007). Näiden lisäksi Ruotsin naisten jalkapalloilun varhaisvaiheista on ilmestynyt historiateos (Andersson 2006). Ruotsi on ollut pitkään naisten jalkapalloilun huippumaita ja samalla esimerkkinä suomalaisille. Naisten jalkapalloilu Ruotsissa alkoi samoihin aikoihin muiden Euroopan edelläkävijämaiden kanssa. Tälläkin hetkellä moni suomalainen naisjalkapalloilija pelaa ammattikseen Ruotsissa. Myös monissa muissa maissa on viime vuosina kirjoitettu maan naisten jalkapalloilun historiasta. Mangan ja Hong (2004) ovat koonneet kirjaansa *Soccer, Women, Sexual Liberation* useiden maiden naisten jalkapalloilun historiasta kirjoitetut artikkelit, jotka ovat myös olennainen osa tutkimukseni taustaa. Täten saan tartuntapintaa suomalaiseen jalkapalloiluun verrattuna kansainväliseen kehityskulkuun. Teoksen ainoa ongelma on siinä, että muutamista naisten jalkapalloilun pioneerimaista kuten Itävallasta, Italiasta, Ranskasta, Hollannista ja Tshekin tasavallasta puuttuu oma artikkeli. Tshekkiläinen liikuntatieteiden opiskelija Capkova (2007) on tehnyt oman tieteellisen tutkimuksensa naisten jalkapallosta Tshekkoslovakiassa ja Tshekin tasavallassa, joten häneltä sain tarvitsemaani tietoa. Tämän lisäksi monen muun maan artikkeli sivuaa

useampien pioneerimaiden tapahtumia, joten naisten jalkapalloilun kehityksestä Euroopassa saa erinomaisen kokonaiskuvan.

FIFA:n 100-vuotisjuhlakirjassa (2004) on myös luku naisten jalkapalloilun historiasta. Artikkelit on kuitenkin suppeampi kuin edellä mainittu kokoomateos. Kun on tutustunut useampaankin juhlaan, kuten FIFA:n teokseen ja Suomen molempiin laajempiin jalkapallon historiateoksiin (Rakas jalkapallo ja Jalkapallon pikkujättiläinen) huomaa, kuinka marginaalisessa osassa naisten jalkapallo on näissä julkaisuissa. Naiset on kuitattu artikkelilla tai kahdella. Jo tämä vahvistaa käsitystäni, että naisten jalkapallo on lähes tutkimaton kenttä verrattuna miesten jalkapalloon.

Jyväskylän yliopiston liikunta- ja terveystieteiden tiedekunnassa on tehty viisi opinnäytetyötä naisten jalkapallosta. Virtanen (1999) tutki naisten jalkapalloilijoiden parissa varsin yleistä drop out -ilmiötä. Naiset lopettavat pelaamisen usein, kun B-juniorikäisistä siirrytään naisten joukkueisiin. Suuri lopettaneiden määrä aiheuttaa pelaajapulaa naisten joukkueisiin, eikä hyviä pelaajia riitä tarpeeksi. Lopettaminen johtuu yleensä useista samanaikaisista syistä. Tutkimus osoitti ennen kaikkea, että naisille jalkapallon sosiaalinen puoli ja joukkuehenki merkitsevät paljon. (Virtanen 1999, 79.) Paavola (2003) on puolestaan tutkinut jalkapallon ja naiseuden yhdistämistä. Miestapaisen urheilulajin harrastaminen ei sulje pois naisen mahdollisuutta olla nainen. Paavolan mukaan jalkapalloa pelaavilla naisilla on androgyyni-identiteetti, jossa ilmenee positiivisia piirteitä sekä maskuliinisuudesta että feminiinisuudesta. Naiset pystyvät pelikentällä irtautumaan yhteiskunnassa vallitsevista naisellisista käyttäytymisnormeista. (Paavola 2003, 82–83.) Kolmannessa naisjalkapalloilua käsittelevässä pro gradu -tutkielmassa Tuunainen (2003) käsitteli tyttöjä jalkapalloturnausta matkailutapahtumana. Liikunnan pedagogiikan puolella Hiekkämäki (2006) paneutui selvittämään naisten maajoukkuepelaajien fyysisiä ominaisuuksia. Anttila ja Frost tutkivat vuoden 2005 EM-kisojen naisten jalkapallon uutisointia. Tutkimuksen merkittävin johtopäätös oli, että kisojen aikana naisten jalkapalloa ei kritisoitu. Artikkelit naisten peleistä ja taustoista olivat pääsääntöisesti kirjoitettu positiivisessa ja kannustavassa hengessä. (Anttila & Frost 2007.)

2.4 Naisten ja tyttöjen suosituimmaksi joukkuelajiksi

Valitsin aiheekseni naistutkimuksen, koska naisia ja naisten urheilua on tutkittu vähän. Menettelin näin siitäkin huolimatta, että naisten urheilu ja naisten osallistuminen urheiluun lisääntyy koko ajan. Se, että olen sukupuoleltani nainen, ei vielä tee tutkimuksestani naistutkimusta. Omassa tutkimuksessani sanalla naistutkimus tarkoitetaan myös tutkimuksen kohdetta, joka on jalkapalloa pelaavat naiset. Laine linjasi edellä, että naisten liikuntahistorian tutkimuksella saadaan merkittävää tietoa naisten ruumiinkulttuurista ja erilaisuudesta verrattuna miehiin. Tutkimuksessani miehet näkyvät päätöksentekijöinä ja lähinnä vertailukohtana.

Tutkimus naisten jalkapallosta osana yhteiskuntaa ja liikuntakulttuurin muutosta puuttuu lähes kokonaan. Tarkoitukseni onkin opinnäytetyössäni selvittää naisten jalkapalloilun muutosta Suomessa. Yhteiskunnan muuttuessa myös naisten asema urheilukulttuurissa on muuttunut. Naisten murtautuminen miehisiin joukkuelajeihin kuten jalkapalloon on merkki yhteiskunnan tiukan roolijaon murtumisesta. Naisten tulo jalkapallon pariin on ollut suhteellisen nopeaa. Vielä 1970-luvulla jalkapalloa pelaavat naiset olivat jopa huvituksen aihe, 2000-luvulla heidät otetaan vakavammin. Miten ja milloin naiset ovat onnistuneet vakiinnuttamaan paikkansa yhden kaikkein miehisisimmän urheilulajin, jalkapallon, parissa. Jalkapallo on Suomessa tällä hetkellä naisten suosituin joukkuelaji. Vuoden 2006 tilastoissa rekisteröityjä nais- ja tyttöjalkapalloilijoita oli lähes 23 000. (Paavola 2007b). Palloliiton puheenjohtajan Pekka Hämäläisen mukaan tyttö- ja naisjalkapalloilu on viime vuosina kehittynyt eniten (Hämäläinen 2007). Mielestäni on siis perusteltua selvittää, miten naisten jalkapalloilu Suomessa on reilun 30 vuoden aikana edistynyt, miten se on kasvanut ja mahdollisesti minkälaisia toimia kasvun ja laajenemisen eteen on tehty.

3 TUTKIMUSONGELMAT JA -MENETELMÄT

Tutkimukseni pääkohteena on naisten jalkapalloilu. Myös tyttöjen jalkapalloilu tulee väistämättä vahvasti mukaan tutkimukseeni, mutta näen tämän vain positiivisena. Naisten jalkapalloilusta saa paremman kuvan, kun kohdetta lähestyy ruohonjuuritasolta asti. Sijoitan tutkimukseni laadullisen tutkimuksen kenttään. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkijan objektiivisuuteen on vaikea päästä, sillä tutkijan aikaisemmat kokemukset, tieto ja suhde kohteeseen vaikuttavat väistämättä kokonaiskuvan muodostumiseen (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 2004, 152). Oma yli 15 vuotta kestänyt jalkapalloilutaustani vaikuttaa lähtöoletuksiini ja päätelmiini, joita teen tutkimukseni aikana. Mielestäni subjektiivinen rooli on hyväksi, sillä oman tietoni pohjalta saatan nostaa naisjalkapalloilun lähihistoriasta esille asioita, joita lähdeaineistooni ei ole tallentunut. Kvalitatiivisella tutkimuksella onkin tavoitteena löytää tai paljastaa tosiasioita ei niinkään todistaa oikeaksi jo olevia väittämiä (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 2004, 152).

3.1 Tutkimustehtävä ja tutkimusteemat

Tutkimukseni päätehtävänä on kuvailla miten naisten jalkapalloilu Suomessa on muuttunut vuosien 1971–2006 välisenä aikana. Naisten jalkapallo on otettu Suomen Palloliiton ohjelmaan vuonna 1971, jolloin liitto järjesti ensimmäisen naisten cup-tapahtuman. Koska naisten jalkapalloilu on järjestäytynyt muuallakin Euroopassa suurin piirtein samoihin aikoihin, on mielestäni perusteltua aloittaa tutkimus kyseisestä ajankohdasta. Ennen sitä saatavat harrastajaluvut ovat epäluotettavia ja oletukseni mukaan harrastajamäärät eivät ole olleet kovin suuria.

Koska pyrin laadullisen tutkimuksen periaatteella selvittämään tutkimuskohdettani mahdollisimman kokonaisvaltaisesti, olen asettanut tutkimukselleni kolme osaongelmaa. 1) Mitä toimia Suomen Palloliitossa on tehty naisten jalkapalloilun edistämiseksi ja laajentamiseksi? 2) Miten naisten ja tyttöjen jalkapalloilun harrastajamäärät ovat kasvaneet ja miten laji on alueellisesti laajentunut? 3) Miten naisten jalkapalloilu on kilpailullistunut?

Ensimmäinen tutkimuskysymykseni koskee Suomen Palloliittoa. Mitä toimia liitossa on tehty naisten jalkapalloilun eteen, minkälainen rooli Palloliitolla on ollut naisten jalkapalloilun muutoksessa. Ensimmäiseksi osaongelmaksi olen nostanut tämän siitä syystä, että Palloliitto on suomalaisessa jalkapalloilussa tekijä, joka eniten vaikuttaa lajin kehitykseen. Palloliiton päätökset näkyvät ainakin välillisesti seuratoiminnassa. Suomen Palloliitto ry on vuonna 1907 perustettu jalkapalloilun kansallinen kattojärjestö. Kansainväliseen Jalkapalloliittoon FIFA:aan SPL hyväksyttiin jäseneksi vuonna 1908 ja Euroopan Jalkapalloliittoon, UEFA:aan vuonna 1954. SPL on jalkapallon erikoisliitto, joka Kansainvälisen Jalkapalloliiton FIFA:n jäsenenä vastaa Suomen kaikesta jalkapallotoiminnasta. SPL pyrkii kehittämään niin kasvatus- ja harrastustoimintaa kuin kilpa- ja huippu-urheilua. Liiton päämäärinä on nostaa Suomen jalkapalloilun taso pysyvästi kansainväliselle huipputasolle sekä kehittää lajia kokonaisuudessaan suosituimmaksi suomalaiseksi urheilulajiksi. Suomen Palloliittoon kuuluvissa noin 1 000 jäsenseurassa on noin 115 000 rekisteröityä pelaajaa. Jalkapalloa harrastaa Suomen Gallupin tutkimusten mukaan noin 500 000 suomalaista. SPL on harrastajamäärältään Suomen suurin lajiliitto. Jalkapallotoiminnan järjestämiseksi maa on jaettu kahteentoista Suomen Palloliiton piiriin, jotka vastaavat toiminnasta omilla alueillaan. (Palloliitto 2008.)

Aiheen selvittämistä puoltaa esimerkiksi Tanskan tapaus. Maa oli naisten jalkapallohistorian yksi edelläkävijä, mutta alkusysäyksen jälkeen laji jäi junnaamaan paikoilleen. Tanskan Jalkapalloliitto DBU otti naisten jalkapallon organisoitavakseen helmikuussa 1972. Naisten jalkapalloon ei liiton taholta panostettu, joten harrastajamäärät eivät kasvaneet toivotulla vauhdilla. Toisin oli Saksassa, Ruotsissa, Norjassa ja USA:ssa, joissa naisten jalkapallo kehittyi, kun liitto antoi lajille taloudellista, hallinnollista ja valmennuksellista tukea. Tanskassa naisten jalkapalloon ruvettiin liittotasolla panostamaan vasta 1990-luvulla, kun Tanskan Palloliitto halusi olla maan ensimmäinen järjestö, jolla oli yli 300 000 jäsentä. Tuolloin kasvumahdollisuus nähtiin nais- ja tyttöjalkapallossa. (Brus & Trangbaek 2004, 104–108.) Tanskan esimerkki osoitti raadollisesti sen, että naisten jalkapalloa oli tuettava, jotta se edistyi. Esimerkiksi vertaamalla Norjaan, jossa kansallinen liitto otti alusta alkaen naisten jalkapallon mukaan toimintaansa. Norja onkin ollut kansainvälisesti yksi menestyneimmistä maista läpi historian. (Fasting 2004, 149.)

Lähestyn naisten jalkapallon kasvua ja alueellista kehittymistä kahdesta näkökulmasta: miten harrastajien määrä on rajaukseni aikana muuttunut ja miten laji on alueellisesti levinnyt. Jalkapallo on perinteisesti ollut kaupunkien ja taajamien peli (Kortelainen 2007, 72). Lajin alueellisen leviämisen tutkimisessa perehdyn paikalliseen lajikulttuuriin. Itkosen ja Kortelaisen (1999) mukaan tämä on tärkeä tekijä, kun tarkastellaan paikallista urheilumenestystä. Väestölliset tekijät, taloudelliset resurssit ja lajiaktivistien panoksen sivuutan laajemmassa tarkastelussa. Mitä vähemmän markkinallistunut laji on, sitä suurempi merkitys on kansalaistoimilla lajin menestyksessä. (Itkonen & Kortelainen 1999, 16.) Ennako-oletukseni on, että naisten jalkapalloilu Suomessa on saanut vasta viime vuosina laajempia taloudellisia ulottuvuuksia, ja yksittäisten lajiaktivistien panokseen en pysty tutkimuksen laajuuden vuoksi perehtymään. Lajikulttuurina voidaan pitää sitä kokonaisuutta, mikä koostuu paikallisesta lajiperinteestä ja sen ympärille syntyneistä toimintamalleista ja verkostoista. Vahva junioritoiminta juontaa perustansa lajikulttuurista ja sitä puolestaan menestys pönkittää entisestään. Lajikulttuuri kiinnittyy vapaaehtoiseen seura- ja kansalaistoimintaan, joita ilman seurojen on vaikea menestyä kansallisellakaan tasolla. (Itkonen & Kortelainen 1999, 16.) Uskomukseni mukaan tärkein tekijä naisten alueellisessa leviämisessä on kuitenkin paikallinen lajikulttuuri. Tämän vuoksi vertailen naisten harrastajamääriä kokonaisharrastajamääriin ja miesten lajikulttuuriin.

Naisten jalkapallon kilpailullistumista kuvaan sekä sarjajärjestelmien kehittymisen että maajoukkueen toiminnan kautta. Kilpailullistumisella tarkoitan kilpailujärjestelmien kehittymistä, harjoitus- ja kilpailuolosuhteita, sääntöjen muotoutumista, valmennuksen laadun parantumista sekä kaiken kaikkiaan lajin organisoitumista. Yleensä mitä organisoidumpi laji on, sitä kilpailullisempi se myös on. Sarjajärjestelmiin perustuen tulkitsen miten naisten jalkapalloilun Suomen mestaruus on vuosittain ratkottu ja milloin alemmat sarjatasot ovat syntyneet. Suomalaisen naisjalkapalloilun alkuaikoina pelasivat kaiken ikäiset tytöt ja naiset samoissa joukkueissa. Koska jalkapalloilu on erittäin kansainvälinen laji, on naisten ja tyttöjen maajoukkueiden toiminta osana tutkimustani. Kansainvälinen menestys kertoo edelleen lajin kilpailullistumisesta. Muiden maiden tarinat ovat osoittaneet, että kansainvälinen menestys toi julkisuutta mediassa.

Mediajulkisuus taas muutti yleisön käsityksiä ja sen mukana lajin pariin tuli entistä enemmän harrastajia. (Brus & Trangbaek 2004, 109.)

3.2 Tutkimusaineisto ja tutkimusmenetelmät

Käytän tutkimusaineistona Suomen Palloliiton toimintakertomuksia sekä vuosittain ilmestyvää vuosikirjaa, Jalkapallokirjaa. Arkistomateriaalia ovat myös SPL:n naisten jalkapalloasioita hoitaneiden naistyöryhmien ja naisvaliokuntien pöytäkirjat, muistiot ja seminaariaineistot. Primaarilähteiden lisäksi käytän edellä esittämääni kirjallisuutta sekä muita suomalaista jalkapalloilukulttuuria käsitteleviä tekstejä sekä kotimaisia ja ulkomaisia tutkimuksia. Näiden lisäksi useat seurojen historiikit ainakin sivuavat naisten seurajalkapalloa, joten ne ovat myös hedelmällistä aineistoa.

Yhteiskuntien tutkimus on tavallaan aina luonteeltaan historiallista. Yhteiskunnat ovat konkreettisia historiallisia järjestelmiä, joilla on niin maantieteellinen sijainti kuin ajallinen kesto. (Jokinen & Saaristo 2004, 29.) Tutkimukseni kuuluu historiallisen sosiologian kenttään. Usein on ajateltu, että historia tutkii menneisyydessä jo tapahtuneita asioita ja sosiologia tutkii nykyisyyttä, mutta raja ei ole näin selvä. Historia ja sosiologia määritellään toisiaan hyvin tukeviksi tieteiksi. Sosiologia pureutuu moderniin yhteiskuntaan tai ainakin sellaisiin yhteiskunnan yleisiin piirteisiin, jotka muuttuvat hitaasti tai eivät muutu lainkaan. Historia on taas enemmänkin suuntautunut ainutkertaisten tapahtumien tutkimiseen. (Jokinen & Saaristo 2004, 29.) Historiantutkija pyrkii osoittamaan miten asiat oikeasti olivat erotukseksi siitä, miten niiden väitetään tai uskotaan olleen (Kalela 2000, 51). Sosiologiassa käytetään sekä historiallisia aineistoja että historiallisten tapahtumien kuvauksia. Historiassa puolestaan voidaan soveltaa sosiologisia tulkintoja ja teorioita. Jo sosiologian klassikot ovat olleet kiinnostuneita historiasta; on tutkittu historiallisesti sosiologiaa tai tarkasteltu historiaa sosiologisesti. (Jokinen & Saaristo 2004, 29.)

Sosiologia on aina kiinni modernissa, silloinkin kun tutkitaan menneisyyttä ja historiaa. Sosiologia ei ole kiinnostunut historiasta siksi, että tarkoituksena olisi historiatieteen tavoin kuvata jotakin yksittäistä tapahtumaketjua, vaan pikemminkin sen vuoksi, että historian

avulla voidaan hahmottaa yleisiä yhteiskunnallisia käytäntöjä. Tieto näistä yhteiskuntaelämän säännönmukaisuuksista auttaa yhteiskunnan muutoksen hahmottamiseen, johon sosiologialla yleensä pyritään. (Jokinen & Saaristo 2004, 13–14.)

Historiallisen sosiologian kenttään voidaan sijoittaa urheiluseuratoiminnan ja liikunnallisten yhteenliittymien muutosten kuvaus. Abrams (1982) on kuvaillut historiallisen sosiologian jakaantumista kolmeksi valtatraditioksi: 1) teollisuuteen siirtyminen ja sen seurauksien selvittäminen, 2) jokapäiväisten elämänalueiden kuten perheiden, sairaaloiden ja työpaikkojen toimintojen kuvaaminen sekä 3) toimivien subjektien sekä yhteiskunnan ja sen muutoksen selvittäminen. Nämä kaikki kolme traditiota kiinnittyvät liikuntakulttuurin ja sen organisoitumisen muutoksen tutkimiseen. (Abrams 1982, Itkosen 1996, 70 mukaan.)

Keskeinen tutkimusmenetelmäni on yhteiskuntatieteissä usein käytetty kausittelu eli toiminnan jaottelu erilaisiin jaksoihin. Lähestymistapaa on hyödynnetty etenkin kansalaistoimintojen ja yhteiskunnan muutoksen tutkimisessa. Se soveltuu hyvin myös liikuntakulttuurin vaiheiden jäsentelyyn. (Itkonen & Nevala 2006, 70.)

4 VIHDOINKIN VIHERIÖILLE

Hegemonisessa urheilukulttuurissa jalkapallo on ollut vahvasti miehinen laji. Naisille lajin aloittaminen on ollut vaikeaa. Helpoimmin se tapahtui maissa, joissa jalkapallo ei ollut maan ykköslaji miesten keskuudessa. Tällaisia maita olivat muun muassa Yhdysvallat, Kiina ja Norja. (Markovits & Hellerman 2004, 14.) Kuten naisten yleisemmän kilpaurheilun kehittyminen, on naisten tunkeutuminen pelikentille ollut kaksivaiheinen prosessi. Ensimmäisen kerran naiset pelasivat jalkapalloa ensimmäisen maailmansodan aikana ja sen jälkeen. Euroopassa myllertäneet sodat mursivat kiinteitä rooliodotuksia ja antoivat naisille hetkeksi mahdollisuuden tunkeutua pelikentille. Toinen vaihe, joka varsinaisesti aloitti naisten osallistumisen jalkapalloon, alkoi 1960-luvun lopulla ja 1970-luvun alussa. (ks. Williams 2004, 114–115, 118.)

Seuraavassa kuvaan miesten jalkapallokulttuuria Suomessa, jotta saan naisten jalkapalloilun alkamiseen laaja-alaisemman perspektiivin. Sen jälkeen paneudun naisten jalkapalloilun käynnistymiseen Euroopassa sekä ensi askeleisiin Suomessa. Lopuksi pureudun aiheeseen, miksi naisten jalkapalloilu alkoi juuri 1970-luvulla. Mitä yhteiskunnallisia muutoksia vaadittiin ja miten naiset alkuvuosina sosiaalistuivat lajiin.

4.1 Lyseoiden liikunnasta globalisoituneille kentille

Jalkapallolla on Suomessa sadan vuoden historia. Suomen Palloliitto juhli vuonna 2007 satavuotista taivaltaan. Itkonen ja Nevala (2006) ovat hahmotelleet suomalaisen jalkapalloilun kausia osana kansallisen liikuntakulttuurin sekä jalkapallon lajikulttuurin muutosta. Suomalaisen jalkapallokulttuurin ensimmäinen vaihe alkoi, kun jalkapallo kulkeutui Suomeen 1800-luvun lopussa. Tätä kautta kutsutaan rantautumisen kaudeksi. Uutta lajia pelattiin ensin Turussa, josta se alkoi levitä nopeasti muuallekin, kuten Sortavalaan ja Viipuriin. Jalkapallo otettiin lyseoissa yhdeksi liikuntamuodoksi. Lyseot ja kansakoulun opettajia valmistaneet seminaarit nousivatkin merkittävään osaan suomalaisen jalkapalloilun varhaisvaiheissa. (Itkonen & Nevala 2006, 70.)

Toinen kausi on nimetty organisoitumisvaiheeksi. Sen ensimmäinen askel otettiin Suomen Palloliiton perustamisen ja kilpailutoiminnan aloittamisen aikoihin 1907. Seuraavana vuonna SPL hyväksyttiin myös kansainvälisen jalkapallojärjestön FIFA:n jäseneksi. Liiton perustamisen jälkeen ratkottiin ensimmäinen Suomen mestaruus vuonna 1908. Mestaruus ratkaistiin vuoteen 1930 asti cup-menetelmänä. Jalkapalloharrastuksen kasvu näkyi Palloliiton jäsenseurojen määrässä: 1910-luvulla seuroja oli 25, talvisodan aattona jo 170. Laajeneminen pakotti organisoimaan uudenlaisen kilpailujärjestelmän sekä perustamaan piirijärjestöjä. Maaottelukontaktit lisääntyivät 1920-luvulla, mutta menestys ei ollut kovin huimaavaa. Vaatimattomasta menestyksestä huolimatta organisoitumisvaiheen tärkeä elementti oli kansainvälisyyden lisääntyminen. Toki se toi mukanaan myös ammattilaiskysymyksen. Vuoden 1920 Palloliiton päätöksen mukaan jalkapalloilu pysyi Suomessa amatööripohjalla. Ammattilaisuus tuli mukaan suomalaiseen jalkapalloiluun vasta 1970-luvulla. (Itkonen & Nevala 2006, 70–71.)

Kolmannella kaudella, kansallisen jalkapallojärjestelmän kaudella, toimintakäytännöt vakiintuivat ja organisatorinen työnjako selkeni (Itkonen & Nevala 2006, 69). Kausi alkoi toisen maailmansodan jälkeen, jolloin suomalaisessa yhteiskunnassa käynnistyi jälleenrakentaminen. Seurojen ja pelaajien määrä nousi yli kaksinkertaiseksi ja seurojen jäsenmäärä lähes kolminkertaiseksi. Suurin syy huimaan nousuun oli suurten ikäluokkien synty. Palloliiton oli tehostettava toimintaa. Uusia piirijärjestöjä perustettiin ja koulutus- ja valmennusjärjestelmää kehitettiin. Suomalainen jalkapalloilu kansainvälistyi kauden aikana kahdella tavalla. Maaottelujen määrä lisääntyi ja suomalaiset pelaajat siirtyivät Aulis Rytkösen johdolla ulkomaille ammattilaisiksi. Kansallinen jalkapallojärjestelmä oli rakentunut Suomeen 1960-luvulle tultaessa. (Itkonen & Nevala 2006, 71–72.)

Jalkapallon varhaisen kansainvälistymisen kaudelle liittyi naisten jalkapalloilun kilpailutoiminnan alkaminen. Muita muutoksia 1970-luvulla oli jääpallon erkaneminen omaksi lajiliitokseen vuonna 1972 sekä ensimmäisen divisioonan perustaminen. 1970-luvulta 1990-luvun alkuun ulottuva kausi oli voimakkaan määrällisen kasvun aikaa sekä nopeaa kansainvälistymistä. Vuonna 1980 pelattiin jo lähes kaksi kertaa enemmän maaotteluja kuin kymmenen vuotta aikaisemmin. Ennen kaikkea poikien maaotteluiden

määrä lisääntyi. Suomen mestaruussarjaan saatiin ensimmäiset ulkomaalaiset pelaajat 1970-luvulla. Myös pelaajien liikkuvuus ulkomaisiin seuroihin lisääntyi. Televisiolla oli osuutta suomalaisen jalkapalloilun kansainvälistymiseen, sillä suomalaisilla oli mahdollisuus seurata kansainvälisiä otteluita. (Itkonen & Nevala 2006, 72–73.)

Viides ja samalla suomalaisen jalkapalloilun nykytodellisuutta kuvaava ajanjakso on globalisoitumisen kausi. Suomalainen jalkapalloilu on aiempaa tiiviimmin osa lajin kansainvälisiä käytäntöjä pelaajasiirtojen, mediatuotteiden ja fanikulttuurien myllerryksessä. (Itkonen & Nevala 2006, 69.) Kausi alkoi 1990-luvun alkupuolella. Kansallinen huippujalkapalloilu erotettiin vuonna 1990 omaksi liigaksi. Näin jalkapallossa siirryttiin urheilukulttuurin eriytymisestä kertovaan liigajärjestelmään, jonka jääkiekko jo aikaisemmin oli ottanut käyttöön. Globalisoitumisen kaudella maaotteluiden kokonaismäärä lähes kaksinkertaistui, etenkin nuorten, naisten ja tyttöjen kansainväliset pelit lisääntyivät. Bosman-tapauksen myötä pelaajien liikkuminen niin Suomeen kuin Suomesta pois lisääntyi huomasti. Kolmantena kansainvälistymisen osoittamana seikkana kulttuuri-ilmiöt, kuten fanikulttuurit, kulkeutuivat Suomeen 2000-luvulle tultaessa. (Itkonen & Nevala 2006, 73–74.)

4.2 Sota, naiset ja jalkapallo

Pienimuotoisia naisten otteluita pelattiin ympäri Iso-Britanniaa jo 1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alkuvuosina. Esimerkiksi Skotlannista löytyvät ensimmäiset maininnat naisten jalkapallosta jo vuodelta 1888. (Williams 2004, 113.) Vuonna 1884 perustettiin tiettävästi ensimmäinen naisten jalkapallojoukkue, British Ladies, ja seuraavana vuonna jo muita joukkueita. Yksittäiset joukkueet pelasivat hupimielessä toisiaan vastaan. (Williams 2004, 113; Pfister 2004, 129.) Myös Tanskassa naiset saivat varhain ensikosketuksensa jalkapalloon. Lajia pelattiin kouluissa jo 1800-luvun lopulla. Osassa kouluista haluttiin rohkaista naisia pelaamaan palloilulajeja, koska niiden avulla korostettiin urheilun sosiaalisia ja terveydellisiä ulottuvuuksia. Tytöille haluttiin samat kasvatusideat kuin mitä pojilla oli. Lopulta lääkärit kielsivät terveyssyistä tyttöjen jalkapallon pelaamisen. Sen sijaan käsipallon opetusta jatkettiin. (Brus & Trangbaek 2004, 97–98.)

Useisiin lähteisiin tukeutuen voidaan tulkita, että naiset murtautuivat pelikentille laajasti jo ensimmäisen maailmansodan aikana. (ks. Eisenberg, Lanfanchi, Mason & Wahl 2004, 184; Pfister 2004, 131; Williams 2004, 114–115.) Ennen ensimmäisen maailmansodan alkua vuonna 1914 jalkapallo oli vakiinnuttanut viihteellisen asemansa Brittein saarilla nuorten miesten keskuudessa. Laji miellettiin työväenluokan aggressiiviseksi kilpaurheiluksi ja sitä pidettiin naisille sopimattomana. Sota kuitenkin muutti asioita. Ensimmäisen maailmansodan vuosina 1915–1916 moni nuori nainen muutti pois kotikaupungistaan työskennelläkseen sotatarviketeollisuudessa. Naiset jättivät vanhempien ja yhteisöjen kontrolloiman elämän siirtyessään uuteen maailmaan. Uusi elämä sisälsi kovaa työtä ja ankaraa kuria, mutta palkan ja uusia vapaa-ajan mahdollisuuksia. Työntekijöiden viihtyvyyteen vaikuttivat suurelta osalta tehtaiden eri osastojen järjestämät aktiviteetit. Hämmästykseksi jalkapallo, miehille suunnattu peli, oli voimistelun ja uinnin ohella yksi suosituimmista sotatarviketyöläisten lajeista. Joka puolella Englantia tyttöjen ja nuorten naisten jalkapallojoukkueet täyttivät miehiltä tyhjiksi jääneet kentät. Pian naiset eivät ainoastaan järjestäneet tehtaan osastojen välisiä kilpailuja toisiaan vastaan, vaan he perustivat myös kuntien ja kaupunkien edustusjoukkueita. (Eisenberg ym. 2004, 184) Englannin ohella myös Ranskassa ensimmäisen maailmansodan aikana (Pfister 2004, 131) ja Ruotsissa ensimmäisen kerran jo vuonna 1917 perustettiin viihdytysmielessä naisten jalkapallojoukkueita. (Hjelm & Olofsson 2004; Hjelm 2005, 229; Andersson 2006, 67.)

Ensimmäisen maailmansodan loputtua naisten pyrkimykset jalkapallokentille lisääntyivät muuallakin Euroopassa. Muun muassa Norjassa (Fasting 2004, 150) ja Tshekkoslovakiassa (Capkova 2007) naisten joukkueet pelasivat näytösotteluita miehiä vastaan vuonna 1919. Euroopan ohella naisten jalkapalloilu levisi Englannin esimerkin mukaisesti Kanadaan (Hall 2004, 32), Kiinaan (Hong & Mangan 2004, 48), Intiaan (Majumbar 2004, 84–85) sekä Uuteen-Seelantiin. (Cox & Thompson 2004, 205). Satunnaiset ottelut hyväksyttiin, mutta yritykset muuttaa harrastus kilpailullisempaan suuntaan sai kovaa vastustusta (Hjelm 2007, 234).

Dick Kerr's Ladies oli naisjalkapalloilun alkuhistorian tunnetuin joukkue. Insinööritehtaan joukkue menestyi niin hyvin, että se järjesti ensimmäisen kansainvälisen ottelunsa vuonna 1920 ranskalaista Feminaa vastaan. (Eisenberg ym. 2004, 185) Koko Isossa-Britanniassa oli lähes 150 joukkuetta. Maahan yritettiin perustaa myös Englannin naisten jalkapallon järjestö, mutta yritykset eivät onnistuneet, sillä Englannin jalkapallojärjestö (English Football Association) oli sitä vastaan. FA julkaisi 6.12.1921 käskyn, jossa neuvosto oli vahvasti sitä mieltä, että jalkapallo ei ollut soveliaista naisille. Lisäksi otteluiden tuloja oli tarkoituksenmukaisesti annettu muuhun kuin hyväntekeväisyyteen. Tämän vuoksi neuvosto asetti naisten jalkapalloilun boikottiin ja kehoitti kaikkia järjestöön kuuluvia joukkueita kieltämään naisilta kenttensä käytön. (Eisenberg ym. 2004, 185–186; Pfister 2004, 129; Williams 2004, 115; Andersson 2006, 24.) Vaikka moni oli samaa mieltä FA:n kanssa, aiheutti naisten jalkapallon kieltäminen vastarintaa. Jopa monet konservatiiviset sanomalehdet olivat sitä mieltä, että jalkapallo oli siunaus, jota ei voitu kieltää naisilta. Uudet yritykset organisoida naisten pelejä epäonnistuivat, vaikka useat joukkueet kuten Dick Kerry's Ladies jatkoi olemassa oloaan vielä seuraavat kolmekymmentä vuotta (Eisenberg ym. 2004, 186.) Isossa-Britanniassa kenttien käyttökielto kumottiin vasta vuonna 1972 (Hjelm 2007, 235).

Englannin kiellolla oli kauaskantoisia seurauksia. Naisten jalkapallon harrastaminen hiipui useammaksi vuosikymmeneksi. Monet muutkin maat kuten Ruotsi ja Norja ottivat mallia Englannin säädöksistä ja kielsivät naisilta jalkapallon pelaamisen. Syyksi sanottiin, että jalkapallo oli liian vaarallista eikä se siten ollut sopiva peli naisille. Se oli ristiriidassa naisten sosiaalisen, biologisen ja fysiologisen luonteen kanssa. (Fasting 2004, 150; Hjelm 2007, 235; Eisenberg ym. 2004, 185–186; Pfister 2004, 129; Williams 2004, 115.) Miesten vastustus oli suurin syy siihen, miksi naisten jalkapalloilu ei vielä 1920-luvulla alkanut, ei Ruotsissa eikä muuallakaan Euroopassa (Andersson 2006, 74; Hjelm & Olofsson 2004, 185). Naisjalkapalloilulla ei myöskään ollut 1920–1930-luvuilla vielä riittävää sosiaalista perustaa, jotta laji olisi voinut vakiintua kilpaurheiluna. Laji ei saanut tukeakaan, koska koulutusinstituutioiden ja urheiluorganisaatioiden naisjäseniä pikemminkin neuvottiin luopumaan jalkapallon pelaamisesta. Naisjalkapalloa vastustettiin nimenomaan juuri siellä, mistä naisjalkapallo olisi voinut nousta pinnalle. (Hjelm 2007, 235.)

4.3 Uuteen nousuun

Toisen maailmansodan aikana ja sodan suoranaisten seurauksena ei koettu vastaavaa innostusta naisten jalkapallon saralla kuin mitä ensimmäinen maailmansota oli aiheuttanut (Williams 2004, 117). Moderni naisten jalkapallo rupesi vieriämään uudelleen useissa Euroopan maissa 1950- ja 1960-luvuilla. Jalkapallon uudelleen nousu alkoi Euroopassa Tanskasta, Italiasta, Tshekkoslovakiasta, Länsi-Saksasta, Hollannista ja Itävallasta. (Brus & Trangbaek 2004, 101; Capkova 2007; Pfister, 2004, 132; Hjelm 2007, 235) Vuonna 1959 tanskalaiset käsipalloilijat pelasivat omaksi ilokseen jalkapalloa. Sanomalehti Feminan toimittaja näki tämän ja innostui ideasta. Sanomalehti järjesti naisille turnauksen seuraavana kesänä, jotta saataisiin erikoinen juttu lehteen. Turnaukseen osallistui peräti 29 joukkuetta. Yksi niistä oli sanomalehden sponsoroima BK Femina. Tanskalainen joukkue olikin urauurtava joukkue naisten jalkapalloilun historiassa. Vuoteen 1962 sanomalehti kustansi kaikki joukkueen kulut. (Brus & Trangbaek 2004, 98–100.) Länsi-Saksassa miesten jalkapallolla oli vahva asema ja sen vuoksi naiset kokivat suurta vastarintaa. Naiset kuitenkin pelasivat kielloista huolimatta epävirallisia otteluita jo 1950–1960-luvuilla. Länsi-Saksan kattojärjestö Deutsche Fussball Bund (DFB) ei hyväksynyt naisten jalkapalloa lajin vaarallisen luonteen takia. Liitto ei myöskään antanut naisten käyttää kenttiä. (Pfister 2004, 132–133.) 1960-luvun lopulla innostus nousi uudestaan niin Yhdysvalloissa, Kanadassa, Englannissa kuin Ruotsissakin (Markovits & Hellerman 2004, 19; Hall 2004, 35; William 2004, 118; Hjelm 2007, 236), Tshekkoslovakiassa ja Italiassa oli jo 1960-luvulla naisia jalkapalloammattilaisina (Brus & Trangbaek 2004, 101; Hjelm 2007, 235). Naisten jalkapallon nousu useammassa maassa osoitti, että asenteet olivat muuttuneet suvaitsevammiksi (Hjelm 2007, 236).

Naisjalkapalloilun kansainvälistyminen ja maiden rajoja ylittävä yhteistyö alkoi jo 1950-luvulla. Konkreettisesti tämä ilmeni 1960-luvulla, kun tanskalainen BK Femina vieraili Tshekkoslovakiassa ja saksalaiset kävivät Hollannissa pelimatkoilla. (Brus & Trangbaek 2004, 101; Hjelm 2007, 236.) Naisille järjestettiin vuonna 1969 Euroopan cup. Se oli ensimmäinen ja tärkein askel naisten jalkapalloilun kehitykselle. Koska kansalliset jalkapalloliitot eivät halunneet olla tekemisissä naisjalkapallon kanssa, Euroopan cupin

järjesti vastaperustettu naisten jalkapalloilun keskusjärjestö FIEFF (Federation Internationale et Européenne de Football Féminin). Italiassa järjestetty turnaus oli sekä taloudellinen että urheilullinen menestys. Sen vuoksi seuraavana vuonna järjestettiin Italiassa ensimmäiset epäviralliset naisten maailmanmestaruuskilpailut. Tanskalainen BK Femina voitti tittelin yli 50 000 katsojan edessä ja vuotta myöhemmin joukkue puolusti mestaruutta menestyksekkäästi Meksikossa. (Brus & Trangbaek 2004, 101–105; Hjelm 2007, 236.) Mediassa kumpikaan turnaus ei saanut paljoakaan huomiota. Müncheniläinen journalisti kirjoitti Länsi-Saksan lyötyä Englannin, että kauniimpi joukkue hävisi. (Eisenberg ym. 2004, 187.)

Jalkapalloa harrastavia naisia oli Länsi-Saksassa 1970-luvun alussa jo niin paljon, että miehet Saksan jalkapalloliitossa muuttuivat. Muuten laji olisi organisoitunut epämääräisesti. ”If you can´t beat them, join them” (jos et voi voittaa heitä, liity heihin). Vuonna 1970 DFB viimein hyväksyi naisten jalkapallon. (Pfister 2004, 133–134.) Samana vuonna Ranskassa ja vuotta myöhemmin Englannissa liitot ottivat lopulta naisten jalkapallon ohjelmaansa. Koska naisten jalkapalloilu oli kehittynyt niin monessa Euroopan maassa omia polkujaan, kehoitti UEFA muitakin kansallisia liittoja ottamaan naisten jalkapallotoiminnan järjestettäväksi. Muuten naisjalkapalloilu olisi päässyt kehittymään vapaasti. (Eisenberg ym. 2004, 187.) Tämän jälkeen naisjalkapalloilu vakiinnutti asemansa monessa muussakin maassa kuten Norjassa, Irlannissa ja Uudessa-Seelannissa (Hjelm 2007, 236).

4.4 Mikkelistä se käynnistyi

Naisten jalkapallon vastustus oli myös Suomessa syvälle juurtunut. Lajia ei pidetty soveltuvana naisille. Jalkapallo ei sopinut tytöille terveydellisistä syistä, sen sijaan se oli ihanneurheilua terveille ja elinvoimaisille pojille. Vastustuksesta huolimatta naisten jalkapallotoiminnasta löytyy viitteitä Suomesta jo 1930–1940-luvuilta (Tuunainen 2007, 237). Se sijoittuu ajallisesti selvästi myöhempään ajankohtaan kansainvälisen naisten jalkapalloliikkeen kanssa. Tuolloin Suomessa levisi laajempikin innostus naisten kilpaurheilusta. Naisten järjestetyt jalkapallo-ottelut olivat siis yksi ilmentymä naisten pyrkimisestä muunkin urheilutoiminnan pariin. Tällöin ottelut olivat aatteellista toimintaa ja niillä pyrittiin tehostamaan varainkeruuta (Tuunainen 2007, 237).

Varsinaisesti toiminta virisi muun Euroopan tapaan 1960-luvulla (Tuunainen 2007, 237). Suomi on ollut Pohjoismaista Ruotsin ja Tanskan ohella varsin varhain liikkeellä. Suomessa lähtölaukaus tapahtui Mikkelistä, jossa naiset pelasivat pienimuotoista puulaakisarjaa. Ensimmäisen kerran todellista julkisuutta naisten jalkapallo-ottelu sai elokuussa 1970, jolloin Mikkelin Palloilijoiden ja Kuopion Palloseuran edustuspelaajien vaimot ja tyttöystävät pelasivat ennen miesten SM-sarjaottelua esiottelun. Suhtautuminen naisten pelaamiseen oli humoristista, sillä naiset pelasivat ilman suurempaa valmistautumista peleihin. Pelitaidot olivat lähes olemattomat. (Tuunainen 2007, 237–238.)

Jo kesällä 1970 muillakin paikkakunnilla näkyi pientä liikehdintää kenttien laidoilla. (SPL:n tilapäisen naisjalkapallotoimikunnan kokous pk. nro. 1/71; Sipiläinen, 1971, Lehtosen 1997, 110 mukaan.) Yksittäisten otteluiden lisäksi eri tahoilla oli keskusteltu pyrkimyksistä jatkuvan kilpailutoiminnan aikaansaamiseksi. (SPL:n tilapäisen naisjalkapallotoimikunnan kokous pk. nro. 1/71.) Muun muassa Hyvinkäällä jalkapallosta innostuneet naiset olivat kyselleet Hyvinkään Sanomien toimitukselta miten ja kenen suojissa ”mimmiliigan” voisi helposti aloittaa. Innokkaita tyttöjä oli jo ainakin joukkueellisen verran. Uskottiin että lisää pelaajia saataisiin, kun asia pistettäisiin alkuun. Naisjalkapalloilu ei käynnistynyt kesällä 1970, sillä naiset eivät löytäneet yritykselleen vetäjää. Aviomiehiä ajatus naisista pelaamassa jalkapalloa hirvitti ja seuratoimintaihmiset epäilivät innostuksen kestävyyttä. (Lehtonen 1997, 108–110.)

Naisten laajemman kilpailutoiminnan alkusysäys tapahtui kesällä 1971. Suomessa lehdistöllä oli suuri rooli ensimmäisen naisten jalkapalloturnauksen järjestämisessä, aivan kuten oli ollut Tanskassa (Brus & Trangbaek 2004, 98–100), Tshekkoslovakiassa (Capkova 2007) ja Norjassa (Fasting 2004, 151). Iltä-Sanomien toimittaja Jaakko Kahila oli ulkomaanmatkallaan nähnyt naisia pelaamassa jalkapalloa. Hän innostui järjestämään kuuden joukkueen kutsuturnauksen, johon kutsuttiin miesten mestaruussarjajoukkueiden naisjoukkueita. (Naisjalkapalloseminaari 1982; Tuunainen 2007, 239)

4.5 Kun lyhyet shortsitkin hyväksyttiin

Länsimaisen naisen historiassa oli 1900-luvulla kaksi merkittävää etappia. 1920-luvulla naiset saivat palkintonsa ponnisteluista ensimmäisen maailmasodan aikana. Naisten poliittiset oikeudet lisääntyivät ja virkoihin oli helpompi päästä. Eniten naisten elämässä tuntuivat käytännön uudistukset: hameet lyhenivät ja hiukset leikattiin. Naisen ulkoinen olemus ja yhteiskunnan kuva naisesta muuttui. Toinen etappi oli 1960-luvulla, jolloin naisten arkipäiväinen elämä oli muuttunut sallivaksi. Lyhyet hiukset, lyhyet hameet, tamponit, e-pillarit ja sukkahousut helpottivat naisten jokapäiväistä elämää. Suuri osa muutoksista oli fyysisiä ja biologisia. Ne tapahtuivat taloudellisista syistä, sillä työvoiman tarve kasvoi. Muutokset naisten asemassa olivat yhteiskunnallisia välttämättömyyksiä. Ilman naisten omia ponnisteluja ei olisi syntynyt uutta ajattelua, joka mahdollisti syntyvyyden säännöstelyn, naisten työssäkäynnin ja koulutuksen. (Utrio 2006, 113.)

Naisten jalkapalloilun hyväksymisestä on monia tulkintoja. Kaikista niistä käy ilmi, että yhteiskunnallinen ilmapiiri oli 1960-luvun lopulla ja 1970-luvun alussa muuttunut sellaiseksi, että naiset uskalsivat vaatia tasa-arvoa. Keski-Euroopan vuoden 1968 levottomuuksien ja laajempien piirien emansipaatioajatuksien uskotaan vaikuttaneen naisten jalkapallon uudelleensyntymiseen (Pfister 2004, 134). Englannissa puolestaan miesten MM-kilpailut vuonna 1966 ja varsinkin maan voitto kotikisoissa antoi uuden sysäyksen naisille jalkapalloilun aloittamiseksi. Maahan perustettiin English Women's Football Association (WFA), johon liittyi saman tien 44 joukkuetta. (Williams 2004, 118.)

Naisjalkapalloilun alkupotkuihin 1960- ja 1970-luvuilla vaikuttivat laaja-alaiset yhteiskunnalliset muutokset. Vapaa-ajan lisääntyminen, normistojen muutokset ja naisten tasa-arvovaatimukset, jotka ulottuivat urheilun saralle, saivat naiset järjestämään jalkapallo-otteluita. Naisten kasvavaa kiinnostusta jalkapalloa ja myös muuta kilpaurheilua kohtaan selitetään pääasiassa kolmen tekijän kautta. Ensiksikin teollistuneiden maiden naiset, jotka siirtyivät kotoa ansiotyöhön, rohkaistuivat myös muihin miesten hallitsemiin toimintoihin. Toiseksi naisliike vaati sukupuolista tasa-arvoa ja naisten kiinnostus kilpaurheiluun oli yksi ilmaus siitä. Naisten ja miesten normien ja perinteiden rikkominen oli osa ajan henkeä.

Kolmanneksi monissa maissa virisi terveystoiminta-ajattelu, jonka keskeisenä tavoitteena oli parantaa laajojen kansankerrosten psyykkistä ja fyysistä kuntoa. (Hjelm 2007, 226.)

Naisten jalkapalloilun harrastamista ehkäisi lajin saama vastustus. Satunnainen naisten jalkapalloilu ja hupiottelut hyväksyttiin, mutta järjestelmällisempi toiminta sai suurta paheksuntaa. (Andersson 2006, 80.) Näin tapahtui niin ympäri Eurooppaa kuin kauempanakin, kuten Kanadassa ja Intiassa. Jalkapallon katsottiin olevan ristiriidassa naisten sosiaalisen, biologisen ja fysiologisen luonteen kanssa. Myös siveellisyysyistä naisten jalkapallo koettiin ongelmalliseksi, sillä lyhyet shortsit paljastivat naisvartalon muotoja. Vastaanhangoittelevien asenteiden lisäksi ei maissa ollut vielä riittävää sosiaalista perustaa, mikä olisi mahdollistanut lajin vakiinnuttamisen kilpaurheiluna. (Hjelm 2007, 234.)

Yhtenä näkökulmana naisten jalkapalloilun syntyyn vaikutti myös kunkin maan urheilujärjestelmä. Sosialistisessa Itä-Saksassa, jossa yhteiskuntajärjestelmän perustamat yhteisöt olivat jo olemassa, ei jalkapallo käynnistynyt oikein missään vaiheessa. Naiset saivat jo 1960-luvulta lähtien harrastaa lajia, mutta kilpailullisempaan suuntaan se ei muuttunut missään vaiheessa. Yleiset asenteet naisten urheilua kohtaan olivat samat sekä Länsi-Saksassa että Itä-Saksassa. Länsisaksalaisen naisjalkapalloilun menestystä on perusteltu maan urheilujärjestelmällä. Itä-Saksassa valtio tuki olympialajeja, joissa kansainvälinen menestys oli odotettua. Muita lajeja ei tuettu. (Pfister 2004, 142.) Samanlainen tilanne oli niin ikään sosialistisessa Kiinassa, jossa urheilu on edelleen järjestetty valtiojohtoisesti. Naisten jalkapalloon ruvettiin panostamaan 1980-luvulla vasta siinä vaiheessa, kun laji sai kansainvälisiä ulottuvuuksia (Hong & Mangan 2004, 50).

4.6 Teollisuusyhteisöistä siippoihin ja tolppamainoksiin

Jalkapallossa joukkueiden muodostuminen on olennaista, jotta pelejä saadaan pelattua, turnauksia järjestettyä ja sarjoja käynnistettyä. Vaikka asenteet naisten jalkapalloilua kohtaan olivatkin jo suopeammat, tarvittiin suurempia yhteiskunnan rakenteellisia muutoksia, jotta syntyi joukkuepeleistä innostuvia yhteisöjä. Vasta 1960-luvun lopussa ja

1970-luvun alussa rupesi syntymään naisyhteisöjä, joissa oli tarvittavaa potentiaalia joukkueiden muodostamiseksi. Ruotsalaisten sosiologien Anita ja Rune Dahlgrenin (1990) mukaan naisten jalkapalloilu kasvoi 1970–1980-luvuilla naisten omasta taistelusta hyväksynnän ja resurssien saavuttamiseksi. (Dahlgren & Dahlgren 1990, Hjelmin 2004, 40 mukaan). Hjelmin tulkinta puolestaan on, että naisjalkapallon käynnistymiseen tarvittiin yhteisöjä. (Hjelm 2004, 40.) Nuoret naiset, jotka jo ennestään tunsivat toisensa työpaikoilla, oppilaitoksissa tai urheiluseuroissa, pääasiassa muodostivat naisten jalkapallojoukkueita. Tällaisia naisyhteisöjä oli syntynyt 60-luvulla entistä enemmän koulutuksen laajentuessa, työssäkäynnin yleistyessä ja vapaa-ajan lisääntyessä. Täten kehittyi urheilulle ja erityisesti joukkueurheilulle tärkeä sosiaalinen infrastruktuuri, mikä helpotti joukkueiden muodostamista. (Hjelm 2007, 227.)

Oletus siitä, että tällaiset yhteisöt olivat tarpeellisia jalkapallotoiminnan käynnistämässä, perustui tutkimuksiin miesjalkapallon vakiintumisesta osaksi ruotsalaista ja englantilaista kilpaurheilua (Hjelm 2007, 237). Esimerkiksi Englannissa jalkapallon aloittivat miehet, joiden taustayhteisöt olivat joko sisäoppilaitoksissa, pubeissa, uskonnollisissa yhdistyksissä tai työpaikoilla. Ruotsissa puolestaan oppikoulujen ja maanpuolustustahojen nuoret alkoivat pelata jalkapalloa ja muodostivat näin pohjan järjestelmällisen jalkapalloilun synnylle. (Emt. 227.) Suomessa sen sijaan tärkeät yhteisöt miesten jalkapalloiluharrastuksen käynnistämiseksi 1900-luvun alussa olivat lyseot ja muutenkin koululaitos, josta laji levisi muihin yhteisöihin (Itkonen & Nevala, 2006, 70).

Jo naisten jalkapalloilun alun varhaisvaiheessa, ensimmäisen maailmansodan aikaan, naisten jalkapallo alkoi teollisuusyhteiskunnissa, joissa oli tarpeeksi innokkaita harrastajia. (Williams 2004, 114). Vasta 1960-luvun lopulla ja 1970-luvun alussa oli naisilla mahdollisuus seuraavan kerran luoda ryhmiä, joissa oli tarpeeksi harrastajapohjaa. Ruotsissa monet vuosina 1965–1970 perustettujen joukkueiden tyttö- ja naispelaajat olivat sidoksissa yleensä yliopistoihin, työpaikkoihin, nuorisotaloihin, urheiluseuroihin tai paikallisiin kaveriporukoihin. Alkuaikojen naisjoukkueet voidaankin jakaa viiteen ryhmään: opiskelijajoukkueet, puulaakijoukkueet, käsipallojoukkueet, tyttöjoukkueet ja ”jalkapallosiipit”. Jalkapallosiipoilla tarkoitettiin miespelaajien vaimoja tai tyttöystäviä ja

miespelaajien sukulaisia. (Hjelm 2007, 232.) Tätä jakoa voidaan pitää pätevänä myös kansainvälisessä vertailussa. Käsipallojoukkueet olivat laajimmin naisjalkapallon lajipioneereja useissa Euroopan maissa kuten Tanskassa, Norjassa, Länsi-Saksassa ja Tšekkoslovakiassa. (Brus & Trangbaek 2004, 98; Fasting 2004, 151; Pfister 2004; 134, Capkova 2007). Myös Länsi-Saksassa jalkapallosiipat olivat vahvassa roolissa (Pfister 2004, 132). Yhdysvalloissa opiskelijat olivat käynnistämässä naisten jalkapalloharrastusta (Markovits & Hellerman 2004, 16). Kiinassa puolestaan muiden lajien urheilijoista koottiin jalkapallojoukkue. Maan urheiluministeriö valikoi pelaajat yleisurheilijoista, koripallon pelaajista ja painonnostajista (Hong & Mangan 2004, 50.)

Suomessa ensimmäiset harrastajat olivat lähinnä miespelaajien vaimoja ja tyttöystäviä eli Hjelman kategorisoinnin mukaan ”jalkapallosiippoja”. Suurin osa pelaajista harrasti jotain muuta lajia, mutta he halusivat kokeilla jalkapalloa lähinnä sen sosiaalisen luonteen takia. Monet seurat kokosivat ensimmäisen naisjoukkueen lehti-ilmoituksien tai tolppamainosten avulla. (Tuunainen 2007, 239–237; Sipiläinen 1971, Lehtosen 1997, 108 ja 110 mukaan; HS 15.9.1971.)

5 ALKUINNOSTUKSESTA ORGANISOITUMISEEN 1971–1981

Kuten muualla Euroopassa, myös Suomessa naisten jalkapalloilun alkamiseen oli osaltaan vaikuttamassa yhteiskunnan suuret muutokset. Suomessa jo toisen maailmansodan jälkeen alkanut nopea taloudellinen ja sosiaalinen rakennemuutos jatkui ainutlaatuisen nopeana 1960–1970-luvuilla. Maan bruttokansantuote kasvoi vuosina 1960–1980 kaksinkertaiseksi, muuttoliike maaseudulta kaupunkiin kävi vilkkaana ja maanviljelystä ja metsätaloudesta siirryttiin teollisuus- ja palveluammatteihin. Teollisuusyhteiskunnan tiukka ajansääntely loi tarkan rytmin työn ja vapaa-ajan välille. 1960–1970-lukujen rakennemuutos on liitetty suomalaisen hyvinvointivaltion syntyyn. Aikakausi on yleisesti nähty sekä Suomessa että kansainvälisesti uusien liikkeiden syntymisen, opiskelijaradikalismien, tasa-arvon ja vapautumisen aikakautena. (Meinander 1999, 358–394.)

Hyvinvointivaltion synty merkitsi suurta muutosta naisen rooliin. Naisen asema yhteiskunnassa korostui ja samalla patriarkaalinen mies–nais-suhde kyseenalaistui. Nainen ei enää ollut sidottu lapsiin ja perheeseen eikä miehensä talouteen, kun naiselle aukenivat mahdollisuudet kouluttautua ja mennä ansiotöihin. Samalla perheen sisäinen sosiaalinen dynamiikka muuttui. (Meinander 1999, 358–394; Karisto, Takala & Haapola 1999, 172–173.) Suurin osa naisista halusi sekä perheen että työn (Utrio 2006, 103). Uutta oli, että nimenomaan naimisissa olevat naiset siirtyivät työmarkkinoille. Vanhastaankin Suomessa naiset ovat kansainvälisesti verrattuna osallistuneet poikkeuksellisen paljon kodin ulkopuoliseen ansiotyöhön, mutta kyseessä olivat yleensä perheettömät naiset. (Karisto ym. 1999, 172–173.)

Suurin osa naisista löysi työpaikkansa sosiaalialan ammateista. Hyvinvointipalvelujen rakentamiseen 1970-luvulla tarvittiin valtavasti työvoimaa ja suurten ikäluokkien naiset olivat juuri niitä, jotka täyttivät paikat sosiaalitoimessa, hoivatyössä ja hallinnossa. Kun naiset siirtyivät työelämään, räjähti päivähoito-ongelma käsiin. Yhteiskunta rupesikin tukemaan perheitä alemmilla päivähoitomaksuilla.

Myös naisten koulutustaso parani. Kouluttautunut nainen ei ollut enää poikkeus 1970-luvulla. Jo 1960-luvulla yli puolet uusista ylioppilaista oli naisia. Tämä kehitys näkyi pian yliopistoissa, sillä vuonna 1966 puolet yliopisto-opiskelijoista oli naisia. Sen jälkeen määrä on kasvanut tasaisesti. (Utrio 2006, 105.) 1960-luvun puolivälissä akateemiset feministit nousivat julkisuuteen ja rupesivat ottamaan esille ajankohtaisia tasa-arvokysymyksiä, kuten seksuaalisen vapauden, sukupuoliroolin perheessä ja naisten kilpailukyvyn työmarkkinoilla. (Meinander 1999, 358–394.)

Naisten jalkapalloilun käynnistyminen ajoittui Itkosen (1996) luoman seuratoiminnan kausien mukaan kilpailullis-valmennukselliseen kauteen. Ominaisuuksiensa puolesta sen voidaan katsoa sopivan paremmin eriytyvän toiminnan kauteen. Ajallisesti eriytyneen toiminnan kausi alkoi 1980-luvulla ja jatkuu edelleen. Kaudelle keskeistä on, että huippu-urheilun erkaantuessa omille teilleen ja kuntoliikunnan lisääntyessä liikunnan kirjo kasvaa entisestään. Liikunnan sisällöllinen muutos synnyttää uusia liikuntakulttuureja sekä organisaatiomuotoja. Suurimmat muutokset ovat tapahtuneet nimenomaan ei-urheilullisen liikunnan alueella. (Itkonen 1996, 226–230; Itkonen 1999, 123.) Uusien liikkeiden vaatiessa osittaisuudistuksia myös liikunnasta ja urheilusta on tullut uudella tavoin yhteiskunnallisen kamppailun kenttä, josta naisten jalkapalloilun alkaminen on yksi ilmentymä. Tällä hetkellä sukupuolen tasa-arvokysymykset ja suvaitsevaisuus ovat olennainen osa liikuntajärjestöissä käytävää keskustelua. (Itkonen 1996, 226–230; Itkonen 1999, 125.)

Liikunnan järjestökentän näkökulmasta 1970-lukua Suomessa voidaan luonnehtia harrastamisen ja amatörismin vuosikymmeneksi. Tuolloin kaikilla liikunnan järjestökentän tasoilla toimittiin vielä suhteellisen pienillä resursseilla. Toiminnasta ei ollut vielä tullut systemaattista ja se oli lähinnä perinteisten toimintatapojen varassa. Erilaiset toimenpiteet keskittyivät lähinnä kilpailutoiminnan ylläpitämiseen, lajitietoisuuden levittämiseen sekä itse perustoiminnan ylläpitoon ja juurruttamiseen. (Heikkala 2000, 121.)

5.1 Palloliitolle vastuu naisten pelaamisesta

Jo 1960-luvun lopulla eri puolilla Eurooppaa oli nähtävissä naisjalkapalloilun jatkuvuuteen tähtääviä pyrkimyksiä. Naisten jalkapallo oli myös saanut merkittävää huomiota julkisuudessa. Tämän vuoksi Euroopan Jalkapalloliitto UEFA:kin heräsi. Liiton hallitus totesi kokouksessaan marraskuussa 1970, että naiset pelasivat jalkapalloa lähes puolessa kaikista Euroopan liiton jäsenmaista. Eräät liitot johtivat jo silloin maassaan naisten jalkapalloilua ja järjestivät kilpailuja. Koska naisten jalkapallo oli jo laajentunut useampiin maihin, kehotti UEFA jäsenliittojaan seuraamaan tarkoin naisten jalkapalloilun kehittymistä omissa maissaan, mikäli se ei ollut vielä liiton valvonnassa. Samoin UEFA vaati liittoja ryhtymään tarpeellisiin toimenpiteisiin. Ei ollut suotavaa, että naisten jalkapalloilu kehittyisi ”villinä” ja että sitä ryhtyisivät johtamaan etevät ”managerit”.

Kansainvälisellä liikehdinnällä on eittämättä ollut vaikutuksensa naisten jalkapalloilun käynnistymiseen Suomessa. Huhut Euroopassa pelaavista naisista saavuttivat lehtien välityksellä suomalaisnaiset. Tämä antoi lajista kiinnostuneille pelureille ensisysäyksen: miksei Suomessakin voitaisi pelata jalkapalloa. (esim. Lehtonen 1997, 98.) Palloliiton johto oli jo aikaisemmin kehoittanut jäsenseuroja ottamaan ohjelmaansa naisjalkapalloilun (SPL:n tilapäisen naisjalkapallotoimikunnan pk. nro. 1/71), mutta vasta UEFA:n määräys antoi lopullisen sysäyksen. Sen jälkeen asia otettiin päätettäväksi liittohallituksessa maaliskuussa 1971. ”FIFA:n ja UEFA:n suositusten mukaisesti päätettiin, että naisten jalkapalloilu Suomessa otetaan liiton johtoon.” (Liittohallituksen pöytäkirja n:o 2/71 3§, 20.3.1971)

Liittohallituksen päätöksen jälkeen naisten jalkapalloilun organisointi siirtyi työvaliokunnalle, jonka esityksestä perustettiin tilapäinen naisjalkapallotoimikunta valmistelemaan naisjalkapalloilun järjestämistä. Toimikunnan puheenjohtajaksi valittiin Ove Rehn ja jäseniksi Olavi Haaskivi ja Leena Långström. (Liittohallitus pk n:o 4/71)

Koska kiinnostus oli saanut merkittävät mittasuhteet, katsottiin naistoimikunnassa, että toiminta piti saada käyntiin mahdollisimman nopeasti, jo saman vuoden aikana. Naisjalkapallotoimikunta ei halunnut odottaa, että naiset saavuttaisivat jalkapallossa tietyn pelillisen tason, sillä sitä ei olisi saavutettu vuodessa tai kahdessa. Sen takia oli turha odottaa kauempaa ensimmäisen virallisen kilpailun järjestämistä. (Naisjalkapallotoimikunnan pk nro. 2/71, liite 1.) Koska tehtäväalueeseen liittyvien ongelmien määrä oli suuri, kokoontui toimikunta useamman kerran kevään 1971 aikana.

Liiton oli pyrittävä järjestämään koko maata käsittävä pääkilpailu. Tärkeänä pidettiin, että kaikkinaisen kilpailutoiminnan tulisi tapahtua liiton jäsenseurojen nimissä. Palloliiton naistoimikunta pyrki suunnittelemaan toiminnan mahdollisimman vapaamuotoiseksi, jotta pienimmillään paikkakunnilla päästäisiin alkuun. Piirien vastuulle jätettiin paikallisuontoisten kilpailujen järjestäminen SM-kilpailun ohessa. (Naisjalkapallotoimikunnan pk nro. 2/71, liite 1.) Toimikunnan tehtäviksi määräytyivät liiton hyväksymien pelisääntöjen valvominen, olosuhdeasioista huolehtiminen, erotuomareiden määrääminen sarjaotteluihin, naisten jalkapalloilua koskevien erityiskysymyksien pohtiminen sekä liiton nais- ja tyttöjalkapalloilijoiden koulutuksen ja leiritöiminnan kehittäminen yhdessä koulutusvaliokunnan kanssa. Toimikunta myös järjesti naisten kansallisen ja kansainvälisen kilpailutoiminnan sekä tarkkaili pelaajia mahdollista maajoukkuetta silmällä pitäen. (Naisjalkapallotoimikunnan pk nro 3/71, liite.)

Useiden kokousten jälkeen toimikunta sai ehdotuksensa liitolle valmiiksi naisjalkapalloilun järjestämisestä. Nopeasta aikataulusta huolimatta jäsenseuroille saatiin lähetettyä kirjeet kesäkuussa koskien naisten jalkapalloilun ensimmäisen kilpailun järjestämistä (Tuunainen 2007, 239). Innostus seuroissa oli suurta, sillä ensimmäisen vuoden cup-kilpailuun osallistui heti 51 joukkuetta. Naisten ensimmäinen loppuottelu pelattiin olympiastadionilla 14.9.1971. (Naisjalkapallotoimikunnan pk nro 4/71, liite.)

Palloliitossa katsottiin, että ensimmäinen naisten mestaruuskausi sujui paremmin kuin etukäteen oli oletettu. Sen vuoksi naistoimikunta esittikin liittohallitukselle, että naisten jalkapallotoiminta virallistettaisiin. Tämän vuoksi liiton sääntöihin, kilpailusääntöihin ja

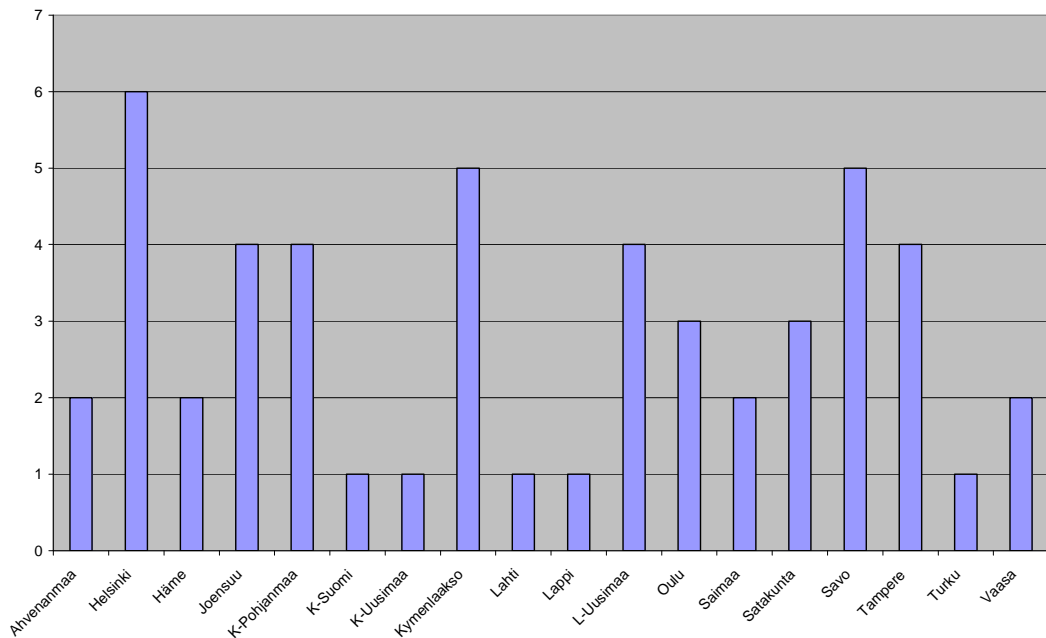
piiriavustusten jakoperusteisiin tehtiin tarvittavia muutoksia. (Naisjalkapallotoimikunnan pk nro 3/72.) Liiton seuraavia suuria tavoitteita olivat naisten jalkapalloilun vakiinnuttamiseksi kansallisen kilpailujärjestelmän kehittäminen, alueellisten alkusarjojen muodostaminen sekä tyttöjen kilpailutoiminnan käynnistäminen. Laajemman kilpailutoiminnan kehittäminen jätettiin piirien vastuulle. (SPL:n toimintakertomus 1971, 34–35.)

Kun naisten kilpailutoiminta oli saatu ensimmäisen vuoden osalta käynnistettyä, ei liitto tehnyt paljoakaan töitä harrastuksen leviämisen hyväksi. Vuosien 1972–1981 välisenä aikana pidettiin vain kaksi kokousta koskien naisten jalkapalloa. Nämä olivat vuosina 1975 ja 1977. Niihin oli kutsuttu seurojen jäseniä keskustelemaan kilpailutoiminnan muodoista. (Muistio naisten jalkapalloa käsitelleestä tilaisuudesta 24.9.1975 ja 14.10.1977) Ensimmäisessä kokouksessa todettiin, että naisten kilpailutoiminnan vähyys aiheutti mielenkiinnon laimenemista. Suurimmaksi heikkoudeksi miellettiin SM-sarjan ohella vuodesta 1974 lähtien pelatun perussarjan aikainen loppuminen ja vähäiset ottelumäärät. (Muistio naisten jalkapalloa käsitelleestä tilaisuudesta 24.9.1975.) Syksyllä 1977 pidetyn palaverin aiheena oli taas SM-sarjan kilpailumuoto (Muistio naisten jalkapalloa käsitelleestä tilaisuudesta 14.10.1977).

Naisten jalkapallon kilpailutoimintaa hoidettiin liitossa keskitetysti ensimmäiset kymmenen vuotta. Vasta vuonna 1982 Palloliitossa tehtiin ensimmäinen kartoitus naisten jalkapalloilun tilasta Suomessa. (SPL 1982, Naisjalkapallotyöryhmän muistio 1/82, liite 1.) Kilpailutoiminnan ohella SPL hoiti naismaajoukkueen kansainvälisen toiminnan ja maajoukkueleirit. Maajoukkueella ei ollut täysipäiväistä palkattua valmentajaa vaan valmentaja hoiti maajoukkueen oman toimensa ohessa. Liitossa ei ollut valiokuntaa tai vastaavaa, joka olisi hoitanut naisjalkapalloiluasioita. Asiat oli hoidettu kansainvälisen sektorin ja kansallisen toiminnan välisenä yhteistyönä. Pitkän tähtäimen suunnitelmana liitolla oli, että se vastaa kansainvälisestä toiminnasta ja kansallisesta pääsarjasta, piirien tehtävänä oli keskittyä harrastuksen lisääntymiseen tähtääviin toimenpiteisiin liiton ohjeiden mukaisesti. Koska piirien henkilöstöressurit olivat puutteelliset, ei suunnitelmaa voitu toteuttaa. (SPL 1982, Naisjalkapallotyöryhmän muistio 1/82, liite 1)

5.2 Harrastus leviää verkkaisesti

Kun Suomen mestaruuksista taisteltiin ensimmäisen kerran, oli joukkueita ympäri Suomen. Jokaisesta 18 Palloliiton piiristä oli ainakin yksi joukkue (Kuvio 2). Ensimmäisenä vuonna eniten eli kuusi joukkuetta oli mukana Helsingin piiristä. Savosta ja Kymenlaaksosta joukkueita oli viisi. Vaikka seurat saivat varsin myöhään tiedon ensimmäisestä naisten kansallisesta kilpailusta, ilmoittautui siihen peräti 51 joukkuetta. Kilpailussa sattui vain yksi luovutus. HJK voitti ensimmäisen mestaruuden. Olympiastadionilla pelatussa finaalissa kaatui Vaasan Palloseura. (SPL:n toimintakertomus 1971, 34–35.)

KUVIO 2. Vuoden 1971 SM-kilpailuun osallistuneet joukkueet piireittäin. (SPL:n toimintakertomus 1971)

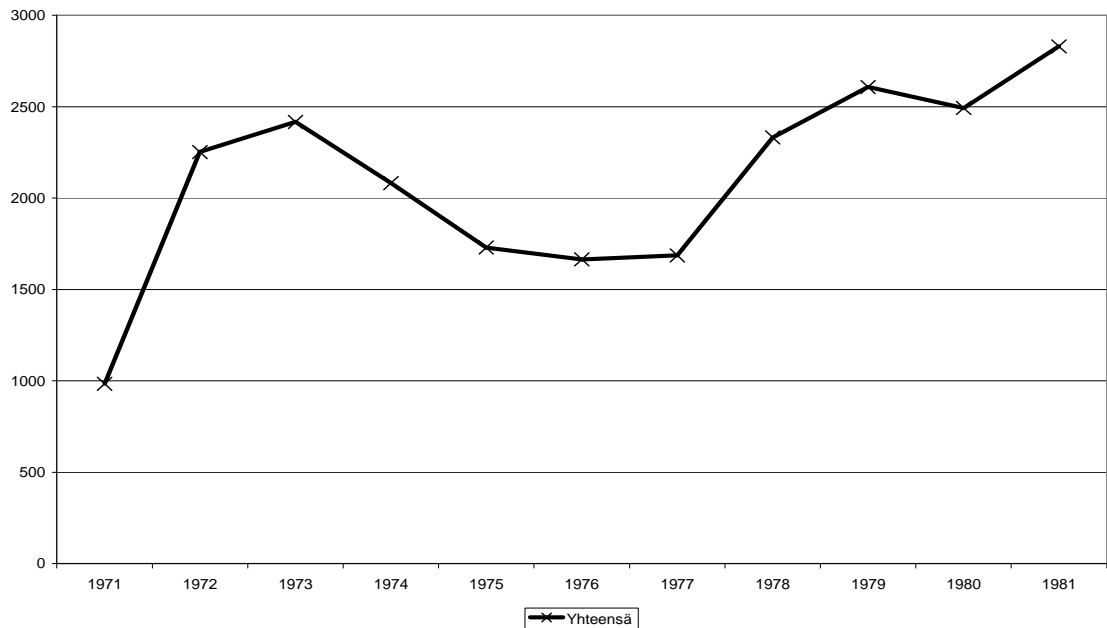
Ensimmäisten vuosien naisten jalkapalloilun suosiota voi selittää miesten jalkapalloilun alueellisella organisoitumisella. Pääkaupunkiseutu ja nimenomaan Helsinki oli jo 1960-luvun lopussa ja 1970-luvun alusta alkaen omaa luokkaansa seurojen määrässä. Helsingistä pelasi parhaimmillaan neljä joukkuetta mestaruussarjaa sekä useampia joukkueita alemmilla sarjatasoilla. (Kiukas 1992, 57.) Savon ja Joensuun piirien useat naisten joukkueet selittyvät myös miesten joukkueilla. Kuopio kuului Joensuun piiriin. Mikkelistä ja Kuopiosta pelasi naisten mestaruudesta ensimmäisenä vuonna kaksi joukkuetta. Savossa

miesten jalkapallon kukoistuskausi oli alkanut jo 1930-luvulla. Etelä-Savossa Mikkeli oli noussut vahvasti kuvaan 1960-luvulla, ja Pohjois-Savossa Kuopio oli merkittävä jalkapallokaupunki. (Kiukas 1992, 54–64.) Tämän perusteella ei olekaan ihme, että ensimmäiset naisjalkapalloilijat tulivat juuri näiltä seuduilta.

Kovin pitkälle meneviä johtopäätöksiä ei lajin leviämisestä voi ensimmäisen vuoden cup-joukkueiden perusteella tehdä, sillä esimerkiksi Lahdesta ensimmäisen vuoden cupiin osallistui vain yksi joukkue, Reipas. Joukkue oli kuitenkin koottu peräti seitsemän eri lahtelaisen joukkueen pelureista. Pitkin kesää Reippaan miesten SM-sarjaotteluiden lahtelaisjoukkueiden naispalloilijat olivat pelanneet pienimuotoista sarjaa. (Heinonen 1995, 133.) Lahdessa jalkapallo oli syrjäyttänyt pesäpallon kiinnostuksessa 1960-luvulla ja miesten puolella oli kova jalkapallobuumi. (Kiukas 1992, 51.) Sitä vauhditti entisestään Lahden suurhallin valmistuminen vuonna 1980 (Heinonen 1995, 178).

Naisten jalkapalloilu käynnistyi pontevasti jo ensimmäisen kauden aikana. Ensimmäisen varsinaisen pelikauden jälkeen luetteloituja naispelaajia oli 984, ja toisella kaudella jo 2 252 (Kuvio 3). Parin ensimmäisen vuoden innostuksen jälkeen pelaamisesta katosi uutuudenviehätys. Laji ei levinnyt toivotulla tavalla. Naisten jalkapalloilijoiden määrä kasvoi ensimmäisen kymmenen vuoden aikana hitaasti. Kymmenessä vuodessa harrastajien määrä oli noussut vain 2830 rekisteröityyn pelaajaan.

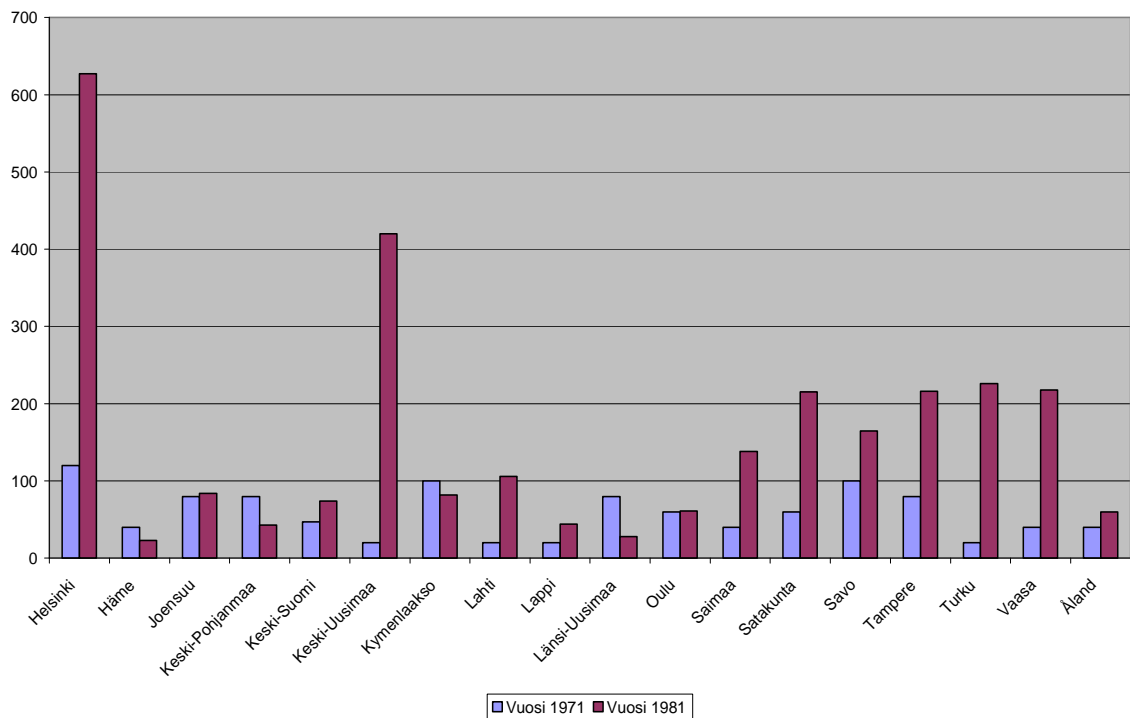
KUVIO 3. Rekisteröidyt nais- ja tyttöjätkapalloilijat vuosina 1971–1981 (Paavola 2007b)

Palloliiton naisjätkapallotyöryhmän muistion (1/1982) yhteenvedossa todettiin, että naisten jalkapallo ei ollut kymmenen ensimmäisen vuoden aikana kasvanut toivotulla tavalla. Se oli kehittynyt omalla painollaan ilman liiton tai piirien erityistoimenpiteitä, joten kasvu oli ollut hidasta. (SPL 1982, Naisjätkapallotyöryhmän muistio 1/82.)

Suomessa alkuvuosien ennakkoluulot ehkäisivät lajin kasvamista. Jalkapallo miellettiin miehiseksi lajiksi eikä lajilla ollut vielä perinteitä naisten lajina. Enemmistö suomalaisista oli vielä 1970-luvulla sitä mieltä, että laji ei soveltunut naisille eivätkä naiset opi sitä koskaan pelaamaan. (Aalto, Lehtola, Sulkava & Tiitta 2007, 115). Naisten mukaan saaminen jalkapallon pariin oli vaikeaa. Alkuvuosina naisia yritettiin saada uuteen lajiin sanomalehti-ilmoituksilla. (ks. Tuunainen 2007, 241; Aalto ym. 2007, 114; Lehtonen 1997, 108.) Koska varsinkaan alussa harrastuksen aloittamisessa ei ollut muita vaatimuksia kuin kiinnostus lajiin, monet tytöt tulivat kaverinsa houkuttelemana mukaan harjoituksiin (Ilmanen 1996, 93). Mutta toisenlaisiakin ongelmia oli. Vaikka halukkaita tyttöjä ja naisia olisi ollut, ei ryhmälle löytynyt sopivaa vetäjää. Naisjoukkueiden valmentajista oli suuri pula. Tämän vuoksi tyttöjenkään kilpailutoimintaa ei saatu käynnistettyä ensimmäisen kymmenen vuoden aikana. (Naisjätkapallotoimikunnan pk nro 4/71.)

Alkuinnostus oli siis melkoinen, mutta pitkäjänteisempää toimintaa oli vaikeampi luoda. Seuroissa naisjalkapallo oli otettu vastaan pääsääntöisesti myönteisesti, mutta esimerkiksi taloudellista tukea joukkueet saivat vähän. Naisten toiminta perustui pitkälti omatoimisuuteen. (Muistio naisten jalkapalloa käsitelleestä tilaisuudesta 24.9.1975; Naisjalkapallotyöryhmän muistio 1/82; Aalto ym. 2007, 115.) Samoin naiset saivat huonoimmat harjoitteluajat, eikä naisilla ollut mahdollisuutta peleihin ja harjoitteluun nurmikentillä. (Naisjalkapallotoimikunnan neuvottelutilaisuus 27.11.1971; Naisjalkapallotyöryhmän muistio 1/82; Lehtonen 1997, 108.)

Myös naisten joukkueurheilukulttuuri oli vielä 1970-luvulla heikkoa. Suomen naisten kilpaurheiluhistoria on enemmänkin ollut yksilöurheiluun painottunutta. Varsinkin hiihto ja yleisurheilu ovat peitonneet joukkuelajit. Joukkuelajeista naiset pelasivat kesäisin pesäpalloa, mikä vaikeutti osaltaan jalkapalloharrastuksen kasvamista. Myöskään muissa Pohjoismaissa vahvaa käsipallokulttuuria ei Suomessa ole ollut. Monet käsipallojoukkueet ottivatkin jalkapallon joukkueen kesälajiksi tyydyttääkseen suven palloilutarpeet. (ks. esim Brus & Trangbaek 2004, 98; Hjelm 2007, 233.) Naisten jalkapalloilu ei myöskään alkanut yliopistoista, työpaikkayhteisöistä tai muista jo olemassa olevista yhteisöistä, kuten Ruotsissa tapahtui. Suomessa naisten yhteisöt jalkapallojoukkueiksi piti muodostaa ”tyhjästä”. Kun miesten jalkapalloilu juurtui Suomeen, tapahtui se vahvasti koululaitoksessa. Tyttöjen liikunnan opetussuunnitelmiin jalkapallo ei kuulunut, joten tytöt eivät kouluissa pelanneet jalkapalloa, vaikka halukkuutta olisi ollut (Naisjalkapallotyöryhmän muistio 1/82). Harrastajamäärän lisäämiseksi jalkapallo haluttiin osaksi koulujen liikuntaa (Muistio naisten SM-sarjaseurojen kokoontumisesta 1975). Pesäpallo oli yleisesti kouluissa pelattava joukkuelaji, eikä jalkapallosta ollut sitä syrjäyttämään ainakaan vielä 1970-luvulla.

KUVIO 4. Rekisteröidyt nais- ja tyttöpelajat piireittäin vuosina 1971–1981 (SPL:n toimintakertomukset 1971¹ ja 1981)

Vuoden 1981 loppuun mennessä kaikki 18 Palloliiton piiriä olivat ottaneet naisjalkapalloilun ohjelmaansa. Tyttöjoukkueita sen sijaan oli vain 11 piirissä. Muutamassa piirissä oli naisvaliokunta. Useissa piireissä naisjalkapalloilun kehittymistä jarrutti joukkueiden vähäinen määrä, sillä niitä ei ollut riittävästi kilpailutoiminnan aikaansaamiseksi. (Naisjalkapallotyöryhmän muistio 1/82.) Naisten ja tyttöjen harrastajamääriä verrattaessa piireittäin pystytään tekemään johtopäätös, että lajin juurruttaminen eri paikkakunnille oli vaikeaa (Kuvio 3). Esimerkiksi Hämeen piirin, Kymenlaakson ja Länsi-Uudenmaan piirissä harrastajamäärät jopa hieman laskivat ensimmäisen kymmenen vuoden aikana. Helsingissä HJK onnistui sanomalehti-ilmoituksella haalimaan jalkapallosta innostuneita tyttöjä harjoitukseen Maunulaan.

¹ Ensimmäisen vuoden harrastajamäärät piireittäin ovat vain suuntaa-antavia. Ne ovat laskettu ensimmäisen vuoden cup-kilpailuun osallistuneiden joukkueiden perusteella, niin että kussakin joukkueessa on noin 20 pelaajaa. Tällöin yhteismäärä ensimmäisen vuoden harrastajamäärissä täsmää. Tämä on tehty, koska Palloliiton toimintakertomuksissa ei vuoden 1971 harrastajamääriä ole eroteltu piireittäin. Täsmällisten lukujen saaminen olisi ollut suhteettoman työlästä, sillä se olisi vaatinut jokaisen piirin omaan toimintakertomukseen tutustumista. Toisaalta alkuvuosien osalta on todennäköistä, että kaikkia pelaajia ei edes rekisteröity.

Harrastajia tuli niin paljon, että joukkueita pystyttiin perustamaan muihinkin kaupunginosiin. Kaupunginosajoukkueet takasivat HJK:n menestyksen ja Helsingin tyttöjen jalkapalloinnostuksen. Vuosien aikana joukkueista nousi paljon nuoria tyttöjä HJK:n naisjoukkueeseen. Seura voittikin Suomen mestaruuden vuosina 1971–1975. (Liite 1.) (Aalto ym. 2007, 116.) Muuallakin Etelä-Suomessa naisten jalkapalloilu laajeni. Keski-Uudenmaan piirin naisten joukkueista ensimmäiset, Hyvinkään Palloseura ja Tikkurilan Palloseura, pelasivat varsinaisessa SM-sarjassa ensimmäisen kerran vasta vuonna 1981, mutta piirissä pelasi useampikin joukkue perussarjaa. Espoossa, Hyvinkäällä, Vantaalla ja Kirkkonummella oli joukkueita, jotka houkuttelivat pelaajia.

Turun naisten jalkapallomenestys oli Turun Palloseuran ja Turun Pyrkivän joukkueiden ansiota. Seurojen työ naisten jalkapallon hyväksi oli pitkäjänteistä. Turku onkin ollut vahva lajipiste koko naisjalkapalloilun historian ajan. TPS pelasi yhtäjaksoisesti SM-sarjassa vuoteen 1988 asti. 1970-luvulla seura voitti useita mitaleja, joista kirkkaimpana mestaruus vuonna 1978 (Liite 1.). Paikallisvastustaja Pyrkivä puolestaan satsasi enemmän nuoriin pelaajiin ja pysyi SM-sarjassa vuosina 1979–2000.

Taloudellisilla tekijöillä oli vaikutuksensa lajin leviämiseen. Vähäinen joukkueiden määrä kasvatti matkakustannuksia Keski- ja Pohjois-Suomessa, sillä vastustajajoukkuetta piti lähteä etsimään kauempaa. (Naisjalkapallotyöryhmän muistio 1/82). Koska valtaosa joukkueista tuli Etelä-Suomesta, nousivat muiden paikkakuntien joukkueiden matkakustannukset paljon korkeammiksi. (ks. Ilmanen 1996, 103; Aalto ym. 2007, 115; Tuunainen 2007.) Kaiken kaikkiaan jo ensimmäisen kymmenen vuoden aikana naisten jalkapallo rupesi painottumaan Etelä-Suomeen ja rannikolle.

Palloliiton toimilla oli eittämättä ollut osansa lajin hitaaseen kasvuun alkuvuosina. Esimerkiksi Norjassa liitto otti naisten jalkapalloilun ohjelmaansa kaudella 1975–1976. Heti ensimmäisestä vuodesta lähtien liitossa pyrittiin kehittämään naisten jalkapalloilua. Jo vuonna 1976 perustettiin naisten komitea, joka onnistui kääntämään asenteet naisten jalkapalloa kohtaan positiivisiksi. (Fasting 2004, 152.) Jo vuonna 1985 maassa oli lähes 50 000 nais- ja tyttöjalkapalloilijaa (Fasting 2004, 154).

Ruotsissa naisjalkapalloilun nopean leviämisen on katsottu olleen vahvojen lajipioneerien ansiota. Öxabäcks IF oli alkuvuosina naisjalkapalloilun suurlähettiläs, joka inspiroi tyttöjä ympäri maan aloittamaan pelaamisen. (Hjelm 2004, 247.) Ruotsissa myös organisoitiin ensin paikallisia naisten sarjoja, joissa joukkueet pelasivat toisiaan vastaan. Maanlaajuinen sarja alkoi Ruotsissa vasta vuonna 1973. (Hjelm 2004, 51–232.) Suomessa HJK:lla oli kaikki ainekset ryhtyä Öxabäcks IF:n kaltaiseksi suomalaiseksi ”suurlähettiläsjoukkueeksi”, mutta se ei siinä onnistunut ainakaan samassa mittakaavassa kuin ruotsalainen sisarjoukkue. Samalla voidaan miettiä, olisiko Ruotsin ja osaksi Lahden malli toiminut myös Suomessa. Vastaperustetut joukkueet olisivat pelanneet paikkakunnilla pienimuotoista sarjaa heti käynnistetyin valtakunnallisen sarjan sijasta. Tämä olisi vähentänyt joukkueiden matkakustannuksia ja -rasituksia. Soluttamalla vastuuta piireille Palloliitto yritti saada paikallisia sarjoja valtakunnallisen ohkeen. Harrastajamäärä ei kuitenkaan riittänyt molempiin.

5.3 Sarjamuodot jatkuvassa myllerryksessä

Naisten jalkapalloilun käynnistyessä yksi tärkeä kysymys oli pelisäännöt. Ensimmäisen naisten kilpailun alkaessa naisjalkapallotoimikunnassa vertailtiin Länsi-Saksan, Ruotsin ja Ilta-Sanomien pelisääntösovelluksia. Yleispyrkimyksenä oli pitäytyä mahdollisimman lähellä normaaleja sääntöjä. (Naisjalkapallotoimikunnan pk nro 2/71.) Pelisäännöissä ehdotettiin normaalia pelikenttää, mieluiten ruohoalustaa, sekä pallon kooksi numeroa viisi. Lisäksi pallon piti olla mieluummin käytetty, ei uusi ja kulumaton. Varusteet olivat normaalit miesten varusteet, mutta pelijalkineiksi sallittiin vain jalkapallokengät, joissa oli kuminappulat. Peli-aika oli 2x20 minuuttia ja jatkoaika korkeintaan 2x10 minuuttia. Erikoistulkintana sallittiin käsisuojaus, eikä maalivahtia saanut ahdistaa. Kulmapotku annettiin rangaistusalueen ja päätyviivan leikkauspisteestä. (Naisjalkapallotoimikunnan pk nro 2/71, liite.)

Ensimmäisen kilpailukauden aikana kuului jonkin verran soraääniä, joita aiheuttivat varsinkin kilpailujärjestelmä ja taloudelliset määräykset. Kritiikistä huolimatta naisten ensimmäinen turnaus otettiin hyvin vastaan. Naisjalkapallotoimikunta teki kilpailukauden

lopussa mielipidetiedustelun kilpailuun osallistuneille seuroille. Tiedusteluun vastattiin positiivisessa mielessä. Enemmistö vastaajista toivoi sarjamuotoista kilpailua alku- ja loppusarjoineen, niin että jokaiselle tulisi noin 10 ottelua. Sarjan ajankohdaksi ehdotettiin 15.5.–15.9. välistä aikaa. Otteluajaksi suositeltiin 2x30 minuuttia. Sääntösovellutuksiin ja tulkintoihin oltiin kaiken kaikkiaan tyytyväisiä, tosin käsillä suojaamissääntö poistettiin. Pelipalloksi haluttiin koko viisi. (SPL:n toimintakertomus 1971, 34–35.)

Ensimmäisenä kilpailukautena cup-muotoisen sarjan vuoksi moni joukkue sai pelata vain yhden ottelun ja sen jälkeen joukkue putosi mestaruustaistosta. Pitkin syksyä joukkueet järjestivätkin ystävyysotteluita, jotta naiset saivat lisää pelikokemusta. (Lehtonen 1997, 108.) Monen seuran toive naisjalkapallon jatkon suhteen oli, että kilpailutoimintaa piti laajentaa (Naisjalkapallotoimikunnan pk. nro 4/71, liite).

Kymmenen ensimmäistä vuotta naisten sarjajärjestelmät hakivat muotoaan. (Taulukko 1.) Sarjasta luopumisia sattui alkuvuosina paljon. Vuosina 1971–1973 kaikki joukkueet osallistuivat mestaruussarjaan. Vuodesta 1974 SM-sarjan ohelle perustettiin perussarja. SM-sarjassa pelasivat vain Suomen kahdeksan parasta joukkuetta. (SPL:n toimintakertomukset 1971–1974) Vuonna 1975 SM-sarjaseurat halusivat laajentaa SM-sarjaa. Yleisenä toiveena oli kymmenjoukkueinen SM-sarja (Muistio naisten SM-sarjaseurojen kokoontumisesta 1975.) Yhteisistä kokouksista huolimatta Palloliitossa päätettiin, että myös vuoden 1976 SM-sarja pelattiin edellisen vuoden tapaan kahdeksan joukkueen kaksikertaisena sarjana (SPL:n toimintakertomukset 1976).

Naisten jalkapalloilun tason parantamiseksi esitettiin, että naisten perussarjaa mietittäisiin tulevaisuudessa kaksi- tai kolmilohkoiseksi. Se vaati piirien entistä parempia kilpailujärjestelyjä. Lisäksi naisten otteluiden peliaikaa haluttiin pidentää. SM-sarjan peliajaksi muutettiin 2x35 minuuttia ja perussarjan 2x30 minuuttia. (Muistio naisten SM-sarjaseurojen kokoontumisesta 1975.) Vuonna 1977 SM-sarjajoukkueiden edustajat pitivät uuden yhteisen palaverin, jonka ehdottamat asiat toteutettiin seuraavana vuonna. Vihdoin SM-sarjaan saatiin enemmän pelejä, kun sarja laajeni kymmenjoukkueiseksi. Lisäksi sarjan neljä parasta pelasivat play off -järjestelmän mukaisesti mitaleista. (Muistio naisten SM-

sarjan edustajien palaverista, 1977 14.10.) Seuraavat kolme kautta pelattiin samalla sarjajärjestelmällä (SPL:n toimintakertomukset 1978–1980).

Vuonna 1981 tapahtui taas muutoksia. Naisten Suomen cup perustettiin ja se muutti kolme vuotta käytössä ollutta sarjamallia. Osanotto-oikeus cupiin oli vain vuoden 1980 SM-sarjaan selviytyneillä kymmenellä joukkueella. Naisten SM-sarja laajennettiin 24 joukkueen sarjaksi keväällä pelatun SM-karsintasarjan jälkeen. Samanaikaisesti vuoden 1980 kymmenen parasta joukkuetta osallistuivat cupiin. Naisten perussarja muutettiin aluesarjaksi ja siihen osallistuivat ne joukkueet, jotka eivät selviytyneet SM-sarjaan. (SPL:n toimintakertomus 1981,18–19.) Vuodesta 1982 lähtien cup on pelattu miesten puolelta tuttuna cup-muotona, kaikille avoimena kilpailuna. Järjestelyihin osallistui vahvasti myös Suomen Työväen Säästöpankki, jonka nimi säilyi pitkään cupin nimessä, STS-cup. (SPL:n toimintakertomus 1982, 19.)

TAULUKKO 1: Yhteenveto sarjajärjestelmien muotoutumisesta ja Suomen mestareista vuosina 1971–1981 (SPL:n toimintakertomukset 1971–1982)

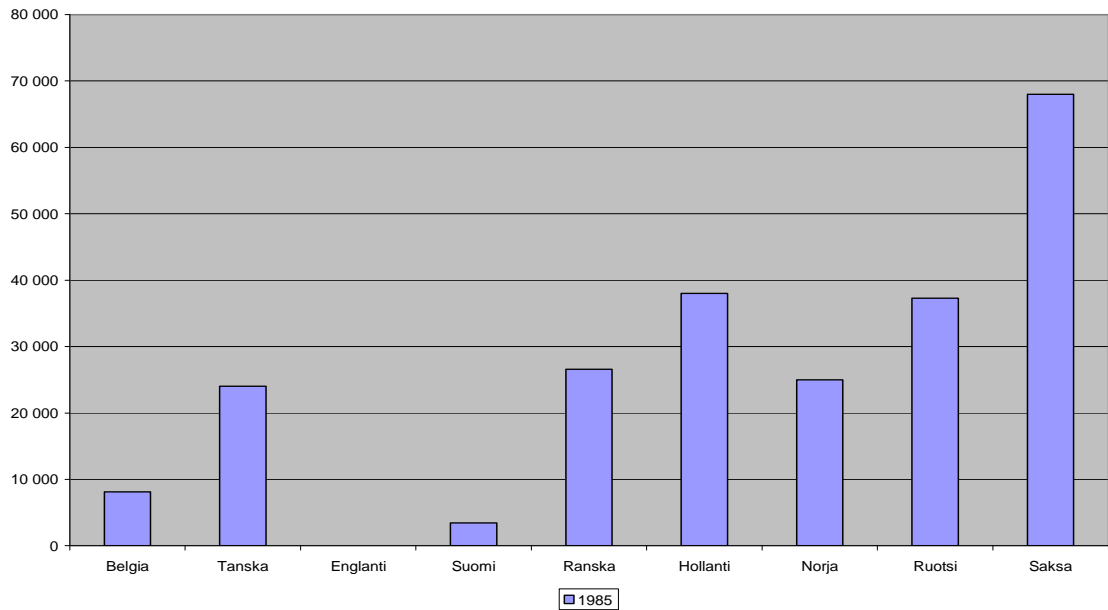
Vuosi	Sarjamuoto	Mestari
1971	Cup-muotoinen, 51 joukkuetta	HJK voitti finaalissa Vaasan
1972	85 joukkuetta, 16x4 lohkoa, lohkojen voittajat kaksiosaiseen otteluun, otteluparien voittajat cup-järjestelmän mukaisesti	HJK voitti finaalissa HIFK:n, välierissä hävisivät TPS ja PK.37
1973	Alkulohkot, lohkovoittajien välinen lopputurnaus	HJK, muut lohkovoittajat KPT, OPS ja TPS
1974	Kahdeksan joukkueen sarja	HJK
1975	Kahdeksan joukkueen sarja	HJK
1976	Kahdeksan joukkueen sarja	Kemin Into
1977	Kaksi neljän joukkueen lohkoa, joista kaksi parasta joukkuetta lopputurnaukseen	Kemin Into mestari, muut lopputurnauksessa HJK, Lahden Sampo ja TPS
1978	Kymmenen joukkueen sarja	TPS
1979	Kymmenen joukkueen sarja	HJK
1980	Kymmenen joukkueen sarja	HJK
1981	Neljä kuuden joukkueen lohkoa, joista kaksi parasta välierälohkoihin. Näistä kaksi parasta välieriin	HJK voitti finaalissa Puotinkylän Valtin, muut välieräjoukkueet KTP ja TPS

5.4 Ensimmäisiä kansainvälisiä kosketuksia

Muista Euroopan maista naisten jalkapallo lähti selvästi kiivaimmin käyntiin Länsi-Saksassa. Vuonna 1985 maassa oli harrastajia jo 68 000 (Kuvio 5) (Saarinen 2008). Omaa maajoukkuetta ei kuitenkaan ollut vielä perustettu. Maan mestaruudesta pelattiin vuodesta 1974 lähtien. Jalkapalloliitossa oli naistoiminnasta vastaava henkilö (SPL 1980). Toinen alkuaikojen menestysmaa Tanska oli pelannut virallisia maaotteluita vuodesta 1975 lähtien, ja epävirallisia jo aikaisemmin. Naisten jalkapallo oli ollut Tanskan liiton valvonnan alaisena vuodesta 1972 asti, mutta kovin paljon ei liitossa ollut töitä tehty naisjalkapallon hyväksi. (SPL 1980.) Silti maassa oli vuonna 1985 jo 24 000 pelaajaa (Saarinen 2008). Ruotsissa naisten jalkapallo oli laji numero kaksi heti miesjalkapalloilun jälkeen. Harrastajia oli jo vuonna 1985 yli 37 000 (alle 15-vuotiaita 26 000) (Saarinen 2008). Naisvaliokunta perustettiin liittoon vuonna 1979. Liitossa naiset rinnastettiin heti miehiin. Nopeasta kehityksestä huolimatta maan mestaruudesta pelattiin ensimmäisen kerran vasta vuonna 1973. (SPL 1980.) Pohjoismaista Norjassa naisten jalkapallo käynnistyi viimeisenä, mutta alkuun päästyään se kehittyi nopealla vauhdilla. Norjan liitossa naisvaliokunta perustettiin vuonna 1976. (SPL 1980.) Maassa oli vuonna 1985 lähes 25 000 pelaajaa (Saarinen 2008). Ensimmäinen maajoukkue vuonomaahan perustettiin 1978 (SPL 1980).

Englannilla puolestaan oli oma naisten jalkapalloliitto. Se ei ollut Englannin liiton jäsen, mutta teki yhteistoimintaa FA:n kanssa. (SPL 1980.) Harrastajamääristä ei Englannissa vuonna 1985 ollut täyttä varmuutta, mutta oletettavasti niitä oli noin 6 000 (SPL 1980). Hollannissa naisjalkapallo kuului Hollannin liiton amatöörisektoriin. Pelaajia maassa oli peräti 38 000 (Saarinen 2008). Maajoukkueella oli päätoiminen valmentaja, mutta maajoukkue oli pelannut vasta ystävyysotteluita. (SPL 1980). Ranskassa pelaajia oli 26 000 (Saarinen 2008). Maan liitolla oli kansainvälisiä kontakteja ja se tuki kansainvälisten kilpailujen järjestämistä (SPL 1980).

KUVIO 5. Rekisteröityjen nais- ja tyttöjalkapalloilijoiden määrät eri Euroopan maissa vuonna 1985 (Saarinen 2008)

Suomessa naisten ja tyttöjen jalkapalloharrastus lähti paljon hitaammin käyntiin kuin monessa muussa Euroopan maassa, jossa laji oli alkanut kutakuinkin samoihin aikoihin. Silti jo vuonna 1972 naisjalkapallotoimikunta elätteli toiveita, että ensimmäinen maaottelu saataisiin pelattua. Toimikunta yritti kutsua Tanskan maajoukkueen Suomeen pelaamaan. (Naisjalkapallotoimikunnan pk nro 1/72.) Yritys kuitenkin kariutui. Kyselyiden jälkeen selvisi, että Tanskan maajoukkue ei kuluvana kilpailukautena tehnyt maaottelumatkoja. Sen jälkeen naistyöryhmän puheenjohtaja Ove Rehn ja Ilta-Sanomien toimittaja Jaakko Kahila koettivat saada jonkun seurajoukkueen Suomeen pelaamaan naisten maajoukkuetta vastaan. (Naisjalkapallotoimikunnan pk nro 2/72.) Vastustajaa ei kuitenkaan saatu.

Naisten ensimmäinen maaottelu pelattiin vasta reilun vuoden kuluttua ensimmäisistä yrityksistä. Suomen naisten maajoukkue kohtasi Ahvenanmaalla 25.8.1973 Ruotsin. Ottelu päättyi 0–0. (SPL:n toimintakertomus 1973). Maajoukkueen ottelumäärät pysyivät ensimmäisten toimintavuosien aikana vähäisinä. (Taulukko 1.) Suomen ainoat vastustajat alkuvuosina olivat Pohjoismaat Ruotsi ja Tanska. Maat rupesivatkin pelaamaan vuosittain

Pohjoismaiden mestaruuksista. Ensimmäinen PM-turnaus pelattiin Ahvenanmaalla 1974. Suomen maajoukkueen menestys alkuaikoina oli heikkoa. Se hävisi aina vuorotellen vastustajilleen. Maajoukkue onnistui ensimmäisen kerran maalinteossa vasta vuonna 1976. Samalla tuli naisten jalkapallohistorian ensimmäinen maajoukkueen voitto, kun Ruotsi kaatui 2–1. (SPL:n toimintakertomus 1976.) Tämän jälkeen maajoukkueeseen ruvettiin panostamaan entisestään, sillä pelien ohella maajoukkueelle järjestettiin harjoitusleirejä Eerikkilässä vuodesta 1976 lähtien. (SPL:n toimintakertomus 1976, 122.)

Vuonna 1978 Suomi kohtasi uusia vastustajia, kun Norja tuli mukaan Pohjoismaiden turnaukseen (SPL:n toimintakertomus 1978). Samana vuonna Italiassa järjestettiin ensimmäinen epävirallinen Euroopan mestaruusturnaus. Suomen ohella sinne oli kutsuttu kymmenen muuta joukkuetta. Turnauksessa Suomi hävisi Englannille, mutta pelasi tasan Sveitsiä vastaan. Epävirallisen Euroopan mestaruuden voitti Tanska, joka kukisti finaalissa Italian. (Virolainen 2007, 230.)

Seurajoukkueista ensimmäisen kansainvälisen kosketuksen sai HJK. Vuonna 1978 HJK voitti Helsinki Cupissa vierailleen taiwanilaisen joukkueen. HJK sai vastavuoroisesti kutsun Taipeihin. Turnauksessa HJK esiintyi Suomen lipun kanssa ja rinnastettiin Suomen maajoukkueeksi. Helsinkiläisjoukkue menestyi turnauksessa vallan hyvin voittaen sen tasapistein ranskalaisjoukkueen kanssa. Vuonna 1981 HJK teki uuden matkan Taiwaniin. (Aalto ym. 2007, 136–137.)

Vuosi 1981 oli naismaajoukkueen menestysvuosi. Silloin joukkue voitti hopeaa Suomessa pelatussa PM-turnauksessa. Se oli siihen mennessä kaikkien aikojen paras saavutus naisten jalkapallossa. (SPL:n toimintakertomus 1981, 1.) Pohjoismaiden osalta maajoukkueiden yhteistyö pääsi hyvin käyntiin ensimmäisen kymmenen vuoden aikana. Palloliitossa uskottiin, että kansainvälinen menestys auttaisi omalta osaltaan naisjalkapalloilun elpymistä ja kasvamista Suomessa. (SPL:n toimintakertomus 1981, 1.)

TAULUKKO 2. Maaottelut vuosien 1973–1981 välisenä aikana (SPL:n Jalkapallokirja 2007)

Vuosi	Naiset	19–21- vuotiaat	16–18- vuotiaat	yhteensä
1973	1			1
1974	3			3
1975	3			3
1976	3			3
1977	2			2
1978	3			3
1979	5			5
1980	3			3
1981	4			4

6 VAKIINTUMISVAIHE 1982–1991

Palloliiton toimet nais- ja tyttöjalkapalloilun hyväksi ja tyttöjalkapalloilijoiden mukaantulo lajiin oikeuttavat puhumaan naisjalkapalloilun uudesta kaudesta. Alkuinnostus oli tipotiessään ja lajista oli tullut jo osa liikuntakulttuuria. Sarjajärjestelmät vakiintuivat ja kansainväliset kontaktit lisääntyivät entisestään 1980-luvulla.

Suomessa 1980-lukua on pidetty hyvinvoinnin vuosikymmenenä. Varsinkin vuosikymmenen loppu oli vapauttava menestyskausi, jolloin Suomi oli ”Euroopan Japani”. Tavattoman nopea taloudellinen kasvu ilmeni ulkoisena hyvinvointina ja kulutusjuhlanä. (Meinander 2005, 462.) Pääsyynä talouden nousuun oli viennin, varsinkin itäviennin vilkastuminen. 1980-luvun tasaisen kasvun vuosina valtion verotulot kasvoivat nopeasti. Täten sosiaalipalveluja ja -etuja voitiin täydentää: lapsilisiä, työttömyyskorvauksia ja eläkkeitä korotettiin, kotihoidon tuki otettiin käyttöön ja työaikaa lyhennettiin keskitettyjen palkkaratkaisuiden yhteydessä. Paisuvasta sosiaalivaltiosta ei pelätty tulevan taakkaa valtiontaloudelle, vaan sitä pidettiin pikemminkin askeleena kohti tasa-arvoisempaa hyvinvointiyhteiskuntaa. Sellainen Suomi olikin niin kauan kun rahat riittivät. (Meinander 2005, 483–484.)

Naisten koulutusmahdollisuudet paranivat entisestään. Vielä 1980-luvulle asti naisten tekemien väitöskirjojen osuus oli noin 15 %. 1980-luvulla alkoi tohtoreiksi valmistuneiden määrä lisääntyä, sillä 1980-luvulta 2000-luvun alkuun asti määrä on kasvanut noin puoleen. (Utrio 2006, 105.) Suuri askel naisille oli myös uusi tasa-arvolaki. Suomessa sukupuoleen perustuvan syrjinnän kieltävä laki saatiin aikaan vasta 1986, kymmenen vuotta sen jälkeen kun Islantiin, ensimmäisenä Pohjoismaista, oli saatu vastaava. Vuonna 1987 perustettiin tasa-arvovaltuutetun virka valvomaan tasa-arvon toteutumista. (Utrio 2006, 107.)

Suomen yleisen hyvinvointipolitiikan yhtenä ilmentymänä voidaan pitää vuonna 1980 voimaan tullutta liikuntalakia. Liikuntalailla oli suoranaiset vaikutukset kunnalliseen liikuntahallintoon, ja se vaikutti myös kansalaistoimintaan. Kuntien varallisuuden kasvun ja valtion tukipolitiikan seurauksena liikuntarakentaminen laajeni ja koheni laadullisesti

1970–1980-luvuilla. Tämä vaikutti oleellisesti kansalaistoiminnan toimintaympäristöön. Toiseksi liikuntalaki vaikutti seurojen toiminta-avustuksiin. Ne olivat vielä 1960–1970-luvuilla summiltaan pieniä, ja avustuksia oli pystynyt jakamaan vain vauraimmat kaupungit ja maalaiskunnat. Liikuntalaki muutti tilanteen olennaisesti. Liikuntalaissa kuntien piti lisätä omaa seuroille myöntämäänsä tukea, jotta ne saivat täysimääräiset valtionosuudet. (Ilmanen 2000, 83–84)

Liikuntakulttuurissa varsinainen järjestötoiminnan kasvu ajoittui 1980-luvulle. Heikkala (2000) kuvaa tätä aikaa institutionalisoitumisen vuosikymmeneksi. Tällöin liikuntajärjestöjen ja erityisesti keskusjärjestöjen ja lajiliittojen taloudelliset resurssit, henkilöstömäärä ja toiminnan eri muodot kasvoivat voimakkaasti ja tasaisessa tahdissa. Toimintatavoista muodostui vakiintuneita ja systematisoituja. Erilaista koulutustoimintaa pyrittiin kehittämään. Järjestöihin tulivat mukaan viestinnän ja markkinoinnin ulottuvuudet. Ylipäätään yritysmaailmasta haettiin managerialistisia toimintatapoja, jotka tulivat julkisen hallinnon rinnalle. (Heikkala 2000, 121.)

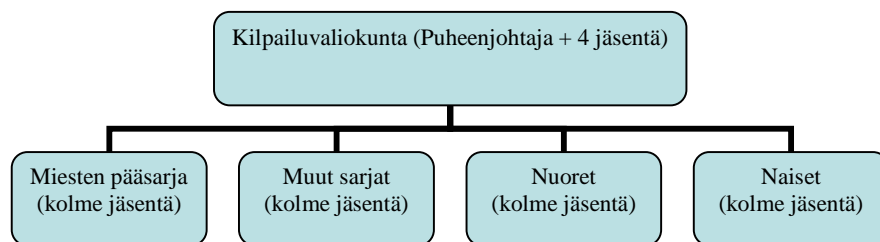
6.1 Naisvaliokunnat kehittämään naisten jalkapalloa

Palloliitto järjesti naisten jalkapallon parissa työskenteleville ensimmäisen valtakunnallisen naisjalkapalloseminaarin 6.2.1982. Se keräsi SM-sarja- ja aluesarjaseuroista peräti 62 osanottajaa. Seminaaria varten oli Palloliitossa tehty pintapuolinen selvitys lajin tilasta. Seminaarissa selvitystä jatkettiin, sillä seurojen edustajilta kyseltiin mielipiteitä naisten jalkapallosta. (Seminaarimuistio 6.2.1982.) Koska kiinnostus naisten jalkapallon kehitystyöhön oli kasvanut, perustettiin marraskuussa 1982 naisjalkapallon kehitystyöryhmä. Liittohallituksen edustajaksi työryhmään nimettiin Håkan Nordman, joka toimii ryhmän puheenjohtajana. (Liittohallituksen pk. 9/1982.) Ryhmän mielestä liittoon ja piireihin piti perustaa naisvaliokunta. Työryhmän mukaan naisten jalkapallo ei ollut seuratasolla kehittynyt toivotulla tavalla. Sen vuoksi toivottiin, että seuroihin perustettaisiin naisjaostoja. Tarvittaessa tuli perustaa naisjalkapallon erikoisseuroja. Naisjalkapalloilun avainongelmina pidettiin 1) lajin arvostuksen puutetta, 2) suppeaa harrastajamäärää ja painottumista liikaa Etelä-Suomeen, 3) naisten valmentajien huonoa tasoa ja liian vähäistä

määrää, 4) naisten jalkapallon heikkoa kärkitasoa sekä 5) tyttöjalkapalloilua, joka ei ollut käynnistynyt toivotulla tavalla. (Kehittämistyöryhmän muistio 1982.)

6.1.1 Ensimmäinen naisvaliokunta

Kehittämistyöryhmän päätöksistä ainakin yksi toteutui käytännössä, kun liittohallitus vuonna 1983 perusti naisvaliokunnan. Naisvaliokunta oli yksi neljästä kilpailuvaliokunnan alaisesta valiokunnasta (kuvio 4). Valiokuntien puheenjohtajat muodostivat kilpailuvaliokunnan. (Liittohallituksen pk. 1/ 1983, liite 7.) Valiokunnan perustaminen oli yksi osoitus, että Palloliitto katsoi naisten jalkapallon olevan panostamisen arvoisen.

KUVIO 6: Palloliiton valiokuntarakenne vuonna 1983 (Liittohallituksen pk. 1/1983, liite 7.)

Naisvaliokunta toimikin varsin aktiivisesti aina vuoteen 1991 asti. Ensimmäisen valiokunnan puheenjohtajaksi nimettiin Heikki Grönlund ja jäseniksi Eva Jaren ja Paavo Einiö. Sihteeriksi valittiin liitosta Kirsti Malmberg. (Naisvaliokunnan pk 1/83.) Naisvaliokunnan tehtävät määräytyivät pitkälti edellisen vuoden naistyöryhmän muistion mukaan. Valiokunnan tehtäväksi tuli seurata ja valvoa naisten ja tyttöjen jalkapalloilun kehittymistä, valmistella esityksiä naisjalkapalloilun aseman parantamiseksi, saada laji tunnetummaksi sekä tehdä naisten ja tyttöjen kilpailutoimintaan liittyviä esityksiä jalkapalloilun kilpailutavoista. (Naisvaliokunnan pk 1/83.) Naisvaliokunta suunnitteli vuosittain seminaareja, organisoi kansallista kilpailutoimintaa sarjatoiminnan, Suomen cupin ja maajoukkueen osalta sekä teki esityksiä kilpailuavustusten jaosta. Avustusta

jaettiin muun muassa SM-sarjaseuroille, joilla on tyttöjalkapallotoimintaa. (Tuunainen 2007, 245.) Heti ensimmäisenä toimintavuonna naisvaliokunta määritteli teemavuodeksi 1983 tyttöjalkapalloilun kehittämisen (Naisvaliokunnan pk 1/83).

Kuten kehittämistyöryhmä oli jo edellisenä vuonna ehdottanut, kannustettiin piirejä perustamaan naisvaliokunta (Naisvaliokunnan pk 2/83). Täten tyttöjen saamista lajin pariin pystyttäisiin tehostamaan. Tästä olikin hyötyä, sillä jo seuraavana vuonna kahdeksassa piirissä oli naisvaliokunta (Naisvaliokunnan pk 2/84), vuonna 1985 enää yhdestä piiristä puuttui sellainen (Naisvaliokunnan pk 2/85).

Kouluissa oltiin kiinnostuneita tyttöjalkapalloilusta, vaikka se ei kuulunut opetusohjelmaan. Koulut nähtiin kanavana saada lajille uusia harrastajia. Naisvaliokunta päättikin lähettää tyttöjalkapalloa koskien kouluhallitukselle kirjelmän, jotta tyttöjen jalkapallo otettaisiin osaksi koulujen opetusohjelmaa. (Naisvaliokunnan pk 4/83) Vakaasta aikomuksesta huolimatta kirjettä ei koskaan lähetetty. Kouluhallituksen lähestymisen sijaan naisvaliokunnassa toivottiin seurojen ja piirien ottavan aktiivisemmän roolin tyttöjalkapalloilun käynnistämisessä koulussa (Naisjalkapallo seminaarimuistio 12.2.1983, liitteenä pk:ssa 2/83). Vuonna 1985 Palloliitto ryhdistäytyi koulujalkapallon suhteen järjestämällä valtakunnallisen koulujen välisen kilpailun (Naisvaliokunnan pk 2/85, liite 2).

Naisvaliokunnassa naisten jalkapallon viestintä puhututti ryhmää lähes joka kokouksessa. Asian eteen ei kuitenkaan tehty liittotasolla mitään lukuisista yrityksistä huolimatta. (Tuunainen 2007, 245–246.) Futarissa ilmestyi säännöllisesti yksi sivu, joka koski naisjalkapalloa, mutta muuten lajista ei oltu kiinnostuneita eikä mitään toimiakaan tehty asian eteen. Vuonna 1985 suunniteltiin naisjalkapallon omaa tiedotuslehteä. Siitä ilmestyi pari ”monistetta”, mutta vakiintuneeksi käytännöksi sitä ei saatu. (Naisvaliokunnan pk 3/85).

6.1.2 Nais- ja tyttöjalkapalloilun kehittämissuunnitelma

Vuonna 1987 naisvaliokunta jatkoi toimintaansa hieman uusitulla kokoonpanolla. Puheenjohtajana oli Heikki Grönlund, jäseninä Paavo Einiö, Arja Porvali, Hilikka Saarinen, Veli Suoranta ja Heikki Meri sekä Kirsti Malmberg sihteerinä. Ensitöikseen uusi valiokunta laati kehittämissuunnitelman nais- ja tyttöjalkapalloilulle. Epäkohtia naisten jalkapallossa oli edelleen varsin paljon ja ne olivat jo tuttuja edellisiltä vuosilta. Avaintehtäviksi naisvaliokunnassa luettiin harrastajamäärien lisääminen, lajin levittäminen uusille paikkakunnille, tyttöjalkapalloilun kehittäminen, valmentaja- ja vetäjäkoulutuksen järjestäminen, kansallisen kilpailutoiminnan uudistaminen (tavoite vuonna 1990 3x10 joukkueen 1.divisioona), maajoukkueen valmennuksen tehostaminen, seurojen kansainvälisen toiminnan käynnistäminen, liiton naisjalkapallo-organisaation laajentaminen sekä taloudellisten edellytysten parantaminen. Tavoitteiseen pyrittiin panostamalla tyttöjalkapalloiluun, tehostamalla piirien naisvaliokuntien toimintaa ja lisäämällä yhteistoimintaa eri tahojen välillä (mm. SPL ja KLL ja Kouluhallitus). Tärkeinä tiedonlevittäjinä nähtiin naisjalkapalloseminaarit ja SPL:n valmentajakoulutukset. Lisäksi Futari-lehteä haluttiin käyttää tiedotuksessa paremmin hyväksi. (Naisvaliokunnan pk. 1/87)

Harrastajamäärän osalta tavoitteeksi määriteltiin, että vuonna 1990 jalkapalloa pelaavia naisia olisi 3 000 ja tyttöjä 7 000. Tämän perusteella harrastajamäärän piti lisääntyä vuodessa 200 naisella ja 1 000 tytöllä. (Naisvaliokunnan pk. 1/87). Muiksi konkreettisiksi tavoitteiksi asetettiin vuoteen 1995 asti ulottuvat valtakunnalliset sarjat, naisten maajoukkueen tapahtumien määrän lisääminen ja tyttöjen maajoukkueen perustaminen vuonna 1988. Naisvaliokunta halusi ehdottomasti Euroopan mestarijoukkueiden cup-kilpailun, jotta seurajoukkueet saisivat kansainvälistä kokemusta. Naisjalkapallo-organisaation osalta nähtiin ensiarvoisen tärkeänä, että liittoon ja piireihin saataisiin omat vastuuhenkilöt nais- ja tyttöjalkapalloilulle sekä omat edustajat liitto- ja piirihallituksiin. Naisten ja naisjalkapalloasioita ajavien osuus päätöksentekijöinä oli marginaalinen. Taloudellisia resursseja piti lisätä hankkimalla ja kartoittamalla uusia yhteistyökumppaneita. (Naisvaliokunnan pk. 1/87). Suomen Työväen Säästöpankki oli useamman vuoden naisten maajoukkueen ainoa, mutta tärkeä sponsori. (Naisvaliokunta pk. 1/85)

Naisvaliokunta aloitti uudella kokoonpanolla vuoden 1990. Puheenjohtajana oli Kalevi Leskinen, jäseninä Paavo Einiö, Unto Mäkelä, Arja Porvali, Veli Suoranta ja sihteerinä Kirsti Malmberg. Naisvaliokunta piti strategiaseminaarin, jossa käsiteltiin nais- ja tyttöjalkapalloilun tilaa. Seuroille tehdyn laajemman kyselyn perusteella tehtiin SWOT-analyysi. Selvitys antoi suuntaviivoja, joiden pohjalta perustettiin projektiryhmä. Se tähtäsi tyttöjalkapallovuoteen 1991. Projektin tavoitteet olivat harrastajamäärän lisääminen 2500:sta 5000:een, lajiharrastuksen lisääminen kouluissa ja lajin tunnettavuuden lisääminen ja imagon parantaminen. (Naisvaliokunnan pk. 2/90; Liittohallituksen pk. 3/1991, liite 3.) Kyseisiin tavoitteisiin pyrittiin yhteistyöllä piirien ja seurojen kanssa, yhteistyöllä koulujen kanssa sekä erilaisilla tapahtumilla ja kirjallisella materiaalilla. (Naisvaliokunnan pk. 2/90) Jokaisessa piirissä piti järjestää vähintään kolme jalkapallokurssia ala-asteen opettajille ja 1–2 kurssia yläasteen ja lukion opettajille. Valmentajat, kouluttajat ja edustuspelaajat olivat valmiita vierailemaan kouluissa tyttöfutisvuoden merkeissä. Tytöille oli tarkoitus järjestää jalkapallokouluja kesän aikana. Kaikille halukkaille oli tarjolla materiaalinippuja Palloliiton toimistolta. (Liittohallituksen pk. 3/1991, liite 3.)

Vaikka suunnitelmat vuoden 1991 tyttöfutisvuoteen olivat mittavat, jäivät saavutukset toivottua vähäisemmiksi (Nais- ja tyttöjalkapallon kehittämistyöryhmä 1/92). Silti vuodessa rekisteröityjen pelaajien määrä lisääntyi 1 100 harrastajalla, vaikka kaikki suunnitelmat eivät toteutuneetkaan. Joka tapauksessa vuoden 1991 voidaan katsoa olevan ensimmäinen varsinainen ponsi sille, että jalkapallo nousi seuraavan kymmenen vuoden aikana tyttöjen suosituimmaksi joukkuelajiksi.

6.1.3 Taistelu naisjalkapallon vastuuhenkilöstä

Jo naisten jalkapalloilun alusta asti ja koko vakiintumisvaiheen ajan naistoimijoiden parissa nähtiin suureksi ongelmaksi, että liitossa ei ollut naisjalkapalloilun vastuuhenkilöä. Naisvaliokunta oli aikaisemminkin ottanut asian esille, mutta vasta syksyllä 1987 se esitti liittohallitukselle vakavasti, että liittoon palkattaisiin nais- ja tyttöjalkapallon vastuuhenkilö. Ehdotettiin, että toimi olisi aluksi määräaikainen ja myöhemmin mahdollisesti päätoiminen. Perusteluna tälle oli, että nais- ja tyttöjalkapalloilulla oli

realistiset mahdollisuudet kehittyä muiden pohjoismaiden tavoin huomattavaksi urheilulajiksi. Harrastajamäärässä oli potentiaalia nousta sen hetkisestä 4 500 harrastajasta useisiin kymmeniin tuhansiin. Naisvaliokunnan mukaan liiton senhetkiselällä henkilöstöllä ei ollut edellytyksiä kehittää nais- ja tyttöjätkapalloilua muiden tehtäviensä ohella. Naisvaliokunta halusi 31.10.1987 periaatekannanoton vastuuhenkilön palkkaamiseksi tai muita konkreettisia ratkaisuja nais- ja tyttöjätkapallon edistämiseksi. (Naisvaliokunnan pk. 3/87.) Tiukkasävyisestä vaatimuksesta huolimatta liittohallitus ei ottanut kantaa naisvaliokunnan esitykseen nais- ja tyttöjätkapalloilun vastuuhenkilön palkkaamisesta seuraavassa kokouksessa. Naisvaliokunta joutuikin korostamaan asian tärkeyttä liittohallitukselle (Naisvaliokunnan pk. 4/87).

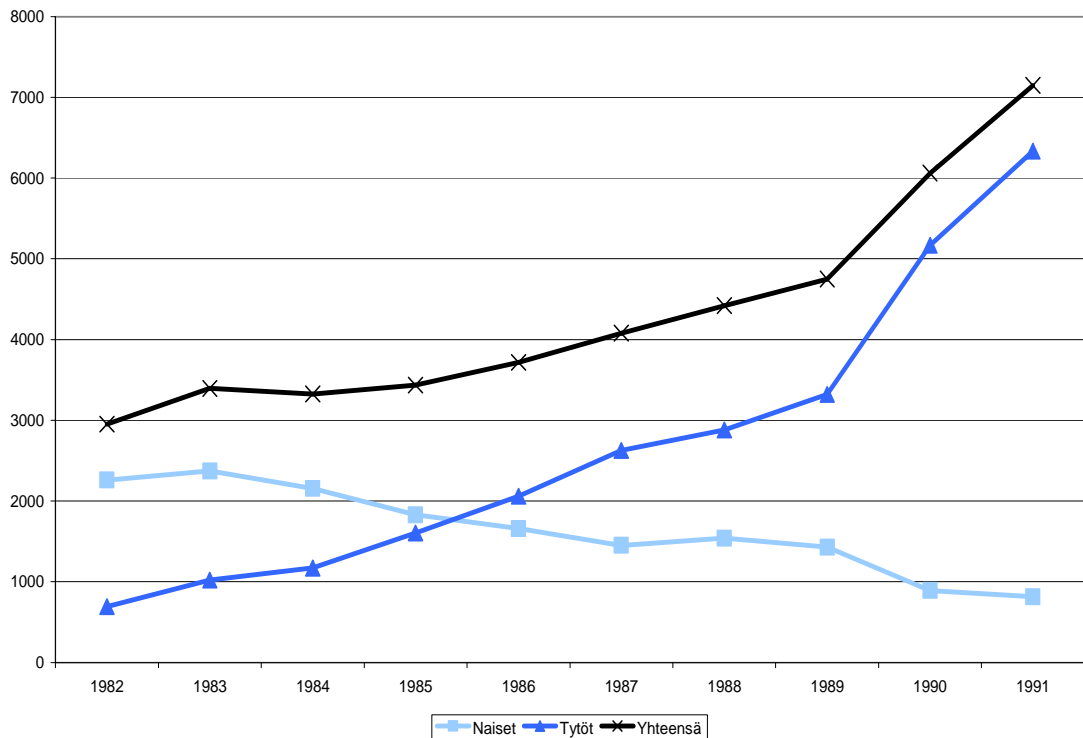
Tämän jälkeen asia otettiin toimenpide-esityksenä liiton kolmen vuoden tavoitesuunnitelman avainalueeseen eli harrastajamäärän lisäämiseen. Liiton kolmen vuoden toimintasuunnitelma oli alustavassa käsittelyssä 21.11.1987 ja liittohallitus jatkoi asian käsittelyä seuraavassa kokouksessa erityisesti talouden tasapainottamiseksi. (Naisvaliokunnan pk. 5/87.) Liittohallituksen ja varsinkin liiton puheenjohtajan vastaanhangottelua osoitti mielipide, jonka mukaan naisjätkapalloilulle piti perustaa oma liitto. Naisvaliokunnan mielestä tämä ei ollut tarpeen, sillä SPL:n tuli keskusjärjestönä pystyä vastaamaan koko maan jätkapallosta ja muissakin pohjoismaissa naisjätkapallo oli hoidettu hyvin liittojohtoisesti. Puolestaan Englannissa, jossa naisjätkapalloilulle oli oma liitto, oli naisjätkapallon hoidossa ongelmia. (Naisvaliokunnan pk. 2/87.)

Ongelma nais- ja tyttöjätkapalloilun vastuuhenkilön palkkaamiseksi ratkesi vasta vuoden 1990 aikana. Siihen asti nais- ja tyttöjätkapallo hoidettiin liitossa edelleen kansainvälisen toiminnan, kilpailutoiminnan ja koulutuspuolen yhteistyönä (Naisvaliokunta pk. 4/88). Koska vuosi 1991 nimettiin tyttöjätkapalloilun teemavuodeksi, oli palkattu henkilö liitossa välttämätön. Valiokunta esitti liittohallitukselle oto- tai osapäivätoimista henkilöä ajalle 1.7.1990–31.12.1991. (Naisvaliokunnan pk. 2/90.) Ja sellainen viimein myös saatiin.

Vakiintumisvaiheessa erottui selvästi, että ponnistelut tyttöjen jalkapalloharrastuksen puolesta olivat suunnitelmallisempia. Naisten jalkapalloilu oli ensimmäisen kymmenen vuoden aikana saatu käyntiin, nyt oli vuorossa tyttöjen aktivointi. Naisvaliokunnassa tehtiin paljon töitä ainakin puutteiden esiintuomiseksi, mutta paljon tehtiin myös turhaa työtä. Esimerkiksi valiokunta mietti hyvin toimintakilpailua tyttöjalkapalloa harjoittaville seuroille. Kilpailu vaikutti hyvin monimutkaiselta ja olisi tuottanut paljon lisätöitä jo vähäiselle henkilöstölle, joka nais- ja tyttöjalkapallon parissa työskenteli. Piirit eivät osoittaneetkaan tarpeeksi mielenkiintoa toimintakilpailua kohtaan, joten vaivalla suunniteltu aktivointikeino ei toteutunut. (SPL:n toimintakertomus 1988, 18.)

6.2 Etelä-Suomesta naisten jalkapallon keskus

Harrastajamäärät lähtivät hitaaseen nousuun vuoden 1981 jälkeen. (Kuvio 7.) Tyttöjen harrastajamäärät nousivat, koska tytöille ruvettiin perustamaan omia joukkueita ja sarjoja. Esimerkiksi vuonna 1984 tytöille ruvettiin järjestämään omia piiriturnauksia. Aikaisemmin kaiken ikäiset olivat pelanneet samoissa joukkueissa. Myös rekisteröintitapaa muutettiin. Vuodesta 1981 lähtien naisten ja tyttöjen harrastajamäärät eroteltiin Palloliiton tilastoissa. Vuonna 1986 tyttöjen määrä ylitti ensimmäisen kerran rekisteröityjen naisten määrän. Selkeä piikki vuoden 1989 kohdalla kertoo myös panostuksesta tyttöpelajiin. Silloin D- ja E-ikäiset tytöt pääsivät pelaamaan ensimmäisen kerran Suomen mestaruuksista.

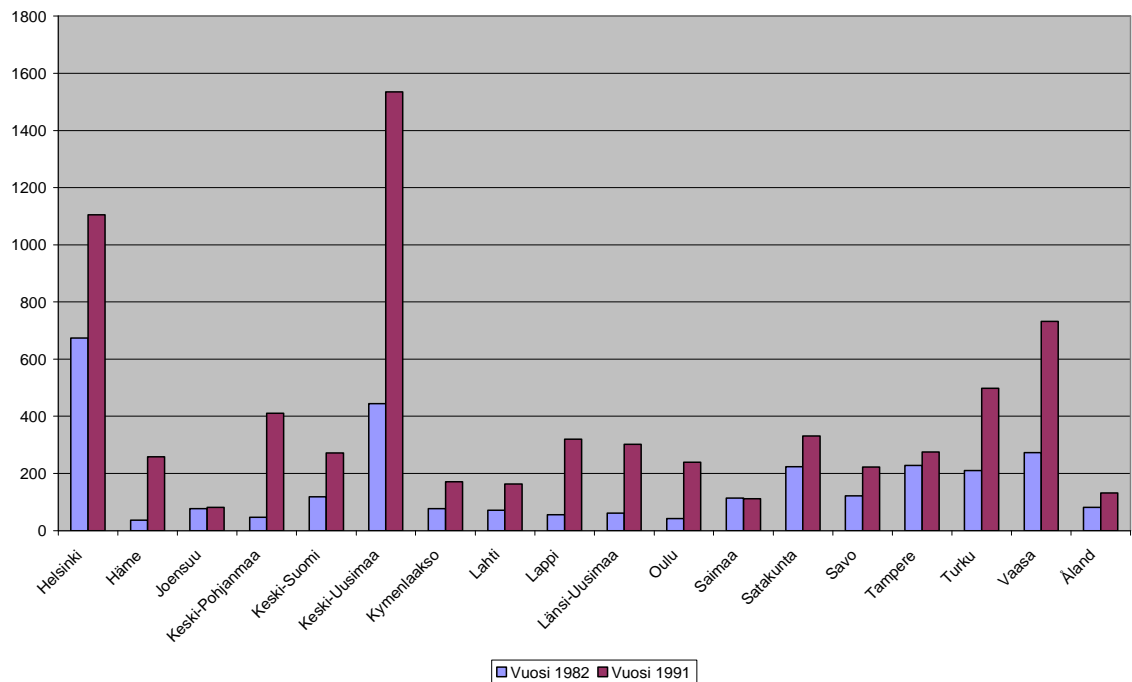

KUVIO 7. Rekisteröityjen nais- ja tyttöjalkapalloilijoiden määrät vuosina 1982–1991² (Paavola 2007b)

Vaikka nousua tyttöjen harrastajamäärissä tapahtui 1982–1990 välisenä aikana, olisivat harrastajamäärät voineet nousta vieläkin nopeammin. Valmentajista oli kuitenkin kova pula ja se oli yksi harrastajamäärien kasvua ehkäisevä tekijä (Naisvaliokunnan pk. 2/85, liite 2). Joukkueita perustettiin edelleen pitkälti valmentajien mukaan. Monesti tytöt itse olivat innokkaita aloittamaan lajin, mutta pätevät vetäjät puuttuivat. Esimerkiksi Jyväskylään perustettiin ensimmäinen tyttöjoukkue vuonna 1987 vasta, kun yhden tytön isä suostui valmentajaksi. Seurat sen sijaan ottivat aikaisempaa nopeammin tytöt vastaan seuroihin, sillä tytöt ja naiset olivat se sektori, jolla seuroihin saadaan lisää pelaajia ja lisää tuloja. (Aapajärvi 2002, 67–69.)

² Naisten ja tyttöjen määrät on eroteltu SPL:n tilastoissa vuodesta 1981 lähtien. Vuoteen 1989 asti tytöt rekisteröitiin edustamansa joukkueen perusteella, tämän jälkeen syntymävuoden mukaan. Tyttöpelaajaksi luokitellaan laskentavuonna 20 vuotta täyttävät ja sitä nuoremmat pelaajat.

Tilastotavan muutos selittää osaltaan naisjalkapalloilijoiden selvää laskua vuoteen 1990 tultaessa. Naisten määrä laski muutenkin koko vakiintumisvaiheen 1982–1991 aikana. Naisjalkapalloilun osalta henkilöstö- ja talousresurssit olivat rajalliset. Naisjoukkueiden valmennus oli liikaa miesten varassa, sillä 99 prosenttisesti valmentajat olivat miehiä. (Naisvaliokunnan pk. 2/85, liite 2.) Lajia ei vielä kukaan arvostettu tarpeeksi. Toisaalta naisten jalkapalloilussa kilpailutarjonta oli kasvanut koko ajan, mutta sekin keskittyi entistä enemmän Etelä-Suomeen. (Naisvaliokunnan pk. 2/90.) Tulevaisuuden näkymien uskottiin silti olevan hyvät, sillä kiinnostus lajia kohtaan lisääntyi koko ajan (Naisvaliokunnan pk. 2/85, liite 2). Kansainvälisen menestyksen uskottiin auttavan lajin kasvua. Uhkana nähtiin muut lajit, jotka kilpailivat harrastajista jalkapallon kanssa. (Naisvaliokunnan pk. 2/90.)

KUVIO 8: Rekisteröidyt nais- ja tyttöpelajat piireittäin vuosina 1982 ja 1991. (SPL:n toimintakertomukset 1982 ja 1991)

Vuosien 1982–1991 välisellä tarkastelujaksolla kaikkien piirien harrastajamäärät kasvoivat. (Kuvio 8.) Eniten kasvua tapahtui Etelä-Suomessa. Keski-Uudenmaan piiri nousi harrastajamäärältään suurimmaksi piiriksi edelliseen tarkastelujaksoon verrattuna. Sen ohella Helsinki, Vaasa, Keski-Pohjanmaa ja Turku lisäsivät harrastajamääriä. Keski-

Uudenmaan, Helsingin ja Länsi-Uudenmaan lisääntyneet harrastajamäärät liittyvät vahvasti Uudenmaan läänin jalkapallokulttuuriin. HJK oli niin miesten kuin naisten puolella ehdoton lippulaiva pääkaupunkiseudulla. Miesten joukkue saavutti vuosina 1960–1990 seitsemän mestaruutta ja kaksi cupin voittoa. Menestys tuli niin ostopolitiikan kuin vahvan junioritoiminnan ansiosta. (Kiukas 1992, 57.)

Pääkaupunkiseutukeskeisyys tuli esille naistenkin puolella. Mestaruus meni vuosien 1982–1991 välisenä aikana joka vuosi helsinkiläiselle joukkueelle. (Liite 1.) HJK voitti mestaruuden vuosina 1984, 1986, 1987, 1988 ja 1991. Puotinkylän Valtti vei tittelin vuosina 1982 ja 1983, Kaunis Nainen Futis puolestaan vuonna 1985, PP-futis 1989 ja Helsinki United vuonna 1990. (SPL Jalkapallokirja 2007, 306; Tuunainen 2007, 240.) Harrastajamäärissä Keski-Uusimaa oli suurin piiri, Helsinki tuli toisena. Keski-Uusimaan piiristä Hyvinkään Palloseura pelasi 1980-luvun alussa kolme vuotta SM-sarjassa. Länsi-Uudellamaalla Kirkkonummella Kyrkslätt IF pelasi vuosina 1988–1991 SM-sarjassa. Espoon puolelta Honka teki visiitin vuonna 1983 SM-sarjaan, tosin tuolloin sarjassa pelasi 24 joukkuetta. Vantaalaisista joukkueista Tikkurilan Palloseura ei onnistunut vakiinnuttamaan paikkaansa SM-sarjassa. (Lautela & Wallen 2007, 434.)

Kaakkois-Suomessa tapahtui 1980-luvulla rankka yhteiskunnallinen mullistus, kun työpaikat vähenivät teollisuudessa. Puunjalostusteollisuuden tukeutuvassa läänissä väestönkasvu pysähtyi ja kääntyi jopa laskuun. Muuttoliike suuntautui läänin rajojen ulkopuolelle ja pääkaupunkiseudulle. Kymenlaakson perinteinen jalkapalloseutu oli Kotka. KTP:n nousu tapahtui 1970-luvun lopussa. Vuonna 1983 alkoi KTP:n alamäki, mikä vaikutti koko alueen jalkapallokulttuuriin. (Kiukas 1992, 61.) Naisten puolella KTP pelasi SM-sarjassa 1981–1986. Ensimmäisenä SM-sarjakautena kotkalaiset olivat peräti kolmansia, mutta pidempiaikaista menestystä ei tullut. (Lautela & Wallen 2007, 434.) Pienen paikkakunnan joukkue, Myllykosken Pallo, pelasi koko 1980-luvun I divisioonassa, mutta nousi viimein vuoden 1991 jälkeen mestaruussarjaan (Kiukas 1992, 61). MyPa:n naisten joukkue pelasi SM-sarjassa vuosina 1978–1979 ja 1981–1983 (Lautela & Wallen 2007, 434).

Alkuun vahva naisjalkapalloalue Mikkeli kohtasi miesten puolella takaiskun, kun MiPK koki konkurssin. Joukkue kuitenkin ehti olla luomassa vahvaa jalkapallokulttuuria Etelä-Savoona, mikä näkyi myös naisten puolella. Mikkelin edellytyksenä oli hyvä kenttätilanne. Vuonna 1984 paikkakunnalla oli jo seitsemän nurmikenttää. Liki puolta suuremmassa Lappeenrannassa kenttiä oli vain viisi. Kunnan ja kaupunkien päättäjät olivat siis pitkälti olleet ohjaamassa jalkapallokulttuurin juurtumista. (Kiukas 1992, 63.) Naisten puolella muutamia poikkeusvuosia lukuun ottamatta Mikkelin Palloilijat pelasivat SM-sarjassa (Lautela & Wallen 2007, 434).

Keski-Suomi oli Jyväskylän johdolla vahvasti ensin pesäpallon ja sittemmin jääkiekon lumoissa. Vaikka jalkapallollekin oli mahdollisuudet, pitivät perinteet ja traditiot pesäpallon puolta. Äänekoskella ja Jämsässä jalkapallo menestyi Jyväskylää paremmin. Pikkukaupungit linkittyivät teollisuuteen. (Kiukas 1992, 65.) Naisten joukkue Blue Eyes Team pistäytyi SM-sarjassa vuonna 1983 (Lautela & Wallen 2007, 434). Pohjois-Karjala oli Keski-Suomen ohella musta aukko jalkapallokartalla. Jalkapallo ei saavuttanut maakunnassa sellaista asemaa, jollainen väestöllisesti ja saavutettavuudeltaan oli vastaavan suuruisissa maakunnissa. (Kiukas 1992, 66.) Esimerkiksi Kajaanissa, Kemissä ja Rovaniemellä oli jalkapallokulttuuria niiden pohjoisesta sijainnista huolimatta. Kemissä oli vahva naisten joukkue useamman vuoden. Kemin Into pelasi ylimmällä sarjatasolla aina vuoteen 1989 asti. Iisalmelaisjoukkue Pallo-Kerho-37 pelasi SM-sarjassa vuosina 1978–1984. (Lautela & Wallen 2007, 434.)

Pohjanmaa ja etenkin sen rannikkoseutu olivat jalkapallokulttuurin elinvoimaisimpia alueita. Ruotsinkielisellä väestöllä oli tähän eittämättä vaikutusta. Keski-Pohjanmaalla Kokkolassa KPV ja Pietarsaareissa Jaro vahvistivat alueen jalkapallokulttuuria. Varsinkin teollisuuskaupungissa Pietarsaareissa jalkapalloon satsattiin tosissaan. (Kiukas 1992, 67–68.) Naisten SM-sarjassa Pohjanmaalta on pelannut satunnaisina kausina niin vaasalainen FC Sport, Kokkolan GBK ja KPV, Oulun Työväen Palloilijat sekä pienelle paikkakunnalle, Korttesjärvelle perustettu oma tyttö- ja naisjalkapalloiluun keskittyvä seura Naisjalkapalloseura Korttesjärvi (Lautela & Wallen 2007, 434).

6.3 Naisten sarjat vakiintuvat, ajatukset tyttöihin

Koko ensimmäisen vuosikymmen naisten SM-sarja oli hakenut muotoaan. Vuonna 1981 uutena kilpailuna mukaan tullut Suomen cup sekoitti entisestään sarjajärjestelmää. Vuonna 1983 SM-sarjassa pelasi 24 joukkuetta. Sitä pidettiin yleisesti liian laajana, jotta kilpailun taso olisi säilynyt. Toisaalta SM-sarjaa oli vaikea supistaakaan, koska sen ja aluesarjan välillä oli suuri tasoero. Lisäksi Palloliiton vastaperustettu naisvaliokunta päätyi vuonna 1983 ensimmäisessä kokouksessaan siihen, että naisten 1. divisioonaa ei perustettaisi ennen kuin harrastajamäärä lähenisi 10 000 pelaajaa. (Naisvaliokunnan pk. 1/83.) Näin päätettiin siitäkin huolimatta, että 90 % aluesarjan seuroista kannatti 1. divisioonan perustamista. Vuonna 1983 rekisteröityjä harrastajia oli 3 395 (SPL:n toimintakertomus 1983, 3.) Huonon aluesarjan vuoksi koulujen väliset kilpailut olivat suosittuja ja niiden levinneisyys oli jopa parempi kuin aluesarjan. (Naisvaliokunnan pk 3/83.) Sarjoissa tapahtui edelleen paljon luovutuksia, joita yritettiin hillitä korottamalla luovutusmaksuja.

Vaikka naisvaliokunnassa oli tehty linjaus, että 1. divisioonaa ei perustettaisi lähivuosina, ei tuo päätös pitänyt kauan. Heti kaudelle 1984 perustettiin 1. divisioona SM-sarjan ja aluesarjan väliin. Naisten SM-sarja supistettiin 12-joukkueiseksi. Seuraavana vuonna joukkueiden määrä pudotettiin kymmeneen. (Naisvaliokunnan pk. 4/84.) Siitä tulikin vakiintunut sarjamuoto, joka kesti aina vuoteen 2008 asti. Peli-aika kaudella 1984 oli sekä naisten SM-sarjassa, 1. divisioonassa ja aluesarjassa 2x40 minuuttia. (Naisvaliokunnan pk. 3/84). Samoin maaottelut olivat kestoltaan 2x40 minuuttia. (Naisvaliokunnan pk. 4/84). Naisten peliajaksi muutettiin vuonna 1989 2x45 minuuttia, sillä silloin se oli jo käytössä Ruotsissa ja Norjassa. (Naisvaliokunnan pk. 3/89).

Monenlaisia suunnitelmia naisten kilpailuja koskien tehtiin pitkin 1980-lukua. Muun muassa SM-halliturnausta naisille mietittiin jo vuodelle 1989 (Naisvaliokunnan pk. 1/88). Sitä ei kuitenkaan järjestetty. Seuraava konkreettinen muutos naisten kilpailujärjestelmiin tehtiin 1990-luvun alussa, kun naisten aluesarjasta päätettiin luopua kaudelle 1990. Naisten 1.divisioonan alapuolinen toiminta siirtyi kokonaan piirien vastuulle. (Naisvaliokunnan pk. 1/89). Naisten 1.divisioona laajennettiin 3x10 joukkueiseksi (Naisvaliokunnan pk. 5/88).

Naisten SM-sarjaa leimasi 1980-luvun loppupuolella useat sarjapaikasta luopumiset ja uuden seuran toiminnan alle siirtymiset. Merkittävimmät näistä olivat helsinkiläisen vuoden 1985 Suomen mestarin Kaunis Nainen Futiksen vaihtuminen ensin PP-futikseen ja sen jälkeen Helsinki Unitediin. PP-futis voitti mestaruuden 1989 ja Helsinki United 1990. Tämän jälkeen seura lakkasi olemasta. Myös Etelä-Savossa tapahtui seuramuutos, kun Mikkelin Palloilijoiden naisjoukkue muuttui kokonaan uudeksi seuraksi, Porrassalmen Urheilijat -62:ksi. Helsinki Unitedin ohella sarjapaikasta luopuivat TPS vuonna 1991 ja HerTo 1992.

Naisten SM-sarjassa varsinkin Helsingin joukkueiden pelaajat vaihtoivat usein seuroja 1980-luvulla. Pääkaupungin seurojen välillä oli mustasukkaisuutta ja pelaajien seuranvaihdot miellettiin värväystoiminnaksi, jota kilpailevissa seuroissa ei katsottu suopeasti. (Tuunainen 2007, 249.) Raha oli joukkueen menestyksessä avainasemassa, sillä yleensä joukkue ja seura, jolla oli tarjota pelaajille parhaat etuisuudet imi parhaimmat pelaajat ja valmentajat. (ks Ilmanen 1996, 103; Aalto ym. 2007; Tuunainen 2007.) Esimerkiksi vuonna 1983 vastaperustettu Kaunis Nainen Futis houkutteli kauden tuplamestarin Puotinkylän Valtin valmentajan riveihinsä. Valmentajan mukana siirtyi moni avainpelaaja. Houkutuksena oli tietysti raha, sillä KNF:llä oli paljon paremmat taloudelliset edellytykset toimintaan kuin Valtilla. (Ilmanen 1996, 100–107.) KNF:n sponsorina oli kosmetiikkayritys Siipipyörä Oy, joka pitkälti rahoitti joukkueen toiminnan (Tuunainen 2007, 247). Valtin alamäki puolestaan alkoi pelaajien siirtymisestä ja se päättyi seuran tippumiseen SM-sarjasta vuonna 1997. (Ilmanen 1996, 100–107.) Samankaltaisia muutoksia on esiintynyt muidenkin joukkueiden kohdalla. Esimerkiksi Kemin Into oli 70-luvun lopussa vahva naisjalkapallojoukkue. Tärkeiden pelaajien lopettaessa koko joukkueen toiminta loppui ja Kemin naisten jalkapallostaus tyrehtyi.

6.3.1 Kenttäolosuhteet ihmetyttävät

Vaikka naisten sarjajärjestelmät oli saatu vakiintuneiksi, tuottivat olosuhteet päänvaivaa. Naiset pelasivat pääsääntöisesti hiekkakentillä ja usein kentät olivat varsin puutteellisesti huollettu. Esimerkiksi Tampereella piti pelata hiekkakentällä Turun Pyrkivän ja TPV:n

väläinen ottelu kesällä 1985. Kenttä oli kuitenkin pelikelvottomassa kunnossa, sillä muun muassa maaliverkot olivat riekaleina ja kentältä puuttuivat rajamerkinnyt. (Naisvaliokunnan pk. 3/85). Kaudelle 1988 liittohallitus määräsi yllättäen laajempaa mielipidettä kysymättä, että naisten pelit oli pelattava nurmikentillä. Esimerkiksi HerTo:lle uusi määräys aiheutti hankaluuksia, sillä joukkueen toiminta-alueella ei ollut sopivia nurmikenttiä. Naisvaliokunta ei voinut asialle mitään, sillä se oli vain ylemmällä tasolla päätetty. (Naisvaliokunnan pk. 2/88.) Nurmikenttäpäätös oli joka suhteessa erikoislaatuinen, sillä vuonna 1989 Palloliitto linjasi, että naisten SM-sarja rinnastettiin miesten III-divisioonan (Naisvaliokunnan pk. 2/89). Naisvaliokunta halusi muutoksen, jotta naisten SM-sarja olisi kategoriassa II ja naisten 1. divisioona kategoriassa III. Muutoksia ei kuitenkaan tullut. Naisten SM-sarja katsottiin erilaisten kilpailu- ja olosuhdemääräysten mukaan samanarvoiseksi miesten III-divisioonan kanssa. (Naisvaliokunnan pk. 3/89.) Tämä kuvasti naisten jalkapalloilun arvostusta Palloliiton päättävissä elimissä.

6.3.2 Tytöille kansallisia kilpailuja

Sen lisäksi, että naisten sarjamuoto saatiin vihdoin vakinaiseksi vuonna 1984, alettiin perustaa tyttöjalkapalloilun kansallisia sarjoja ja piiriturnauksia (Tuunainen 2007, 245–246). B-tyttöjen (alle 16-vuotiaat) ensimmäinen SM-turnaus järjestettiin kaudella 1985 sen jälkeen, kun ikärajat oli saatu sovittua yhdenmukaisiksi Nappulaliiton kanssa (Naisvaliokunnan pk. 1/85). Jatkossa B-, C- ja D- ikäluokkien rajat vastasivat poikien rajoja. Sääntöjen osalta (peliaika, pallon koko, kentän koko) tyttöjen kilpailuissa käytettiin yhtä ikäluokkaa nuorempia poikien vastaavia määräyksiä. A-tyttöjen ikäluokan perustamista ei katsottu tarpeelliseksi vähäisen harrastajamäärän takia. (Naisvaliokunnan pk. 1/85.)

Vuonna 1986 arvioitiin, että vähäisen pelaajamäärän takia tarvittiin B-tytöille yli-ikäisyysääntö. Varsinkin uusien joukkueiden oli vaikea saada tarpeeksi pelaajia ilman yli-ikäisyysääntöä. B-tytöille sallittiin jatkossa kolme yli-ikäistä pelaajaa (Naisvaliokunnan pk. 1/86) ja seuraavana vuonna jo viisi (Naisvaliokunnan pk. 4/86). Yli-ikäisyysääntö jakoi tyttöjalkapalloilijat kahteen eri leiriin. Varsinkin pieniä paikkakuntia hyvin tukenut

sääntö poistettiin kilpailusäännöistä keväällä 1988. (Naisvaliokunnan pk. 1/88.) Aloite lähti suurimmalta piiriltä eli Helsingiltä, jossa asia tuotti ongelmia, sillä valmentajat ”riitelivät” parhaista pelaajista. Samanikäisen saadessa edustaa sekä naisia että B-junioreja. Valmentajat halusivat tietysti parhaat pelaajat omaan joukkueeseensa. Samoin määrän (viisi), katsottiin olevan liikaa. Pienemmissä piireissä moni joukkue jäi kuitenkin pulaan, kun yli-ikäisyysääntöä ei ollut. (Naisvaliokunnan pk. 3/88.) Tämä oli yksi osoitus kuinka erilaisissa tilanteissa suuremmat ja pienemmät joukkueet joutuivat painiskelemaan.

Vuonna 1986 perustettiin E-ikäluokka (Naisvaliokunnan pk. 4/86) ja vuonna 1987 myös A-tyttöille päätettiin järjestää oma SM-turnaus (Naisvaliokunnan pk. 4/87). A-tyttöjen kilpailutoiminta oli ongelma, sillä joukkueita oli vähän. Tämän vuoksi A-tytöt saivat osallistua 1. divisioonan karsintaan ja mahdollisesti nousta sarjaan, mutta eivät naisten SM-sarjaan. (Naisvaliokunnan pk. 1/90.)

6.3.3 Stadi cupista tytöille oma turnaus

Tyttöjen jalkapalloon panostamisen oiva osoitus oli Stadi cup -turnaus, ensimmäinen ainoastaan tytöille suunnattu turnaus. Se järjestettiin ensimmäisen kerran kesällä 1986 SPL:n ja Helsingin piirin naisvaliokuntien yhteistyönä. Ikäluokkina olivat B-, C- ja D-tytöt. Ensimmäisenä vuonna oli mukana reilut 70 joukkuetta. Alkuperäisenä tarkoituksena oli kehittää turnauksesta jokavuotinen. (Naisvaliokunnan pk. 1/86.) Suunnitelmat onnistuivatkin, sillä Stadi cupista tuli vakituinen tapahtuma jalkapalloileville tytöille, vaikka sen olemassa olo oli koetuksella jo kahden vuoden kuluttua perustamisesta. Liitto päätti, että se ei enää osallistu Stadi cupin järjestämiseen, mutta lupasi tukea sitä rahallisesti edellyttäen, että järjestäjät organisoituvat viralliseksi yhdistykseksi. (SPL:n toimintakertomus 1988, 18.) Näin myös tapahtui ja turnaus sai jatkoa.

6.4 Maajoukkue jäänyt jälkeen Euroopan tasosta

FIFA oli suhtautunut negatiivisesti naisten jalkapallon pelaamiseen koko 1970-luvun ajan. Aasiassa perustettu naisten jalkapalloliitto (Asian Ladies' Football Confederation ALFC) oli ensimmäinen organisaatio, joka pyrki edistämään naisten kansainvälisiä pelejä. ALFC valitsi vuonna 1976 Aasian tähtikentällisen, joka lähti edustamaan maanosaa Eurooppaan. Joukkue pelasi Ranskassa, Sveitsissä, Länsi-Saksassa ja todennäköisesti myös Britanniassa. Kiertueen jälkeen FIFA:lle ehdotettiin kansainvälisen naisten jalkapalloliiton perustamista, mutta FIFA:ssa ei oltu myönteisiä hankkeelle. ALFC järjesti vuonna 1978 Aasian mestaruusturnauksen, joka oli valtava yleisömenestys. Lopulta vuonna 1981 FIFA järjesti kutsuturnauksen Taiwanissa. (Eisenberg ym 2005, 189–190.) Sitä on pidetty ensimmäisenä epävirallisena naisten World cupina. Sen voitti saksalainen Bergisch Glanbach (Eisenberg ym 2005, 189–190). Saksalaisen seurajoukkueen menestyksen innoittamana seuraavana vuonna Länsi-Saksaan perustettiin ensimmäinen naisten maajoukkue, joka aloitti saman tien menestyksekkään uran. Tuolloin Länsi-Saksassa oli jo yli 3000 naisjoukkuetta. (Pfister 2004, 135.)

FIFA:n jäsenmaiden yleinen mielipide oli 1980-luvun alussa, että naisten jalkapallosta piti saada kansainvälisempää. Johtokomitea alleviivasi, että FIFA:n tuli ottaa järjestettäväkseen naisten kansainvälinen jalkapalloturnaus, jos kerran FIFA oli järjestö, joka organisoiki kaikkea jalkapalloa. Vuoden 1986 kongressissa norjalaiset arvostelivat FIFA:a, joka ei ollut tehnyt paljoa naisten jalkapalloilun edistämiseksi. FIFA oli myös tehnyt tutkimuksia, joissa oli selvinnyt, että naiset pelasivat jalkapalloa lähes kaikissa Euroopan maissa, Yhdysvalloissa, Kanadassa, Oseniassa, Aasiassa ja jopa Pohjois- ja Länsi-Afrikassa. Latinalaisessa Amerikassa sen sijaan, kuten FIFA hienosti asian ilmaisi, ”miehet olivat vielä hieman varautuneita”. FIFA perustikin naisten komitean, vaikka useamman vuoden ajan komiteassa oli jäsenenä vain yksi nainen. Komitean perustamisen jälkeen järjestettiin nopeasti kaksi kansainvälistä turnausta. Ensin vuonna 1987 Taiwanissa ja vuonna 1988 Kiinassa. Viimeistään Kiinan turnaus poisti johtoryhmien epäilyt siitä, etteikö tulevaisuus voisi olla feminiininen. Kutsuturnaukseen osallistui kaksitoista joukkuetta kuudesta maanosasta. Yksitoistapäiväinen turnaus keräsi 360 000 katsojaa ja kahdeksan ottelua

näytettiin suorana televisiosta. Sveitsin jalkapalloliiton puheenjohtaja oli niin innoissaan turnauksesta, että hän halusi FIFA:n presidentin Havelangen ehdolle nobelin rauhan palkinnon saajaksi. (Eisenberg ym. 2005, 190–191.)

Euroopassa naisten jalkapalloilu kehittyi maailmanlaajuisesti kaikkein nopeimmin. Maaotteluja pelattiin entistä enemmän, niin myös Suomessa (Taulukko 3.) Ensimmäinen virallinen naisten Euroopan mestaruus ratkaistiin vuosina 1982–1984. Suomikin osallistui EM-karsintoihin. Urakka Ruotsia, Norjaa ja Islantia vastaan alkoi takellellen. (SPL:n toimintakertomus 1982, 14.) Maajoukkue ei myöskään pystynyt uusimaan edellisvuoden PM-hopeaansa Tanskassa pelatuissa kisoissa. Vuosi 1983 olikin jo parempi ja naisten maajoukkue nousi Suomessa vuoden menestyksekkäimmäksi maajoukkueeksi. Se sijoittui kolmanneksi EM-karsintalohkossa. Vuoden ottelujen saldo oli kolme voittoa ja kaksi tappiota. (SPL:n toimintakertomus 1983, 3.) Ruotsi voitti ensimmäisen virallisen Euroopan mestaruuden, kun se löi finaalissa rangaistuspotkujen jälkeen Englannin (Virolainen 2007, 231).

TAULUKKO 3. Naisten ja tyttöjen maaottelut vuosina 1982–1991 (SPL:n toimintakertomukset 1982–1991; Jalkapallokirja 2007)

Vuosi	Naiset	19–21-vuotiaat	16–18-vuotiaat	yhteensä
1982	5			5
1983	5			5
1984	3			3
1985	4			4
1986	4			4
1987	4			4
1988	4		3	7
1989	8		4	12
1990	9	2	4	15
1991	7	4	5	16

Suomen maajoukkueelta jäi myös vuoden 1985 ja 1989 EM-kisat haaveeksi. Joukkue pelasi hyviä yksittäisiä otteluita, mutta pääsääntöisesti kohtalona oli jäädä neljän joukkueen karsintalohkossa kolmanneksi. Varsinkin vuoden 1989 kisojen karsinnoissa Suomi otti lupauksia antavan voiton tulevasta EM-finalistista Norjasta. Voitto jäi vain yksittäiseksi tähtihetkeksi. (SPL:n toimintakertomukset 1984–1989; Virolainen 2007, 231.) Yksi aikakausi päättyi Suomen naisten maajoukkueen osalta, kun yli kymmenen vuotta maajoukkuetta valmentanut Kaj Österberg luopui maajoukkuevalmentajan tehtävistä vuoden 1989 karsintojen jälkeen (Virolainen 2007, 231). Jyrki Niemisestä tuli maajoukkueen uusi valmentaja (Naisvaliokunnan pk. 1/89). Naisten vuoden 1989 Saksassa järjestetyn EM-lopputurnauksen voitti Norja. (Liite 2.)

Naisvaliokunnan mielestä maajoukkue pelasi hyvällä eurooppalaisella tasolla. Maajoukkueen taloudelliset edellytykset eivät olleet muihin Pohjoismaihin rinnastettavia. Edellisenä vuonna Suomi oli kutsuttu turnaukseen Kiinaan, mutta taloudellisista syistä pelimatka ei onnistunut. (Naisvaliokunnan pk. 4/88). Seuraavana vuonna maajoukkue pääsi turnaukseen (Naisvaliokunnan pk. 1/89).

Pohjoismaat yrittivät yhdessä perustaa seurajoukkueiden virallista UEFA-cupia jo 1970-luvulla. Silloin FIFA:n sihteeri Helmut Käser vastasi Suomen sihteerin kyselyihin olevansa henkilökohtaisesti sitä mieltä, että jalkapallo ei ollut naisten laji. (Eisenberg ym. 2004, 189–190.) Pohjoismaisessa naisjalkapallokonferenssissa 1984 puhuttiin uudestaan seurajoukkueiden välisestä turnauksesta. Ruotsin liitto oli lähettänyt UEFA:lle kirjeen naisten kilpailujen suunnittelusta ja järjestämisestä. (Naisvaliokunnan pk. 2/84.) Idea ei saanut vastakaikua UEFA:lta. Ranskan Mentonissa sen sijaan oli aloitettu jo 1970-luvulla eurooppalaisten seurojen välinen mestaruusturnaus. Suomalaisista joukkueista vuosien 1986 ja 1987 Suomen mestarit Kaunis Nainen Futis ja HJK osallistuivat turnaukseen. Mentonin turnaus miellettiin seurajoukkueiden mestaruusturnaukseksi. Opetusministeriökin tuki turnaukseen osallistuvia suomalaisia joukkueita yli 20 000 markalla. (Naisvaliokunnan pk. 2/87.) HJK voitti vuonna 1987 Mentonin turnauksen ja uusi tempunsa seuraavana vuonna. Mestaruus oli merkittävä, sillä turnaukseen oli kutsuttu 13 Euroopan parasta seurajoukkuetta. (Aalto ym. 2007, 168.)

Norja oli kiinnostunut järjestämään Pohjoismaisen seurajoukkueiden cupin, johon olisi osallistunut maan mestarijoukkue tai cup-voittaja. HJK:n mielestä ehdotus oli hyvä, mutta kustannussyistä se piti järjestää turnauksena ja maassa, jossa taloudelliset puitteet olisivat parhaat, eli ei siis Suomessa. Joukkueet itse maksoivat matkat ja turnauksen järjestäjä joukkueiden majoituksen sekä ruokailut. HJK:n ohella myös Ilves ja Pyrkivä kannattivat ideaa. (Naisvaliokunta pk. 3/89, liitteet 3, 4, 5) SM-sarjaseurojen kesken tehtiin kysely kiinnostuksesta kansainvälisen toiminnan lisäämiseksi. Myönteisen palautteen ja pohjoismaisen yhteistyöhalukkuuden pontimina järjestettiin vuonna 1990 Ruotsissa Göteborgissa ensimmäinen naisten pohjoismaiden mestareiden cup. Suomesta turnaukseen osallistui edellisen vuoden mestari PP-Futis. (Naisvaliokunnan pk. 1/90; SPL:n toimintakertomus 1989, 18.)

Kesällä 1985 oli tarkoitus järjestää tytöille PM-turnaus (Naisvaliokunnan pk. 2/84). Suomessa tyttöjen jalkapallo ei ollut vielä sillä tasolla, että maajoukkuetta olisi kannattanut perustaa. Se perustettiin vasta vuonna 1987, kun lupaavia alle 16-vuotiaita tyttöjä kutsuttiin leirille Eerikkilään. Seuraavana vuonna tyttöjen maajoukkue pelasi jo ensimmäiset maaottelunsa. (SPL:n toimintakertomus 1987 ja 1988.) Alle 19-vuotiaat tytöt aloittivat maajoukkue toiminnan vuonna 1990 (SPL:n toimintakertomus 1990).

7 KENTÄT KUTSUVAT TYTTÖJÄ 1992–2000

Jalkapallo rupesi kiinnostamaan entistä enemmän tyttöjä jo 1980-luvun loppupuolella. 1990-luvulta lähtien harrastajamäärät lähtivät vilkkaaseen kasvuun. Tämä muutos oli merkinä uuden kauden alkamisesta suomalaisessa naisjalkapalloilussa. Palloliitto otti panostuksen kohteeksi tyttöjalkapalloilun, jonka lippulaivana piti olla naisten SM-sarja ja maajoukkue. Laji kansainvälistyi entisestään, tosin Suomi ei pystynyt kuin haaveilemaan arvokisapaikasta 1990-luvulla.

Euroopan turvallisuuspolitiikassa vuosina 1989–1992 tapahtuneiden ja myös Suomen linjaan ratkaisevasti vaikuttaneiden suurten muutosten aikana suomalainen yhteiskunta vajosi syvään lamaan. Laman synkimmät ajat sattuivat vuosiin 1992–1993. Koko Länsi-Eurooppa joutui kokemaan laman. Samaan aikaan, kun Suomi haki EU:n jäsenyyttä, työttömyys kasvoi, kulutus väheni ja valtiontaloudella oli vakavia ongelmia. Suomen elinkeinoelämä joutui onnettomuudekseen kärsimään samanaikaisesti useista eri kriiseistä, joita epäonnistunut talouspolitiikka vielä kärjisti. (Meinander 2005, 483.) Valtio ja veronmaksajat joutuivat lopulta maksamaan talouskriisin kulut. Pankkituki nielaisi kymmeniä miljardeja markkoja, mutta ehdottomasti suurin taakka valtiolle koitui joukkotyöttömyydestä. Työttömien määrä kasvoi viiden vuoden aikana 81 000:sta 405 000 henkilöön. Lamasta toipuminen on ollut hidasta varsinkin naisvaltaisilla aloilla. Valtion budjettimäärärahojen raju leikkaus johti kuntien valtionavun merkittävään pienenemiseen. Perheiden varat olivat tiukassa, kun äitiysrahan, kotihoidontuen ja eläkkeiden indeksikorotuksia laskettiin, verotus kiristyi ja korot nousivat. (Meinander 2005, 490–491.)

Syvä taloudellinen taantuma 1990-luvun alussa vaikutti voimakkaasti myös koko liikuntakulttuuriin ja sen järjestökentän toimintaan. Rakennemuutos ja eriytymisen vuosikymmen kuvaavat hyvin 1990-lukua. Vuosikymmenen alussa koettiin niin julkisen talouden kriisi kuin liikunnan järjestökentän rakennemuutos. Näiden suurten muutosten seurauksina liikuntajärjestöjen yksityiset ja julkiset taloudelliset resurssit niukkenivat ja perinteinen hierarkkinen järjestörakennelma purkautui. Valtionapujen jakamisessa siirryttiin tulosohjaukseen. Uusina organisaatiomuotoina tulivat myös toimialoituminen ja

toimialajärjestöjen perustaminen. (Heikkala 2000, 121.) Liikunnan rahoitusratkaisut ovat olleet tiiviissä yhteydessä maan talouden muutoksiin. Tiukan talouden puitteissa 1990-luvun puolivälissä opetusministeriö siirtyi tulosperusteiseen avustuskäytäntöön myöntäessään valtion varoja urheilu- ja liikuntajärjestöille. Painoalueeksi otettiin lasten ja nuorten liikunta sekä aikuisten kuntoliikunta. Järjestöjen edellytettiin ottavan huomioon liikuntalain edellyttämät arvolähtökohdat, joista yksi oli tasa-arvo. (Vasara 2004, 369.) Vuoden 1998 liikuntalaki turvasi valtionosuudet kuntien liikuntatoiminnalle sekä avustukset valtakunnallisille ja alueellisille liikuntajärjestöille sekä liikuntapaikkojen perustamishankkeille. Valtionosuuksien ja -avustusten rahoitus tapahtuu ensisijaisesti veikkauksen ja raha-arpajaisten voittovaroista. (Vasara 2004, 373.) Vaikka lama koetteli liikunnan määrärahoja, ei se vähentänyt liikuntaa merkittävästi. Tutkijoiden mukaan lama iski pahiten liikunnan kulutuksen kärkijoukkoon eli nuoriin kaupunkilaismiehiin. Sen sijaan naisten ja maaseutuväestön liikuntatottumuksiin lama ei suuremmin vaikuttanut. (Vasara 2004, 402.)

7.1 Avattava silmät ja katsottava missä mennään

SPL:n puheenjohtajan Pentti Seppälän (1990) mukaan liitto oli panostanut aikalailla naisjalkapalloiluun, kun otettiin huomioon maajoukkueeseen käytetyt varat sekä ne henkilöstöresurssit, jotka hoitamiseen kuuluivat. Ongelma oli, että Suomessa oli vähän tyttöjä ja naisia aktiivisina pelaajina. Tärkeimmäksi tavoitteeksi Seppälä linjasi nimenomaan tyttöjen määrän lisäämisen. Liittohallituksessa oltiin yksimielisiä, että panostus oli siirrettävä tyttöihin. Sitä kautta harrastajamäärät lisääntyivät ja seurat ja joukkueet lisääntyvät. Tätä tietä voitiin panostaa enemmän maajoukkueetasollekin. (Seppälä 1990, Nais- ja tyttöjalkapallon kehittämistyöryhmä 1/1992, mukaan.)

Vuoden 1991 loppuun asti nais- ja tyttöjalkapalloasioista Palloliitossa huolehti naisvaliokunta. Miesten ylin sarjataso oli muuttunut Futisliigaksi vuonna 1990, joten Palloliitossa tehtiin muitakin muutoksia. Vuoden 1991 valiokuntaudistuksissa joutui muun muassa naisvaliokunta lakkautuslistalle. Naisvaliokunnan jatkoa harkittiin, mutta lopulta päätettiin, että oli parempi perustaa oma nais- ja tyttöjalkapallon kehittämistyöryhmä.

(Liittohallitus 8/1991.) Liittohallitus toivoi, että kehittämistyöryhmä selvittäisi perin pohjin, avarakatseisesti ja analyttisesti nais- ja tyttöjalkapallon tilan. Pertti Alajan johtaman työryhmän piti tehdä konkreettiset ehdotukset liittohallitukselle nais- ja tyttöjalkapalloilun organisoinnista Suomessa sekä muista kehittämistoimenpiteistä ja niiden kustannusvaikutuksista. (Liittohallitus 1/1992, liite 1.)

Liiton pääsihteerin Pertti Alajan mukaan 1990-luku tulisi olemaan nais- ja tyttöliikunnan aikaa, mikä jalkapallossa näkyisi nimenomaan panostuksena tyttöjalkapalloiluun. (Nais- ja tyttöjalkapallon kehittämistyöryhmä 30.1.1992.) Työryhmä suunnitteli konkreettisia ehdotuksia nais- ja tyttöjalkapallon kehittämiseksi kahdessa kokouksessa keväällä 1992. Keskusteluissa lähdettiin aivan perustasolta ja pyrittiin arvioimaan lajin senhetkinen tilanne. Ryhmän mielestä naisjalkapallossa mukana olleiden oli ”avattava silmät ja katsottava missä mennään”. Naisjalkapallotoimintaan oli saatava niin sanottu vapaaehtoisuuden fiilis. Tilanne piti nollata ja yrittää nähdä asiat positiivisena. Liikkeellelähdon tuli tapahtua ruohonjuuritasolta aivan nuorista asti. Pyrkimyksenä oli saada toiminta tasa-arvoiseksi. Asiat kasautuivat seuratasolla liikaa yhdelle tai kahdelle henkilölle (mitä pystyvämpi henkilö, sitä enemmän joutui tekemään). Lisäksi naisjalkapalloilussa ei ollut roolimalleja eikä esikuvia. (Nais- ja tyttöjalkapallon kehittämistyöryhmä 30.1.1992.) Ajatusten vaihdon myötä kehittämistyöryhmä pohti muun muassa sarjajärjestelmiä, viestinnän tehostamista, pääsymaksuja SM-sarjaotteluihin, valmennuksen ja erotuomareiden tasoa sekä koulujalkapalloa. Lopulta kehittämistyöryhmä jätti liittohallitukselle syyskuussa 1992 kirjelmän, joka sisälsi viisi tärkeintä kehittämiskohtaa.

Ensimmäiseksi asennevammaisuus piti saada eliminoitua myönteisellä kampanjoinnilla. Työryhmän mielestä liiton päättäjillä oli turhan negatiivinen asenne naisjalkapalloilua kohtaan. Se piti saada käännettyä ulospäin myönteisemmäksi. Päätöksissä esitettiin, että naisvalmentajille ja -erotuomareille järjestettäisiin omia kursseja ja kampanjoita ”asennevammaisuuden” poistamiseksi. Ja muun muassa koulutusvaliokuntaan toivottiin nimitettävän naisjalkapalloihmisiä. Toiseksi nais- ja tyttöjalkapalloilun hoitamiseen

tarvittiin liiton toimistoon uusi vastuuhenkilö. Työryhmä katsoi, että oikealla asenteella ja oikeilla järjestelyillä palkattu henkilö maksaisi itse itsensä takaisin.

Kolmanneksi naisten ja tyttöjen kilpailutoiminta haluttiin organisoida uudelleen. Työryhmä ehdotti syys-kevät-sarjasysteemiin siirtymistä, jossa olisi pelattu erilliset ulkokenttä- ja sisähallisarjat. Työryhmä esitti myös ensimmäistä kertaa pelatun naisten SM-halliturnauksen virallistamista. Naisten Suomen cupiin osallistumista haluttiin helpottaa jakamalla joukkueita alueellisesti ensimmäisten kierrosten otteluihin. C-tyttöjen ja siitä nuorempien Suomen mestaruuksien pelaamisesta luovuttiin. Neljänneksi sarjaa, aluevalmennusta ja aluetarkkailua tuli kehittää, jotta lahjakkaiden pelaajien tarkkailu saatiin maajoukkueen tueksi. Jokaiselle alueelle nimettiin vastuuhenkilöt lahjakkaiden pelaajien tarkkailuun. Viimeiseksi kohdaksi työryhmä halusi, että koulujalkapalloon panostettaisiin entistä enemmän. Työryhmä vertasi koulujalkapalloa Yhdysvaltojen tilanteeseen, jossa jalkapallo oli suosittu peli kouluissa. Tämä oli pohjana Yhdysvaltojen juuri voittamalle maailmanmestaruudella. Jalkapallo pitikin saada kouluissa tyttöjen opetusohjelmaan ja tyttöjen koululaissarjat käyntiin vapaa-aikana. Se ohjaisi tyttöjä seuratoimintaan. Vuotta 1993 ehdotettiin liittohallitukselle ”koulufutisvuodeksi”. Kehittämistyöryhmän vahvana pointtina oli, että koulujalkapallo oli avainsana tyttö- ja naisjalkapallon nousuun, mutta huippu ja sen näkyvyys oli naisten SM-sarja. (Nais- ja tyttöjalkapallon kehittämistyöryhmän kokoukset 1/1992 30.1.1992 ja 2/92 24.3.1992).

Liittohallitus arvioi nais- ja tyttöjalkapalloilun kehittämisen tärkeäksi ja samanarvoiseksi liiton muun jalkapallotoiminnan kanssa. Se suhtautuikin myönteisesti kehitystyöryhmän suunnitelmiin ja monia työryhmän ideoita ruvettiin toteuttamaan välittömästi. Valtakunnallisten nais- ja tyttöjalkapalloiluseminaarien ohella ruvettiin järjestämään alueellisia seminaareja vuonna 1993. Ne koskivat erityisesti valmentajakoulutusta, tyttöjen valmennusta ja erotuomaritoimintaa, jossa kehittämistyöryhmä näki suuren parantamisen paikan. Palloliitossa otettiin vuoden 1993 teemavuodeksi kehitystyöryhmän ehdottama koulujalkapallo. Naisjalkapallon vastuuhenkilön osalta liittohallituksessa vedottiin ensin, että Palloliiton taloudellinen tilanne oli niin huono, että vastuuhenkilöä Palloliiton toimistoon ei voitu palkata (Liittohallitus 7/1992). Pääsihteerin konkreettisen ehdotuksen

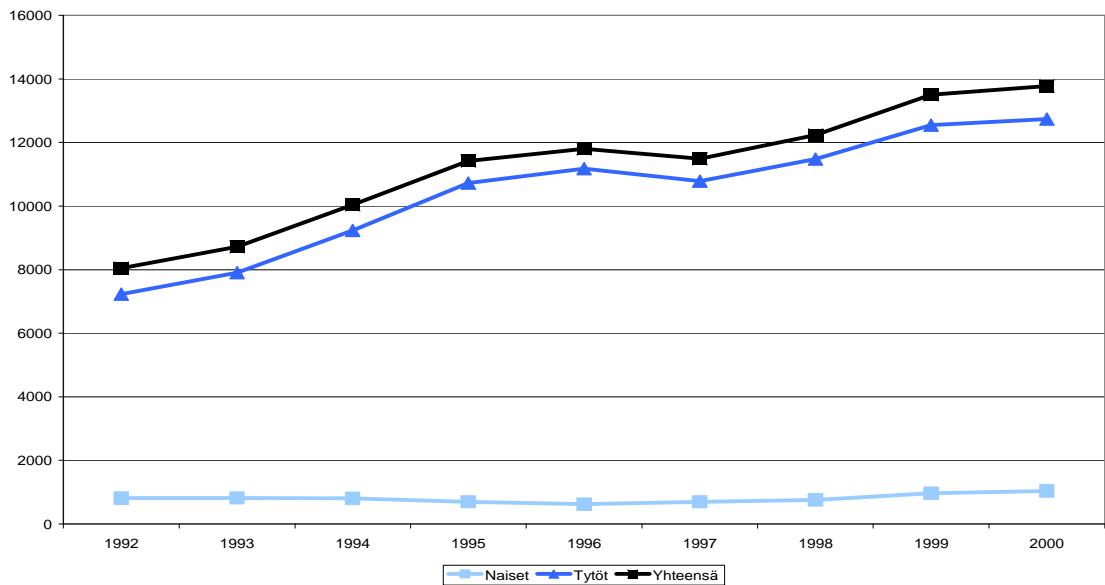
jälkeen nais- ja tyttöjalkapallopäällikön palkkaaminen otettiin uudelleen harkintaan. Tämän jälkeen Esa Lindros palkattiin puolipäätoimiseksi nais- ja tyttöjalkapallopäälliköksi kausiksi 1993–1994. (Nais- ja tyttöjalkapallon kehittämistyöryhmä 3/92.) Kehitystyöryhmän esityksistä ainoastaan kilpailutoiminnan uusiminen eli siirtyminen syys-kevät-sarjakauteen kuopattiin sen jälkeen, kun seuroille tehdyssä kyselyssä ideaa ei pidetty kovin hyvänä. (Liittohallitus 7/1992)

Vuonna 1997 Palloliitossa todettiin nuorten tyttöjen sarjojen ja turnaustulosten perusteella, että lajin painopiste oli selkeästi siirtynyt Etelä-Suomeen. Tämä ilmiö yhdessä sen tosiasian kanssa, että nais- ja tyttöjalkapalloilijoissa lisenssipelaajien määrä oli kääntynyt laskuun, vaati liitolta pikaisia toimenpiteitä. Ulla Kaasinen palkattiin yhteistyössä Uudenmaan piirin kanssa kehittämään seuratason nais- ja tyttöjalkapalloa. (SPL: toimintakertomus 1997, 18.) Harrastajamäärien laskun seurauksena Palloliitossa kartoitettiin seuraavana vuonna nais- ja tyttöjalkapallon tila seurojen koon ja alueellisen laajuuden perusteella. Sen oli tarkoitus olla pohjana kehityksen seurannalle sekä pohjatietona vuonna 1998 perustetulle nais- ja tyttöjalkapalloiluryhmälle. Ryhmässä oli edustajia sarjaseuroista, Palloliitosta ja piireistä. Ryhmän toiminta jäi vain vuoden mittaiseksi. (Tuunainen 2007, 248–249.)

Tulevaisuuteen suuntaavista päätöksistä ehkä kaikkein tärkein oli suomalaisen jalkapallon lasten ja nuorten Kaikki Pelaa -suunnittelutyön käynnistäminen vuonna 1998. Asiantuntija-avuksi projektiin ryhtyi Nuori Suomi. (SPL:n toimintakertomus 1998, 7.) Kaikki Pelaa nuorisostrategia alkoi vuonna 1999. Tyttöjalkapalloilu otettiin alusta lähtien osaksi strategiaa. (SPL:n toimintakertomus 2000, 8; Tuunainen 2007, 249.)

7.2 Panostus tyttöihin tuottaa tulosta

Vaikka Palloliiton tyttöfutisvuosi ei kaikilta tavoitteiltaan onnistunut, oli sillä eittämättä osuutta nimenomaan tyttöjen harrastajamäärien kasvuun. Oikeastaan vasta 1990-luvulta lähtien Palloliitossa ruvettiin satsaamaan siihen, että tyttöjä saataisiin mukaan lajin pariin.

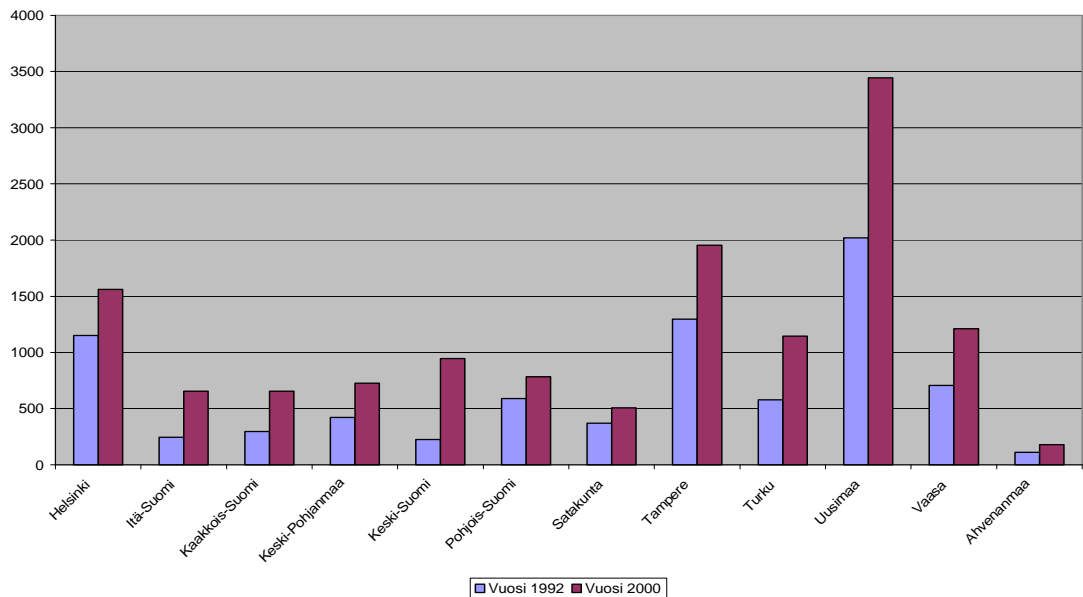

KUVIO 9: Rekisteröidyt nais- ja tyttöpelajaajat vuosina 1992–2000 (Paavola 2007b)

Tyttöjen määrä kasvoi lähes koko tarkastelujakson ajan. (Kuvio 9.) Tyttöjen harrastajamäärän nousu on varmasti osaksi Palloliiton tukitoimien ansiota. Mahdollisuudeksi nähtiin tyttöjen kasvupotentiaali. Lajihan oli jo suosittu poikien keskuudessa, jossa harrastajamääriä oli vaikea kasvattaa. Toisaalta raha-avustusten uudistuneet jakoperusteet pakottivat liitot keskittämään huomiota myös lasten liikuntaan. Tyttöjen saaminen mukaan jalkapallon pariin sopi Palloliiton talouskuvioihin. Samaan aikaan naisten ja tyttöjen liikuntakulttuurin suunta oli muuttunut siten, että enää ei ollut tavatonta, jos tyttö aloitti miehisenä pidetyn jalkapallon harrastamisen. Koulujalkapalloon pyrittiin kiinnittämään huomiota. Jos tytöt tutustuivat koulussa lajiin, oli seuraan siirtyminen entistä helpompaa. Palloliitto rupesi ottamaan nais- ja tyttöjalkapallon entistä vakavammin. Kun vuonna 1997 ensimmäistä kertaa nais- ja tyttöharrastajamäärissä tapahtui notkahdus, vaadittiin liiton sisältä heti lisätoimenpiteitä.

Naisten osuus harrastajamäärissä ei sen sijaan tarkastelujaksona kasvanut. Jo 1990-luvulla, kuten edelleen, naisille jalkapallon lopettaminen tulee eteen, kun siirrytään B-juniorikäisistä naisten joukkueisiin. Lopettaminen koetaan monen asian summaksi, eikä sitä voi tulkita vain yhden tekijän kautta. Konkreettisin tekijä on B-juniorijoukkueen hajoaminen. Nuoret naiset kokevat jalkapallon sosiaalisen puolen hyvin tärkeäksi

jalkapalloharrastuksessaan. Toiseksi itse pelin vaatimukset ovat naisissa kovemmat ja täten yksi merkittävä lopettamiseen johtava tekijä. Ongelmana nais- ja tyttöjätkapallon kannalta on A-tyttöjen sarjatason puuttuminen. Harppaus B-tytöistä suoraan naisiin on suuri. Kolmanneksi usein käy niin, että motivaatio pelaamiseen laskee. Naiset kun eivät saa pelaamisesta palkkaa nousevat muut elämänintressit jalkapallon pelaamisen edelle. (Virtanen 1999, 73–74.)

KUVIO 10: Tyttö- ja naisjätkapalloilijat piireittäin vuosina 1992³ ja 2000 (SPL toimintakertomukset 1992 ja 2000)

Vuonna 1995 Palloliitto yhdisti piirejä toiminnan tehostamiseksi. Länsi-Uudenmaan, Lahden ja Keski-Uudenmaan piirit yhdistyivät Uudenmaan piiriksi. Hämeen piiri liitettiin osaksi Tampereen piiriä, Oulu liitettiin Lappiin, Joensuu osaksi Savon piiriä ja Saimaa Kymenlaakson piirin yhteyteen. Uudenmaan osuus nais- ja tyttöpelaaajista lisääntyi entisestään. Vuonna 2001 jo neljännes pelaajista tuli Uudenmaan piiristä. Jos Uudenmaan

³ Taulukossa vuoden 1992 harrastajamäärät on muutettu vastaamaan vuoden 1994 jälkeistä piirijakoa. Hämeen ja Tampereen harrastajamäärät on yhdistetty Tampereen piiriksi, Lapin ja Oulun Pohjois-Suomen piiriksi, Savo ja Joensuu Itä-Suomen piiriksi sekä Länsi-Uusimaa, Keski-Uusimaa ja Lahti Uudenmaan piiriksi.

ja Helsingin piirit lasketaan yhteen, tuli yli kolmannes pelaajista näiden kahden piirin alueelta. (Kuvio 10) Tampereen piirin alueelta tuli toiseksi eniten nais- ja tyttöpelaaajia. Tampereen Ilves teki kaupungissa vahvaa naisjalkapallotyötä. Jo vuonna 1979 seuraan oli perustettu ensimmäisiä kaupunginosajoukkueita. Vuonna 1989 perustettu tyttöpalloilujaosto vilkastutti harrastusta entisestään. Ilveksen hyvästä työstä on osoituksena naisten SM-sarjan hopea vuodelta 1993. Ilveksen naisten joukkue on pelannut SM-sarjassa yhtäjaksoisesti 20 vuotta. (Tuunainen 2007, 247.) Vuonna 1985 Tampereelle valmistui Pirkkahalli, joka mahdollisti entistä paremman talviharjoittelun. Vuonna 1998 hallia vielä laajennettiin toisella jalkapallokentällä. (Pirkkahalli 2008.)

Keski-Suomessa Jyväskylässä vuonna 1952 perustettu Jyväskylän Pallokerho suuntautui naisjalkapalloiluun vuonna 1992. Sen jälkeen seurassa on tehty pitkäjänteistä työtä varsinkin tyttöjalkapalloilun kehittämiseksi. Kortteliliigan tyttöjen sarjaa JyPK alkoi organisoida vuonna 1996. Kortteliliigassa tytöt saavat ensikosketuksensa jalkapalloon. (Aapajärvi 2002, 74, 80.) JyPK sai ensimmäisenä nais- ja tyttöjalkapalloon erikoistuneena seurana Sinettiseura-statusen vuonna 2003 (SPL:n toimintakertomus 2003, 9).

7.3 Kohti ammattimaisempaa toimintaa

Maajoukkue toiminta ja A-tyttöjen SM-turnauksen sijoittaminen aiheutti päänvaivaa sarjaohjelmien suunnittelussa. Naisten SM-sarjasta ja Ykkösessä siirryttiin askel miesten sarjojen suuntaan, kun vastuu kahden ylimmän sarjatason järjestämisen osalta siirtyi Palloliitolta Sarjaseurat ry:lle vuonna 1993. (SPL:n toimintakertomus 1993, 18; Tuunainen 2007, 249.) Tämä oli merkittävä edistysaskel seuroille, sillä ne pääsivät itse pohtimaan sarjojen järjestämistä ja kehittämistä. Sarjaseurat kutsuivat seurojen edustajat käsittelemään uutta sarjaohjelmaa ennen sen lopullista muotoa. Naisten SM-sarjaan tulikin useita uusia muutoksia Sarjaseurojen alle siirtymisen jälkeen, muun muassa miesten puolelta tutut veikkauspörssipisteet, hattutempuista jaettavat knallit ja pelaajien äänestys sarjan parhaasta pelaajasta. Kauden 2003 loppuun asti Sarjaseurat vastasivat naisten SM-sarjan toiminnasta. (Tuunainen 2007, 249.)

Vuonna 2000 suurimmat muutokset SM-sarjassa koettiin kauden päättymisen jälkeen. Vieläkään naisten korkeimmalla sarjatasolla ei päästy eroon joukkueiden jatkuvista talousongelmista. Vaikka joukkue olisi pelitasonsa puolesta ansainnut paikan SM-sarjassa, joutuivat seurat luopumaan sarjapaikoista taloudellisten ongelmien tai pelaajapulan takia. Vuonna 2000 hopeaa voittanut Turun Pyrkivä ja AC Vantaa luopuivat sarjapaikoistaan. Pyrkivän paikka luovutettiin vastaperustetulle SCR Raisiolle, johon suurin osa pelaajistosta siirtyi. (SPL:n toimintakertomus 2000, 23.) Seuraavan kauden jälkeen PU-62 luopui SM-sarjapaikasta, vaikka peliesitystensä puolesta olisi kuulunut ylimpään sarjaan (SPL:n toimintakertomus 2001, 31).

7.4 Ensimmäiset menestyspotkut maailmalla

FIFA:n asenne naisten jalkapalloilua kohtaan oli muuttunut suotuisammaksi. Laji oli kehittynyt niin paljon, että FIFA päätti järjestää ensimmäiset viralliset maailmanmestaruuskilpailut vuonna 1991. Kaksitoista maata pelasi Kiinassa järjestetyssä turnauksessa. Euroopasta MM-kisoihin pääsi EM-kilpailujen välieräjoukkueet Norja, Tanska, Saksa ja Italia sekä Ruotsi parhaana neljännesfinaalihäviäjänä. Aasiasta ensimmäisissä MM-kisoissa oli kolme maata, Pohjois-Amerikasta, Afrikasta, Etelä-Amerikasta ja Oseaniasta kustakin maanosasta oli yksi maa. Yhdysvallat voitti Norjan loppuottelussa. Eikä vuoden 1991 MM-kisat jäänyt ainoiksi MM-kilpailuiksi. Neljä vuotta myöhemmin MM-kisat pelattiin Ruotsissa.

Viimeistään vuonna 1996 kaikkosivat naisjalkapallon epäilijät lajin ympäriltä, kun naisten jalkapalloilu oli ensimmäistä kertaa olympialaisten ohjelmassa. Yhdysvalloissa naisten jalkapallobuumi oli kova, ja Atlantan olympialaisten finaalia emäntämaa Yhdysvaltojen ja Kiinan välillä seurasi paikan päällä 76 000 katsojaa. Kisat antoivat lopullisen sysäyksen naisjalkapalloilun nousulle. Vuonna 1999 Yhdysvaltojen MM-kisoissa Yhdysvallat voitti jo toisen maailmanmestaruutensa, kun se kukisti loppuottelussa Kiinan. (Eisenberg ym. 2004, 192.) Syksyllä 2000 naiset pelasivat olympiakullasta toisen kerran. Norja voitti ennakkosuosikki Yhdysvallat finaalissa 3–2 jatkoajan jälkeen. (Virolainen 2007, 233.)

Vuosien 1992–2000 välisenä aikana Suomen maajoukkueiden ottelumäärät kasvoivat huomattavasti. Vuodet 1992–1993 olivat Suomen maajoukkueen osalta hiljaiseloa, sillä se pelasi kahden vuoden aikana vain kuusi ottelua. 1990-luvun lopussa päästiin jo kymmenen pelatun ottelun vuosivauhtiin. (Taulukko 4.) Syksyllä 1993 EM-karsinnat alkoivat uuden valmentajan johdolla, kun Nils Suomalainen oli ottanut joukkueen johtoonsa. Keväällä Suomi osallistui ensimmäisen kerran järjestettyyn Algarve cupiin Portugalissa. Siitä tuli maajoukkueelle perinne, sillä lähes joka kevät suomalaiset ovat olleet mukana kovatasoisessa turnauksessa. Suomen huippuhetki EM-karsinnoissa osui Kirkkonummelle, jossa Suomi taisteli tasapelin Norjaa vastaan. Norja kuitenkin eteni lohkoksta vuoden 1995 EM-turnaukseen. Suomi oli lohkon toinen ennen Unkaria ja Tshekkiä eikä päässyt lopputurnaukseen. (Virolainen 2007, 232.)

TAULUKKO 4: Naisten ja tyttöjen maaottelut vuosina 1992–2000. (Jalkapallokirja 2007)

Vuosi	Naiset	19–21- vuotiaat	16–18- vuotiaat	yhteensä
1992	3	3	5	11
1993	3	4	5	12
1994	8	4	7	19
1995	9	5	9	23
1996	10	5	7	22
1997	7	4	8	19
1998	10	4	11	25
1999	12	7	10	29
2000	11	9	10	30

Suomen ensimmäisen menestysaskeleen kansainvälisillä kentillä otti Suomen nuorin maajoukkue. U16-maajoukkue voitti Pohjoismaiden mestaruuden Islannissa vuonna 1994. (Virolainen 2007, 234; SPL:n toimintakertomus 1994.) Samana vuonna 19-vuotiaiden maajoukkue ylsi PM-turnauksessa pronssipeliin. Seuraavana vuonna nuorten jalkapalloilijoiden kansainväliset saavutukset jatkuivat. Mäkelänrinteen tytöt voittivat lukioiden maailmanmestaruuden. Suomessa järjestetyssä 20-vuotiaiden avoimessa PM-turnauksessa Suomi hävisi finaalin Saksalle vasta jatkoajan jälkeen. Alle 16-vuotiaat tytöt saavuttivat PM-hopeaa. (SPL:n toimintakertomus 1995, 5.)

Nuorten maajoukkueiden menestyksestä huolimatta vuoden 1997 EM-kisojen karsinnat eivät naisten maajoukkueelta sujuneet edellisiä karsintoja paremmin. Suomen valmentaja Nils Suomalainen luopui urakastaan keväällä 1996. Hänen tilalleen tuli Reima Kokko. Karsinnoissa Suomi hävisi molemmat ottelunsa sekä Saksalle että Norjalle. Lohkon kolmas sija tuli, kun suomalaiset voittivat ja pelasivat tasan Slovakian kanssa. Suomi selvisi jatkokarsintaan Ranskaa vastaan, mutta hävisi sen yhteismaalein 5–0. (Virolainen 2007, 232; SPL:n toimintakertomus 1996, 7.) Vaikka Suomi ei selviytynyt vuoden 1997 EM-turnaukseen, olivat suomalaiset vakiinnuttaneet paikkansa 12 Euroopan huippumaan joukossa. 16-vuotiaat tytöt voittivat neljä pelaamistaan seitsemästä ottelusta. Nuorin maajoukkue löi vuoden aikana muun muassa Ruotsin ja Tanskan. Joukkue oli PM-kotikisoissa kolmas. (SPL:n toimintakertomus 1996, 16.)

UEFA ja FIFA päättivät järjestää vuoden 1999 MM-kisoihin omat karsinnat. Aikaisemmin eurooppalaiset joukkueet turnaukseen oli valikoitu edellisten EM-kisojen perusteella. MM-kisakarsinnat takasivat Suomelle lisää maaotteluita naisjalkapallon kärkimaita vastaan. Lohkojaossa Suomella kävi tuuri. Ensimmäistä kertaa karsintalohkossa ei ollut muita Pohjoismaita, jotka olivat varsin vahvoja naisjalkapallon saralla. Suomi sijoittui karsintalohkossaan toiseksi Italian jälkeen. Taakse jäivät Ranska ja Sveitsi. Jatkokarsinnoissa Suomi kohtasi naapurimaan Venäjän. Kaksiosaisen ottelun ensimmäisessä kohtaamisessa Suomi koki niukan 2–1-vierastappion Moskovassa. Kotiotteluun Olympiastadionille oli kerääntynyt 3 326 katsojaa, mikä oli uusi yleisöennätys ja säilyi sellaisenaan syksyyn 2005 asti. Suomi johti ottelua jo 1–0. Venäjä kuitenkin puristi pelistä 2–1-voiton. Peli oli samalla naisten maajoukkueen 25-vuotisjuhlaottelu. (SPL:n toimintakertomus 1998, 5; Virolainen 2007, 233.)

Vuonna 2001 pelattiin EM-turnaus neljän vuoden tauon jälkeen. Syksyllä 1999 alkaneissa karsinnoissa Suomi pelasi samassa lohkossa Venäjän, Tanskan ja Jugoslavian kanssa. Suomi sijoittui lohkossa kolmanneksi. Jatkokarsinnoissa Ruotsi kuitenkin pesi Suomen yhteismaalein 10–3 eikä Suomi vielääkään yltänyt naisten arvokisoihin. Karsintojen jälkeen valmentaja Reima Kokko siirtyi sivuun ja vetovastuun maajoukkueesta otti Michael Kälé. (Virolainen 2007, 233.)

8 LOIKKAUS SUOSITUKSI 2001–2006

Viimeisen ajanjakson erottamista omaksi kaudeksi puoltaa ehdottomasti nais- ja tyttöjalkapalloilun uusi nousukiito. Palloliiton oma projekti nais- ja tyttöjalkapalloilun tukemiseksi, harrastajamäärien räjähdysmäinen kasvu, maajoukkueen menestys ja siitä kummunnut kiinnostus, ovat 2000-luvun merkittäviä muutoksia. Nais- ja tyttöjalkapalloilusta on tullut osa entistä tasa-arvoisempaa suomalaista jalkapalloperhettä.

Suomi on 2000-luvulla rikkaampi, avoimempi ja tehokkaampi, eriarvoisempi ja julmempi yhteiskunta kuin ennen 1990-luvun alun lamaa. Lama pakotti muutoksiin. Yksi suurista muutoksista oli, että kilpailukyvyistä tuli tärkeä mittari. 2000-luvullakin yhteiskunnalla on kohdattavana haasteita. Ne ovat erilaisia kuin 1990-luvulla. Nyt on kysymys väestön ikääntymisestä, talouden kansainvälisestä vero- ja sijaintipaikkakilpailusta sekä yhteiskunnallisista tasa-arvon ongelmista kuten työttömyydestä ja alueellista eroista. (Heiskala 2006, 40–42.) Yksityinen sektori siirtyi 1990-luvun aikana uuteen tilanteeseen, jossa korostui voimakas kansainvälisyys. Yritykset pyrkivät kansainvälistymään niin investointien, omistusrakenteen kuin toiminnan suhteen. (Heiskala 2006, 28.) Myös julkisella sektorilla kiinnitetään entistä enemmän toimintojen tehostamiseen, mitä koetetaan toteuttaa jäljittelemällä yksityisen sektorin toimintoja. Tästä esimerkkeinä ovat muun muassa valtion toimintojen liikelaitostaminen ja erilaiset tulosohjauskäytännöt. (Heiskala 2006, 32.)

Yhteiskunnan muutos ei ole voinut olla näkymättä urheilu- ja liikuntakulttuurissa. Liikuntajärjestöjen olemassaolo ja tarkoitus sekä niiden arvopohja ovat nousseet kaikkein perustavanlaatuisimmiksi kysymyksiksi 2000-luvulla. (Heikkala 2000, 121.) Niin koko liikuntakulttuurissa kuin eri järjestöissä näkyy merkkejä arvojännitteistä kolmen toimialan eli kilpa- ja huippu-urheilun, lasten ja nuorten liikunnan sekä harraste- ja terveysliikunnan välillä. Esimerkiksi lajiliitot ovat perinteisesti keskittyneet lähinnä kilpa- ja huippu-urheiluun, mutta tulosohjauksen myötä, niiden on pitänyt keskittää huomiota myös lasten ja nuorten liikuntaan sekä harraste- ja terveyspuoleen. Huippu-urheilumenestys on toiminnan johtotähtenä, jolloin nuorisotoiminnasta seuloutuvat tulevat huippu-urheilijat. Toisaalta

lasten ja nuorten liikunnalla on oma huippu-urheilumenestyksestä riippumaton arvo. Uutta liikuntakulttuurissa on myös harrasteliikunnan kehittäminen. Toimintaa ei jäsenetä ainoastaan valmennus- ja kilpailujärjestelmän varaan, vaan myös pelaileminen tehdään mahdolliseksi. Perinteisen seuratoiminnan ohella päiväkoteihin, kouluihin, iltapäiväkerhotoimintaan ja työpaikoille yritetään viedä uusia lajeja. (Heikkala 2000, 125.)

Naisilla on edelleen päävastuu lastenhoidosta ja kotitöistä. Toisaalta on usein myös niin, että nainen ei halua antaa miehen puuttuvan kaikkeen. Nainen käyttää perheessä arjen valtaa, mistä ei mielellään luovu. Siitä kuka osaa hoitaa lapset ja kodin ja kuka siis päättää olennaisista asioista, neuvotellaan perheissä useimmiten siitä lähtöoletuksesta, että nainen on kodin asiantuntija. Työelämän ja perheen vaatimusten yhteensovittaminen on yhä edelleen paljon suurempi ongelma naiselle kuin miehelle. (Karisto ym., 219.) 2000-luvun alussa jo 46 % kaikista alle 6-vuotiaista lapsista oli kunnallisessa päivähoitossa. Alle 3-vuotiaan lapsen vanhemmilla oli oikeus jäädä hoitovapaalle ja saada kotihoidontukea. (Utrio 2006, 103.)

Naisten koulutustaso on koko ajan kohonnut. Vuonna 2001 jo noin 75 %:lla 20–64-vuotiaista naisista oli perusasteen jälkeinen tutkinto ja korkeakoulututkinto oli lähes 13 prosentilla. Naiset ovat perinteisesti suuntautuneet terveys- ja sosiaali aloille, joissa naisten osuus työntekijöistä on 90 prosenttia. Naisia hakeutuu paljon myös opetus- ja palvelu aloille sekä yhteiskuntatieteellisille ja kaupallisille aloille. (Utrio 2006, 105.)

8.1 F.U.N. -projektista nais- ja tyttöjalkapalloilun tunnus

Ruotsin liitossa oli aloitettu vuonna 1998 Dam projektin -hanke tyttö- ja naisjalkapalloilun tukemiseksi. Sekä Ruotsin jalkapalloliitto että valtio satsasivat varoja hankkeeseen. Vuosituhannen vaihteessa Suomessa oli nähtävissä tyttöjen ja naisten harrastajamäärien voimakas kasvu. Havaittiin, että tyttö- ja naisjalkapallossa on valtava potentiaali. Ruotsin esimerkkiä seuraten Palloliitossa päädyttiin tukemaan nais- ja tyttöjalkapalloilua omalla projektilla. Päätös F.U.N. -projektin käynnistämisestä tehtiin vuonna 2000, mutta se käynnistyi vasta seuraavana vuonna. Projektin tavoitteena oli lujittaa

tyttö- ja naisjalkapalloilun asemaa suomalaisessa jalkapallokulttuurissa. Naisjalkapallosta haluttiin tehdä näkyvä ja laadukkaasti toteutettu osa suomalaisen jalkapalloperheen arkea. (Paavola 2007a, 5.) Projekti aloitettiin osana maajoukkue toimintaa, mutta jo ensimmäisen toimintavuoden aikana se sulautettiin osaksi Palloliiton Kaikki Pelaa -toimintaa (SPL:n toimintakertomus 2001, 5).

F.U.N. -projektin tunnus muodostettiin sanoista futaa, unelmoi, nauti. Näiden kolmen käsitteen alle määriteltiin projektille asetetut konkreettiset tavoitteet. Termillä ”futaa” kuvattiin projektin päätavoitetta: harrastajamäärän kasvattamista. Kun projekti alkoi, oli lisenssipelaajia 13 770. Tavoitteeksi asetettiin, että vuoden 2006 lopussa olisi 25 000 pelaajaa. Tyttö- ja naisjalkapallotoiminnassa olevien seurojen määrän kasvutavoitteeksi asetettiin 20 %, eli vuonna 2006 tulisi olla 290 tyttö- ja naisjalkapalloa järjestävää seuraa. Tähän tavoitteeseen pyrittiin helpottamalla uusien pelaajien tuleamista lajin pariin. Tärkeäksi tekijäksi nostettiin tyttöjen koulujalkapallon kehittäminen. Liikunnanopettajille laadittiin valmista tuntisuunnitelmamateriaalia, mikä helpotti jalkapallon opettamista. Tavoitteena oli, että noin puolet suomalaisista peruskouluista (1 500) saisi Koulun Palloiluviikko -koulujalkapallomateriaalin. (Paavola 2007a, 6.) Harrastajamääriä pyrittiin lisäämään myös kääntämällä drop out -ilmiö myönteiseksi drop in -sisäkierteeksi. Tyttöjen drop out -ilmiön oli huomattu olevan suuri varsinkin murrosikäisten tyttöjen parissa. Lisäksi suomalaiset naispelaajat lopettivat jalkapalloharrastuksen varsin nuorella iällä verrattuna naapurimaihin. Sisäkierteellä tarkoitettiin sitä, että pelaamisen lopettaneet tytöt ja naiset saataisiin lajin pariin muihin tehtäviin kuten valmentajiksi, erotuomareiksi ja erilaisiin seuratehtäviin. (Paavola 2007a, 6.)

Kolmanneksi harrastajamäärien lisäämiskeinoksi katsottiin lajin saaminen yhä useammalle paikkakunnalle. Palloliitto halusi kartoittaa ”mustat” kunnat, joissa tytöillä ja naisilla ei ollut vielä toimintaa, ja viedä laji niille erilaisten tapahtumien ja koulutusten avulla. Pienemmillä paikkakunnilla haaste oli pelaajamäärien vähyys, joten pienpelimuodot ja futsal pyrittiin tekemään tunnetuksi. Erilaisia sääntövariaatioita kehiteltiin, kuten yli-ikäisyys- ja kaksoisedustussääntö, jotta joukkueisiin riitti pelaajia. (Paavola 2007a, 6.)

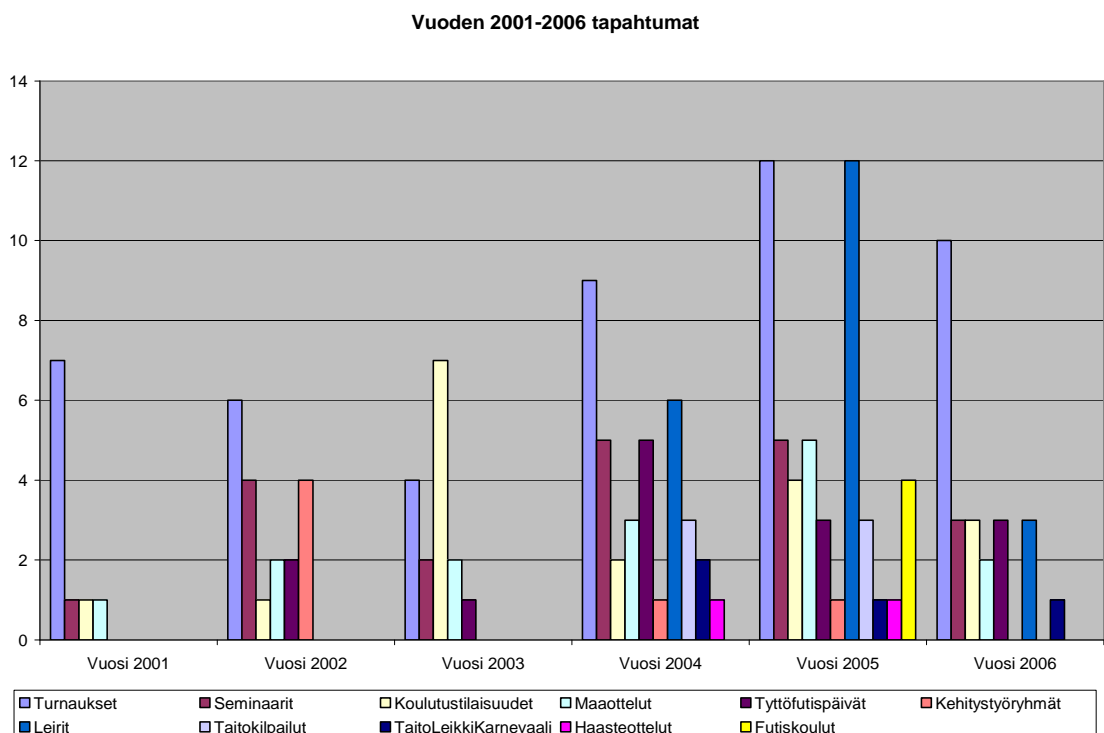
F.U.N. -projektin toisella sanalla ”unelmoi” kuvattiin jalkapallon tarjoamia mahdollisuuksia, kokemuksia ja elämyksiä sekä tytöille että naisille. Tavoite konkretisoitui sillä, että jalkapallo voisi olla varteenotettava vaihtoehto huippu-urheilu-urasta unelmoiville tytöille. Tämän vuoksi tyttöjen piiri-, alue-, talentti- ja maajoukkue-toimintaa tuli kehittää. Lisäksi jalkapalloa pelaavista naisista haluttiin tehdä esikuvia nuoremmille pelaajille. Maajoukkuepelaajia ja seurojen naispelaajia haluttiin nostaa esille erilaisissa tilaisuuksissa, jotta he voisivat kertoa kokemuksistaan tyttöpelaajille. (Paavola 2007a, 6–7.)

Eri tahojen välinen yhteistyö oli toinen konkreettinen tavoite. Yhteistyötä haluttiin tehdä niin ulkomaisten toimijoiden kuin toisten naisten joukkueurheilulajien välillä. Muiden joukkuelajien kanssa yhdessä arveltiin voitavan ponnistella naisurheilun arvostuksen kasvattamiseksi. Kolmanneksi valmennuksen laatu nostettiin tavoitteeksi. Koulutusta lisäämällä ja kehittämällä sekä valmentajia motivoinnilla saataisiin osaavia valmentajia tyttö- ja naisjalkapallon pariin. Entisiä naisjalkapalloilijoita haluttiin saada mukaan valmentajiksi. Tavoitteen toteuttamiseen pyrittiin kehittämällä viestintää ja alentamalla koulutusmaksuja. Lisäksi tyttö- ja naisjalkapallotoimijoille haluttiin pitää kohdennettuja koulutus-tilaisuuksia. Näissä pystyttäisiin paremmin ottamaan huomioon tyttöjen valmennuksen erityiskysymyksiä. Vain naisille järjestettävien tilaisuuksien uskottiin madaltavan kynnystä osallistua niihin. (Paavola 2007a, 7.)

Projektinimen viimeinen kohta tuli sanasta ”nauti”. Termillä kuvattiin viestinnän kehittämistä ja kiinnitettiin huomio naisjalkapallon viestiin ulospäin. Tyttöjalkapallon viestiksi määriteltiin ”girlpower”, joka kuvaa asioita, joissa nuoret tytöt ovat toimineet uudella tavalla, uudessa ympäristössä ja rikkoen tyttöjen jutuissa perinteisiä rajoja. Viestintää haluttiin kehittää Futari-lehdessä, SPL:n internetsivuilla, Kaikki Pelaa - sähköpostitiedotteilla sekä laadukkaammalla viestinnällä lehdistön ja muun median suuntaan. F.U.N. -projektilla haluttiin luoda tyttö- ja naisjalkapallosta uusi, entistä myönteisempi mielikuva. Peli-ilo ja lajin imagon kehittäminen olivat tärkeät seikat. Tärkein viesti oli, että jalkapallo sopii kaikenikäisille tytöille ja naisille. (Paavola 2007a, 7–8.)

8.1.1 Naisille ja tytöille kohdennettuja tapahtumia

Alun perin ainoastaan vuodeksi 2004 asti suunniteltu projekti venyi vielä kahdella vuodella. Vuosina 2005–2006 tyttöjen harrastustoimintaa kehitettiin yhä tiiviimmin osana Kaikki Pelaa -ohjelmaa. Kahden vuoden lisätavoitteena oli lähinnä harrastaja- ja toimijamäärän kasvattaminen. (Paavola 2007a, 3–4; Tuunainen 2007, 250.)

KUVIO 11: F.U.N. -projektin tapahtumat (Paavola 2007a)

F.U.N. -projektin tärkein tukikeino nais- ja tyttöjalkapalloilulle olivat valmentajille, toimijoille ja tyttöpelaajille kohdistetut tapahtumat ja tilaisuudet, joita järjestettiin sekä eri piireissä, että valtakunnallisesti liiton organisoimana. Ensimmäisenä vuonna erilaisia nais- ja tyttöjalkapalloiluun panostettavia tapahtumia järjestettiin vain kymmenen, projektin viimeisenä vuotena 2006 toteutui 27 tapahtumaa. Huippuvuosi osui vuoteen 2005, jolloin järjestettiin 51 tapahtumaa. (Kuvio 11.) Naisten osallistumiskynnys esimerkiksi

valmentajakoulutuksiin madaltui, kun ryhmissä oli mukana vain naisia. Valtakunnallisia F.U.N. -tilaisuuksia järjestettiin vuosittain naisten ja tyttöjen maajoukkueotteluiden sekä valtakunnallisten turnausten yhteyteen. Vuosittain näihin tapahtumiin osallistui 150–250 tyttö- ja naisjalkapallotoimijaa. Vaikka valmennuskoulutuksiin osallistuneiden naisten määrä lisääntyi huomattavasti viiden vuoden aikana, ei naisten määrä liittotason valmentajakoulutuksessa lisääntynyt. Edelleen pääsarjatasolla oli pulaa naisvalmentajista. F.U.N. -projektin myötä järjestettiin myös uusia, ainoastaan tytöille kohdistettuja tapahtumia. Tytöt saattoivat osallistua tyttöfutispäiville, karnevaaleihin, jalkapallokouluihin ja taitokilpailuihin. (Paavola 2007a, 23–24.)

Elokuussa 2006 järjestettiin ensimmäisen kerran naistoimijatapaaminen. Tapahtumaan osallistui noin 50 jalkapallon parissa toimivaa naista eri puolilta Suomea. Tapaaminen tarjosi naistoimijoille tilaisuuden olla kerrankin enemmistönä keskusteltaessa jalkapallosta. Naistoimijatapaamisessa lanseerattiin Kaija Kannu -kiertopalkinto tyttö- ja naisjalkapallon hyväksi tehdystä työstä. Palkinto nimettiin ensimmäisen saajan Kaija Salopuron mukaan ja palkinto jaetaan jatkossa vuosittain. Tapaamisessa lähti viesti liittokokoukseen, että naistoimijuuden edistäminen tulisi osaksi Palloliiton toimintasuunnitelmaa vuosille 2007–2009. Liittohallitus hyväksyi esityksen. Vaikka naisten jalkapalloilu liitossa hyväksyttiin entistä paremmin, oli naisten rooli päätöksenteossa edelleen marginaalinen. Liittohallituksessa oli edelleen vain yksi naisjäsen (10 %) ja liittovaltuustossa neljä naista (13 %). (Paavola 2007a, 20.)

Koulun Palloiluviikko -materiaali tavoitti alkutavoitteen mukaisesti noin puolet suomalaisista peruskouluista. Vuonna 2005 käynnistyi Kaikki Pelissä -koulujalkapallotoiminta, joka osoittautui hyväksi toimintamalliksi tyttöjen tutustuttamiseksi lajiin. Vuonna 2006 järjestettiin 54 koulujalkapallotapahtumaa ja niissä pelasi 12 500 tyttöä. (Paavola 2007a, 23–24.)

Vuoden 2004 aikana tyttö- ja naisjalkapallon viestintää kehitettiin laatimalla ensimmäistä kertaa Palloliiton internet-sivuille oma F.U.N. -projektin tapahtumakalenteri. Vuonna 2005 pyrittiin hyödyntämään naisten maajoukkueen saavuttaman EM-kisapaikan mukanaan

tuoma buumi. Vuoden aikana naisten jalkapallo näkyikin mediassa enemmän kuin koskaan aikaisemmin. Maajoukkueen naisten EM-välieräottelua seurasi televisiosta Suomessa 400 000 katsojaa. Naisten erotuomaritoiminta oli kehittynyt niin, että naisten SM-sarja pystyttiin tuomitsemaan lähes sataprosenttisesti naistuomareiden voimin. (Paavola 2007a, 15,18.)

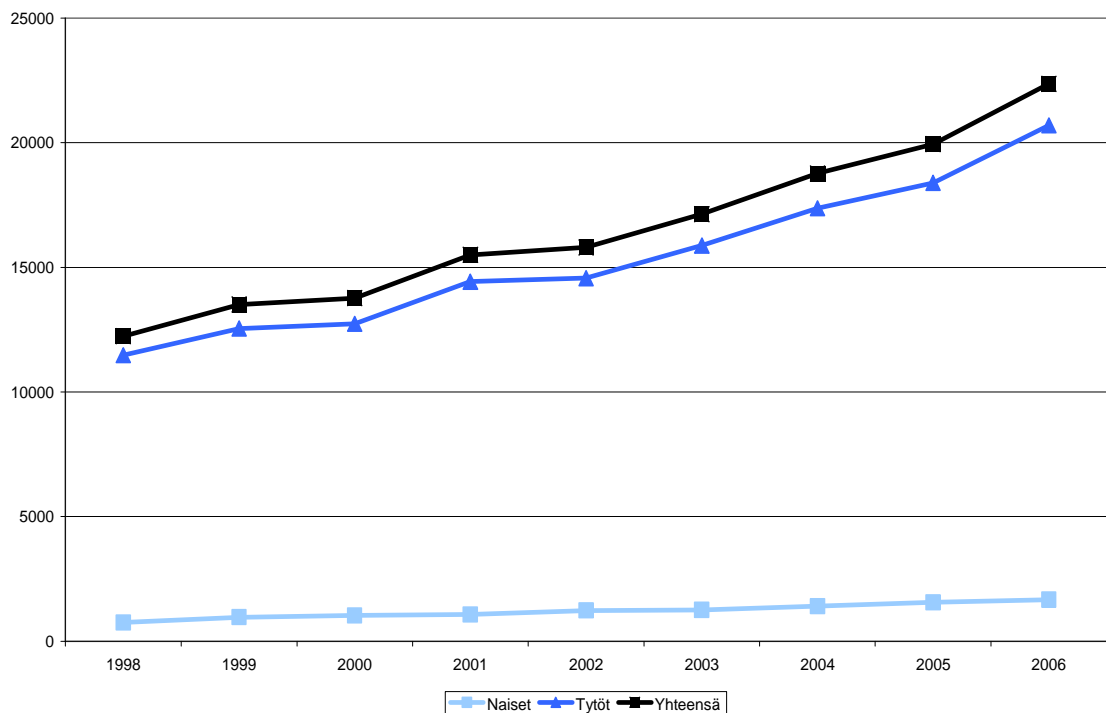
8.1.2 Suomesta EM-kisojen järjestäjää

Suomen Palloliitto haki vuoden 2004 alle 19-vuotiaiden tyttöjen EM-turnausta järjestettäväkseen. Syyt kishakuun olivat pääasiassa urheilulliset. Lopputurnauspaikka oli vaikea saavuttaa muuten kuin kisaisännyyden kautta. Toinen kisojen hakemisen syy oli, että Palloliitossa oli tehty vuosituhannen alussa strategia nuorten arvokisojen järjestämisestä. Aikaisemmin oli jo järjestetty poikien arvoturnauksia. Tyttöjen EM-lopputurnauksen hakeminen oli tähän luonnollinen jatke. Kisojen hakeminen nähtiin myös F.U.N. -projektin päätepisteeksi. (Virolainen 2007, 234.) Vuonna 2006 Palloliitto haki järjestämisoikeutta vuoden 2009 naisten EM-lopputurnaukseen. Saman vuoden heinäkuussa UEFA myönsi lopputurnauksen Suomelle. (SPL:n toimintakertomus 2006, 9.)

Vuonna 2004 järjestetty alle 19-vuotiaiden tyttöjen EM-lopputurnaus oli onnistunut tapahtuma, sillä se saavutti suhteellisen hyvän medianäkyvyyden ja turnaus kiinnosti yleisöä. Suomen otteluiden yleisökeskiarvo oli 1 260 katsojaa. Palloliitto oli rekrytoinut yleisöä erilaisilla oheistapahtumilla ja kampanjoilla. (Paavola 2007a, 15.) Suomen urheilullinen menestys kisoissa jäi vaatimattomaksi, sillä emäntämaa hävisi kaikki alkusarjan ottelunsa Sveitsiä, Espanjaa ja Saksaa vastaan. Turnauksen voitti Espanja joka kaatoi finaalissa Saksan 2–1. (Virolainen 2007, 234.)

8.2 Tyttöjen kiinnostus kasvaa, naisia vaikea motivoida

Vuodesta 2001 lähtien tyttöjen harrastajamäärät ovat jatkaneet nousuaan. Sen sijaan naisten harrastajamäärässä on tapahtunut vain vähän muutoksia. (Kuvio 12.) Täten harrastajamäärien muutokset johtuvat lähinnä tyttöpelaajien lisääntymisestä.

KUVIO 12: Rekisteröityjen nais- ja tyttöpelaajien määrät vuosina 2001–2006 (Paavola 2007b.)

Tyttöpelaajien määrää on eittämättä lisännyt Suomen maajoukkueen menestys, joka on muuttanut koko lajin imagoa. Tyttöpelaajat saivat tarvittavia esikuvia. Liikuntakulttuuri Suomessa on muutenkin muuttunut. Perinteiset lajit yleisurheilu ja hiihto eivät enää houkuttele nuorisoa entiseen tapaan. 3–18-vuotiaista tytöistä 48 000 ilmoitti harrastavansa jalkapalloa (Kansallinen liikuntatutkimus 2005–2006, 13.), vuonna 1995 määrä oli 23 000. Jalkapallo on eri urheilulajeista nostanut suhteellisesti eniten suosiotaan tyttöjen keskuudessa vuosien 1995–2006 välisenä aikana. Tällä haavaa jo yksi tyttö kymmenestä harrastaa jalkapalloa. (Kansallinen liikuntatutkimus 2005–2006, 16–17.) Jalkapallo on

selvästi suosituin tyttöjen joukkuelaji, sillä lentopalloa ilmaisi pelaavansa 17 000, koripalloa 11 500, pesäpalloa 13 000 ja salibandyä 24 000 tyttöä. (Kansallinen liikuntatutkimus 2006, 13.)

Sen ohella, että Palloliitossa nais- ja tyttöjalkapallon puolesta tehdyt toimet ovat innostaneet tyttöjä jalkapallon pariin, on perheilläkin osuus siihen, että tytöt ovat ruvenneet harrastamaan lajia. Aikuisten liikuntaharrastukset vaikuttavat lasten liikuntaharrastuksiin. 2000-luvulla ollaan jo siinä vaiheessa, että monen tytön äiti on pelannut jalkapalloa. Jalkapallosta on tullut hyväksytympää. Sen katsotaan soveltuvan tytöille siinä missä pojillekin.

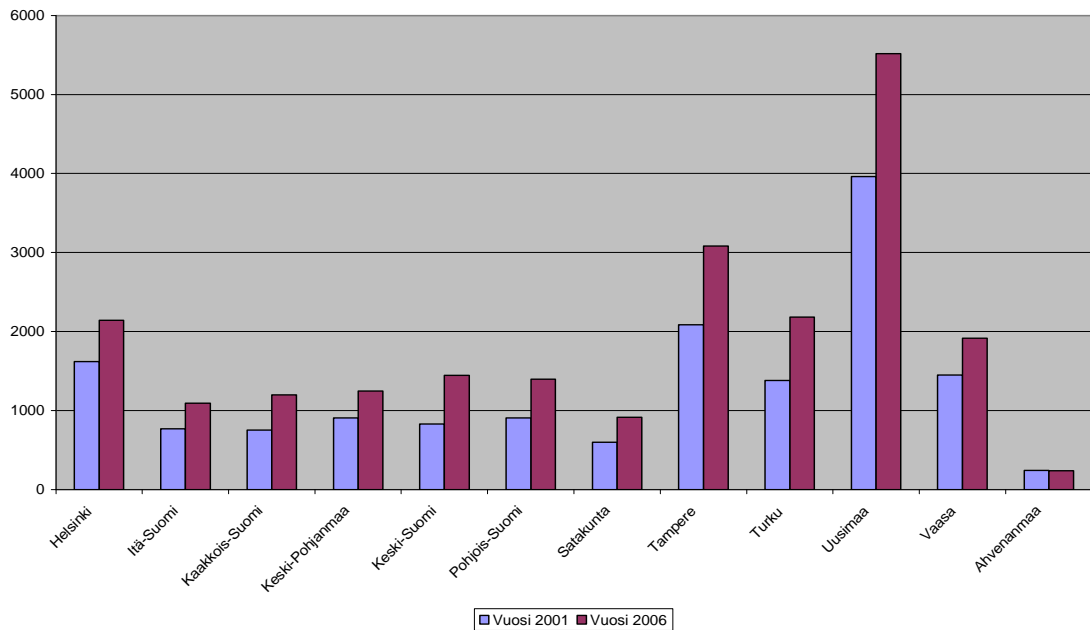
Naisten harrastajamäärissä näkyy vain hiukan kasvua. Yleisenä trendinä vapaa-aika on vähentynyt, ja joistain harrastuksista on luovuttava. Vähäinen vapaa-aika halutaan viettää mieluummin yhdessä perheen ja lasten kanssa tai muissa riennoissa kuin urheilemassa. Ainoa selitys aikapulaan ei ole naisten vastuu kodista ja lapsista, sillä myös lapsettomat naiset kokevat aikapulaa. Yhtenä selityksenä on pidetty naisten elämän ideaalia, joka pidetään monipuolisena, vähemmän kurinalaisena ja ei-niin-rationalisoituna. (Julkunen, Nätti & Anttila 2004, 236.) Ja yhden urheilulajin harrastaminenhan vaatii juuri kaikkea tuota, mitä naisten elämän ideaali ei pidä sisällään: läpeensä aikataulutettua elämää harjoitusten ja pelien mukaan, vuodesta toiseen. Nykyään, kun ”koko maailma on auki”, niin nimenomaan naiset haluavat kokea sen kaiken. Elämään pitäisi mahtua teatterit, konsertit, ulkomaanmatkat ja sen lisäksi lenkkipolut ja kuntosalit. Vaikka ansiotuloista on tullut naisille yhtä tärkeä identiteetin ja toimeentulonlähde kuin miehille, eivät naiset silti pidä työtään koko elämänä. (Julkunen ym. 2004, 236.)

Naisille ja tytöille kilpaurheilu ei ole koskaan ollut niin merkittävää kuin pojille. Naisten liikunnassa on säilynyt läpi vuosikymmenten ei-kilpailullinen ulottuvuus. Monesti naiset eivät urheile kilpailun takia vaan pikemminkin kunnon ja urheilun sosiaalisen luonteen vuoksi. Naiset voivat korvata jalkapallon pelaamisen muulla tavoin kuten lenkkeilyllä, aerobicilla tai kuntosalilla.

Yhtenä seikkana naisten intoon pelata jalkapalloa vaikuttavat lajin kustannukset. Kenttävuorojen maksut nousevat, matkakustannukset ovat korkeat, asianmukaiset urheiluvälineet maksavat ja ennen kaikkea lisenssimaksut nousevat joka vuosi. Halvin pelipassi ja lisenssi maksoivat vuonna 2007 Naisten liigassa 280 euroa ja Ykkösessä 240 euroa. Samalla naisten joukkueille on entistä vaikeampi löytää tukijoita.

8.2.1 Uusimaa edelleen ykkönen

Pääkaupunkiseudulla ja Uudellamaalla asuvat lapset ja nuoret harrastavat eri lajeista golfia, jalkapalloa, koripalloa, salibandyä, taitoluistelua, uintia ja erilaisia tansseja innokkaammin kuin muualla Suomessa asuvat. (Kansallinen liikuntatutkimus 2005–2006, 13.) Kun jalkapallo lähti Suomessa leviämään 1900-luvulla, tapahtui laajeneminen ensisijaisesti kaupunkeihin ja taajamiin. Tämä historiallinen muutos yhdistettynä väestömääriin ja osaksi myös luonnonoloihin näkyy myös nykyisessä jalkapallon alueellisessa jakautumisessa. Kansallinen jalkapalloilu on Etelä-Suomen ja rannikkoseutujen laji. Sen keskittyminä ovat pääkaupunkiseutu ja Uusimaa sekä Turun ja Tampereen seudut. Lisäksi jalkapalloilijoita on lukumääräisesti paljon Oulun seudulla, Pohjanmaalla, Varsinais-Suomessa ja Kymenlaaksossa. Sisämaassa jalkapalloa pelataan pitkälti suurimmissa kaupungeissa. (Kortelainen 2007, 72–74.)

KUVIO 13: Nais- ja tyttöpelajien harrastajamäärät piireittäin vuosina 2001 ja 2006. (SPL:n toimintakertomus 2001 ja 2006)

Naisten ja tyttöjen osalta lajin leviäminen on samansuuntaista. (Kuvio 13.) Uusimaa on ehdoton nais- ja tyttöpelajien sampo. Satakunta on viimeisen kauden aikana lisännyt harrastajamääriä vähiten, jos Ahvenanmaata ei oteta lukuun. Ahvenanmaa on naisjalkapalloilun alkuvuosista lähtien kasvattanut tasaisesti harrastajamääriä. Ne ovat pienellä saarella nyt jo hyvät. Tampere ja Turku ovat vahvistaneet entisestään asemaansa nais- ja tyttöjalkapallokaupunkeina. Sisämaakaupungeista Jyväskylä ja etenkin Kuopio ovat nostaneet tyttö- ja naisjalkapallon osalta päätään.

8.2.2 Suuntana eriytyminen

Naisten kilpailujärjestelmän kehittämiseen kiinnitettiin huomiota osana F.U.N. -projektia (SPL:n toimintakertomus 2002, 20). Vuonna 2001 kilpailuvaliokunta perusti B-tyttöjen sarjajärjestelmän kehittämistyöryhmän, joka pohti B-tyttöjen SM-sarjan ja Ykkösen joukkumääriä ja lohkojakoja. Vuonna 2002 ruvettiin toteuttamaan työryhmän ehdotusta. Naisten Ykkönen muutettiin valtakunnalliseksi yksilohkoiseksi sarjaksi aikaisemman

kaksilohkoisen sijaan. Näin sarjasta tuli kovatasoisempi ja se valmensi paremmin joukkueita, jotka nousivat SM-sarjaan. (Tuunainen 2007, 250.) B-tyttöjen SM-sarjassa ruvettiin pitämään keväisin alueelliset karsinnat ja syksyllä pelattiin valtakunnallinen SM-sarja. (Paavola 2007a, 10.) Naisten ylin taso, SM-sarja, muuttui vuoden 2007 alussa Naisten Liigaksi. Sillä pyrittiin profiloimaan sarjaa entistä enemmän naisten jalkapalloilun lippulaivaksi. Uudistunut sarja juhlisti niin Palloliiton yli 100-vuotista taivalta kuin naisten jalkapallon jatkuvaa kasvua. (SPL 2008a.) Naisten liigajoukkueilta vaaditaan liigalisenssi. Sen saaminen edellyttää muun muassa, että seuralla on nuorisotoimintaa, valmentajalla on tarvittava valmennuskoulutustaso, peli- ja harjoitusolosuhteet (myös talvella) ovat kunnossa ja seuran talous on tasapainossa. (SPL 2008b)

Naisten jalkapalloilussa on viime vuosina syntynyt kahden ylimmän sarjatason oheen harrastelijasarjoja. Tämä on osoitus liikuntakulttuurin ja varsinkin naisurheilun eriytymisestä. Sen ohella, että ylintä sarjatasoa kehitellään edelleen kilpailullisempaan ja ammattimaisempaan suuntaan, pyritään myös harrastejalkapalloa kehittämään. Vuonna 2000 järjestettiin ensimmäisen kerran Ladies 2000 -harrastejalkapalloilun SM-turnaus. Ensimmäisenä vuonna turnaukseen osallistui kahdeksan joukkuetta. (SPL:n toimintakertomus 2000, 23.) Kesällä 2006 Oulussa järjestettiin FC Aino -toimintaa. Naiset, ikään tai jalkapallokokemukseen katsomatta, pääsivät kerran viikossa avoimiin harjoituksiin. Osallistumiskynnys oli matala, sillä ennakoilmoittautumista ei tarvittu. Riitti, että maksoi kertamaksun. Vastaavanlaista toimintaa on viritelty myös muilla paikkakunnilla. (Paavola 2007, 21.)

8.3 Entistä kansainvälisempi naisjalkapalloilu

Vuoden 2001 Euroopan mestaruuden voitti Saksa. Kotikisoissaan pelannut Saksa löi finaalissa Ruotsin 1–0 jatkoajan kultaisella maalilla. (Virolainen 2007, 233.) Vuoden 2003 MM-kisat pelattiin jälleen Yhdysvalloissa. Kisat oli myönnetty Kiinalle, mutta SARS-epidemian vuoksi maa joutui luopumaan järjestelyoikeuksista. Saksa voitti ensimmäisen maailmanmestaruutensa. Maa kukisti finaalissa edellisten EM-kisojen tapaan Ruotsin. Naapurimaamme saavutti kisoissa ensimmäisen MM-mitalinsa. Ateenan olympialaisiin

2004 pääsivät Euroopan maista edellisten MM-kisojen finalistit Saksa ja Ruotsi sekä kisaisäntä Kreikka. Yhdysvallat palasi kultakantaan, kun maa voitti loppuottelussa Brasilian jatkoajan jälkeen 2–1. (Virolainen 2007, 233.)

Suomen naisten ja tyttöjen maaottelumäärät kasvoivat entisestään 2000-luvulla. (Taulukko 5.) Naisten maajoukkue osallistui joka kevät Algarve cupiin, pelasi yksittäisiä harjoitusotteluita ja osallistui MM- ja EM-karsintoihin. Tyttöjen maajoukkueet pelasivat PM-turnauksia ja osallistuivat EM-karsintoihin.

TAULUKKO 5. Nais- ja tyttömaajoukkueiden ottelut vuosina 2001–2006. (Jalkapallokirja 2007)

Vuosi	Naiset	19–21- vuotiaat	16–18- vuotiaat	yhteensä
2001	10	12	13	35
2002	8	8	13	29
2003	9	8	6	23
2004	11	15	13	39
2005	16	22	11	49
2006	9	21	9	39

Suomen maajoukkueen täysosuma ajoittui vuoden 2005 EM-kisojen karsintoihin. Suomi hävisi karsinnoissa ainoastaan vierasottelun Ruotsia vastaan, ja sijoittui lohkonsa kolmanneksi juuri Ruotsin ja Italian jälkeen. Taakse jäivät Sveitsi ja Serbia-Montenegro. Jatkokarsinnassa Suomi kohtasi Venäjän. Yhteistuloksella 4–1 Suomi selvitti ensimmäistä kertaa tiensä EM-kisoihin. (SPL:n toimintakertomus 2004, 3; Virolainen 2007, 233.)

Varsinaisista EM-kisoista tuli Suomen maajoukkueelle ja koko suomalaiselle nais- ja tyttöjalkapalloilulle menestystarina. Ensimmäisen alkulohkon ottelunsa emäntämaata Englantia vastaan Suomi hävisi niukasti 2–1. Toisessa pelissä Suomi taisteli 0–0-tasapelin Ruotsia vastaan. Alkulohkon viimeisessä ottelussa Tanska kaatui 2–1 ja suomalaiset selvisivät välieriin. Välierissä, lopulta mestaruuden voittanut Saksa, oli aivan liian vahva. Saksattaret voittivat 4–1. Välierätappiosta huolimatta Englannin kisojen menestystarina oli vertaansa vailla suomalaisessa jalkapallohistoriassa. (SPL:n toimintakertomus 2005, 9.)

Turnaus herätti Suomessa muutkin kuin naisjalkapalloilulle vannoutuneet ihmiset. Maajoukkueen menestys oli arvokas herättäjä niin naisten jalkapalloilulle kuin koko suomalaiselle jalkapalloilulle. Nuoret tytöt saivat omat idolinsa naisjalkapalloilijoista. Vuoden päätteeksi Suomen joukkueen keskikentän tukipilari Anne Mäkinen palkittiin Captain's Ballilla Suomen parhaana jalkapalloilijana (SPL:n toimintakertomus 2005, 21).

Alle 19-vuotiaiden maajoukkue jatkoi naisten viitoittamalla tiellä vuonna 2005. Nuoret selvisivät ensimmäisen kerran pelaamalla EM-lopputurnaukseen. Joukkueelle rungon muodostivat edellisenä kesänä kotikisoissa pelanneet tytöt. Unkarissa pelatussa lopputurnauksessa Suomi oli samassa lohossa isäntämaan Unkarin, Sveitsin ja Saksan kanssa. Suomi pääsi välieriin ja sijoitus riitti varmistamaan paikan kesällä 2006 Venäjällä pelattuihin MM-kisoihin. (Virolainen 2007, 234.) MM-turnauksessa Suomen nuorten menestys jäi kuitenkin vaatimattomaksi.

Suomen naisten maajoukkueen menestys ja sen mukana tullut näkyvyys oli lajille aivan uutta. Naisten maaotteluiden yleisömäärä nousi vuosien 2001–2006 välisenä aikana huomattavasti. Merkittävin syy tähän oli eittämättä maajoukkueen lisääntynyt medianäkyvyys. (Paavola 2007, 25.) Jo vuonna 2002 tehty uusi tv-sopimus YLE:n kanssa toi naisten maaottelut televisioon (SPL:n toimintakertomus 2002, 25).

Menestyksekkään EM-turnauksen jälkeen useat yritykset kiinnostuivat naisten maajoukkueesta. Maajoukkueelle saatiin rakennettua selkeä yhteistyökonsepti, jossa pääsponsorina oli Veikkaus ja muina yhteistyökumppaneina Adidas, Pohjola, Posti, Iltasanomat ja Whirlpool. (SPL:n toimintakertomus 2005, 21.) Näin laaja yhteistyöverkosto takasi maajoukkueelle entistä paremmat harjoittelumahdollisuudet. Vuonna 2006 Suomen naisten maajoukkue oli FIFA:n rankinglistassa 16 sijalla. Euroopan maista Suomi oli arvioitu yhdeksänneksi parhaimmaksi. FIFA:n listalla on 129 maata ja UEFA:ssa on 44 jäsenmaata. (Virolainen 2007, 233.)

8.3.1 Ammattilaissarjan lyhyt historia

Yhdysvalloissa nousi naisjalkapallobuumi MM-kotikisojen 1999 jälkeen. Yhdysvallat on jalkapallokulttuurissa poikkeus, sillä maassa naisten jalkapallo on suositumpaa kuin miesten. Yhdysvalloissa baseball, amerikkalainen jalkapallo, koripallo ja jääkiekko ovat suosiossa jalkapalloa edellä. Osaksi tästä syystä naisten oli helpompi vallata maassa tilaa jalkapallokentiltä. Naisten MM-kisat Yhdysvalloissa vuonna 1999 nousivat suurimmaksi tapahtumaksi koko naisten joukkueurheilun historiassa. Kolme televisioyhtiötä lähetti otteluita suorana. Paikan päällä emäntäjoukkueen esityksiä katsoi 650 000 katsojaa. Voittajajoukkue Yhdysvaltojen pelaajista tuli suosittuja tähtiä kotimaassaan. (Markovits & Hellerman 2004, 14–22.)

Pitkästi MM-kisojen vaikutuksesta Yhdysvalloissa ruvettiin organisoimaan naisille jalkapallon ammattilaisliigaa. Women's United Soccer Association (WUSA) perustettiin keväällä 2000. Sarjassa oli tarkoitus pelata, ei vain Yhdysvaltojen, vaan koko maailman parhaiden naispelaajien. Kahdeksan joukkueen liiga käynnistyi huhtikuussa 2001. (Markovits & Hellerman 2004, 24–26.) Suomalaisista pelaajista liigaan pääsivät mukaan Minna Mustonen ja Anne Mäkinen (Tuunainen 2007, 251). Liiga ei kuitenkaan kerännyt tarvittavaa suosiota. Se ei menestynyt kuin vuodet 2001–2003 ja lopetettiin sen jälkeen rahoitusvaikeuksien vuoksi (Markovits & Hellerman 2004, 24–26; Tuunainen 2007, 251.)

8.3.2 Seurajoukkueille vihdoin EM-turnaus

Kansainvälinen seuratoiminta oli 1980-luvulla paljon laajempaa kuin seuraavana vuosikymmenenä. 2000-luvulla kansainvälisyydessä päästiin uudelle tasolle. Lähinnä Pohjoismaiden aktiivisuuden ja UEFA:ssa toimivien pohjoismaalaisten aktiivisten vaikuttajien ansioista UEFA oli päättänyt aloittaa naisten seurajoukkueurnauksen Women's cup:n (Aalto ym 2007, 281). Jo kauan kaivattu naisten UEFA-cup alkoi 33 eurooppalaisen mestarijoukkueen välisenä kilpailuna syksyllä 2001 (Tuunainen 2007, 252). Suomen ensimmäinen edustaja oli vuoden 2000 mestari HJK. (Tuunainen 2007, 252; Aalto ym. 2007, 281). Helsinkiläisjoukkueella oli pitkä menestysputki takana SM-sarjassa, sillä

seura oli voittanut kuusi edellistä Suomen mestaruutta. (Aalto ym. 281). HJK päätti hyödyntää kaiken pr-arvon. Seura haki järjestettäväkseen yhden alkuturnauksista, jonka voittaja selviytyi kahdeksan parhaan joukkoon. Alkuturnauksen järjestely oli mittava projekti. Tapahtuman kuluiksi arvioitiin 50 000 euroa. UEFA, Palloliitto ja opetusministeriö kattoivat kuluista kaksi kolmasosaa. (Aalto ym. 2007, 282.)

HJK voitti järjestämänsä alkuturnauksen. Espanjalainen Torres sekä Landhaus Itävallasta ja KÍ Färsaarilta taipuivat helsinkiläisjoukkueen käsittelyssä. Kaksiosaisessa puolivälieräottelussa vastustajaksi tuli Norjan mestari Trondheims-Orn. Ensimmäinen osaottelu Trondheimissa päättyi HJK:n niukkaan 1–2-tappioon. Kotiottelun HJK voitti 2–0 ja eteni keväällä 2002 pelattuihin välieriin. (SPL toimintakertomus 2002, 33; Aalto ym. 2007, 282–285; Tuunainen 2007, 252–253.) Välierävastustaja Umeå IK oli liian vahva. Umeå voitti kotiottelun 2–1 ja Helsingissä 3–1. Finaalissa saksalainen FFC Frankfurt voitti ruotsalaiset 2–0. HJK:n menestyminen oli ensimmäinen kerta, kun naisten seurajoukkue sai Suomessa osakseen medianäkyvyyttä. (Aalto ym. 2007, 282–285; Tuunainen 2007, 252–253.) Suomen mestari HJK osallistui turnaukseen myös vuonna 2002. Sen lisäksi mestarit MPS ja FC United ovat päässeet 2000-luvulla pelaamaan UEFA-cupia, mutta niiden taival on jäänyt alkulohkoon. (Tuunainen 2007, 253.)

8.3.3 Pelaajavirtaa puolin ja toisin

Ensimmäisen kerran suomalaisia lähti ulkomaille pelaamaan jo 1970-luvulla. Ulla Kaasinen ja Satu Pilkkikangas siirtyivät HJK:sta Ruotsin AIK:hon ja Åsa Wennström IF-FK Marienhamnista Ruotsin Hammarbyhyn. Tämän jälkeenkin suomalaisia jalkapalloilijoita on pelannut satunnaisesti ulkomailla. Varsinkin Yhdysvaltoihin siirtyminen jalkapallonstipendin turvin on ollut suosittua, mutta ammattilaisuudesta ei tällöin vielä puhuta.

Pelaajavirta ulkomaalaisiin seuroihin kiihtyi 2000-luvulla. Seurajoukkueiden, lähinnä HJK:n ja maajoukkueiden menestys on lisännyt ulkomaisten seurojen kiinnostusta suomalaisista naisjalkapalloilijoista. Anne Mäkisen ja Minna Mustosen pelaaminen

Yhdysvalloissa ammattilaisisarjassa oli ainutlaatuista. Virva Junkkari on pelannut Italiassa. Muun muassa Sanna Valkonen ja Laura Kalmari pääsivät HJK:n UEFA-cup menestyksen jälkeen pelaamaan ammattilaisiksi Ruotsiin Umeå IK:hon. Sen jälkeen siirrot Suomesta lähinnä Ruotsiin ja Norjaan ovat lisääntyneet. (Tuunainen 2007, 251, 253.) Uutena maana Saksa on kiinnostunut suomalaisista pelaajista. Essi Sainio sai sopimuksen Saksan huippujoukkueen Turbine Potsdamin kanssa (SPL:n toimintakertomus 2006, 13).

Kun virta vie hyviä pelaajia Suomen parhaista seuroista ulkomaille, houkuttelevat suomalaiset huippuseurat parhaat kotimaiset pelaajat riveihinsä. Rajallisen pelaajamäärän vuoksi monet seurat joutuvat nostamaan edustusjoukkueen rinkiin pelaajia joko omista junioreista tai tekemään hankintoja ulkomailta. Ensimmäiset nigerialaiset pelaajat tulivat Kuopioon kaudelle 2003. Sen jälkeen nigerialaiset ovat vahvistaneet KMF:n ja FC Unitedin joukkuetta. (Jalkapallokirja 2007.)

9 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimustehtävänäni oli selvittää, miten naisten jalkapalloilu on Suomessa muuttunut vuosien 1971–2006 välisenä aikana. Osaongelmina perehdyin siihen, mitä Suomen Palloliitossa on tehty naisten jalkapalloilun edistämiseksi, miten laji on harrastajamääriltään kasvanut ja alueellisesti laajentunut sekä kolmanneksi miten laji on kilpailullistunut. Tutkimusongelmieni valossa tarkastelin neljässä edellisessä kappaleessa neljää eri muutuskautta. Tässä kappaleessa pyrin nivomaan tärkeimmät tulokset yhteen eri kausien osalta. Tällöin saan nostettua myös olennaiset johtopäätökset esiin.

9.1 Naisistakin hyötyä Palloliitolle

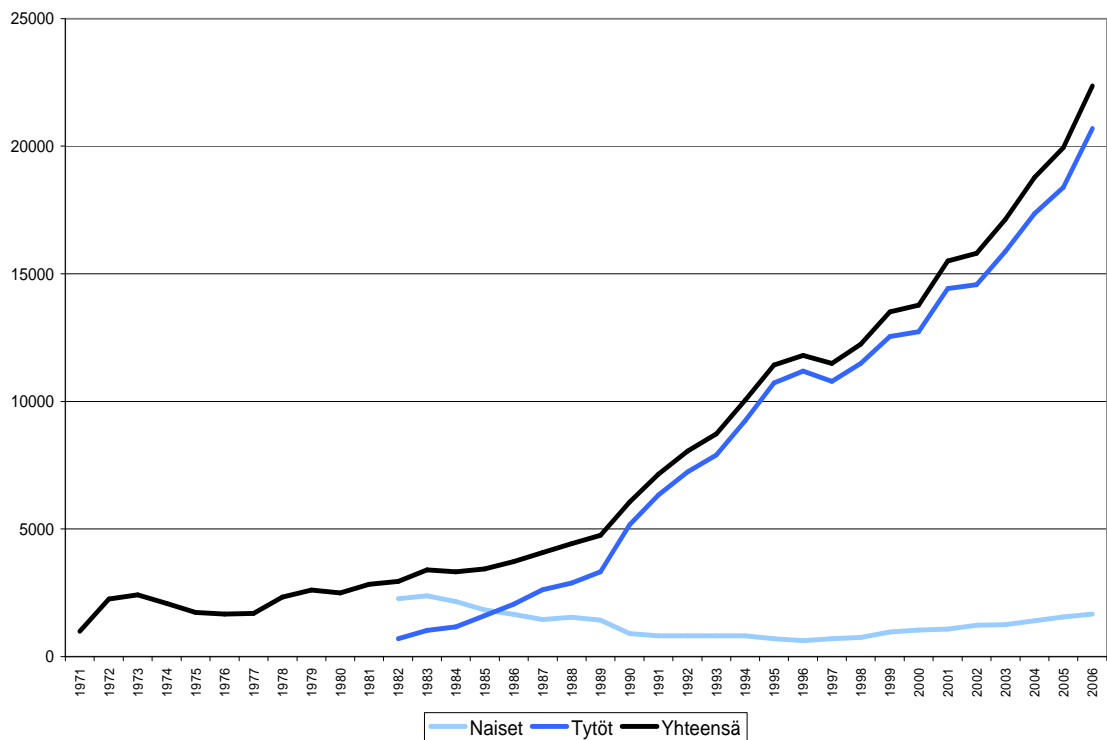
Palloliitolla oli merkittävä rooli naisten jalkapalloilun alkamisessa. Kun naisten keskuudessa näytti olevan innokkuutta lajin pariin, organisoiti liitto nopeasti ensimmäisen kilpailun naisille. Tosin aivan oma-aloitteisesti Palloliitto ei työhön tarttunut, sillä vasta UEFA:n kehotuksen jälkeen aloitettiin valmistelutyöt. Ensimmäinen naisten kilpailu saatiin järjestettyä nopeasti ja seuraavaksi vuodeksi sarja jo virallistettiin. Kymmenen ensimmäisen toimintavuoden aikana Palloliitto ei tehnyt merkittäviä toimia naisten jalkapalloilun edistämiseksi. Vuonna 1982 tehtiin ensimmäinen selvitys naisten jalkapalloilun tilasta. Sen jälkeen ruvettiin pitämään naisjalkapalloseminaareja lähes vuosittain ja vuoden 1983 alusta perustettiin naisvaliokunta hoitamaan naisjalkapalloilua.

Naisvaliokunta toimi aina vuoteen 1991 asti, jolloin se lakkautettiin. Tilalle perustettiin nais- ja tyttöjalkapalloilun kehittämistyöryhmä, joka ryhtyi organisoimaan nais- ja tyttöjalkapalloa liitossa. Vuosi 1991 nimettiin tyttöfutisvuodeksi, jolla pyrittiin saamaan lisäpontta tyttöjalkapalloiluun. Vaikka kaikkia vuodelle asetettuja suunnitelmia ei toteutettukaan, antoi tyttöfutisvuosi suuntaa toiminnalle. Tärkeänä tekijänä tyttöfutisvuoden ansiosta Palloliittoon saatiin naisjalkapalloiluasioista vastaava henkilö. Kyseistä pestiä oli toivottu jo silloin, kun ensimmäistä cup-kilpailu suunniteltiin. Palloliitossa toiminnan painopiste siirtyi 1990-luvulla selkeästi naisista tyttöihin. Tähän asennemuutokseen

voidaan nähdä syynä yleinen liikunta-avustusten jakoperusteiden uudistus. Palloliitossa nähtiin, että etenkin tyttösektorilla pystyttiin kasvattamaan lajin kokonaisharrastajamääriä. Tyttöjalkapallon tuli olla eteenpäin vievä voima ja naisten SM-sarja ja maajoukkue sen huippu. Todellinen satsaus Palloliiton osalta nais- ja tyttöjalkapalloiluun alkoi 2000-luvulla, kun se aloitti F.U.N. -projektin. Projektin tarkoituksena oli nimenomaan tukea ja kehittää nais- ja tyttöjalkapalloa. Projekti oli alussa tarkoitettu vain kolmevuotiseksi, mutta sitä jatkettiin vielä kahdella vuodella. Projektin päättymisen jälkeen tyttöjalkapalloilu sidottiin osaksi liiton nuorisotoimintaa.

9.2 Tyttöjen määrän räjähdysmäinen kasvu

Naisten ja tyttöjen harrastajamäärät lähtivät tasaiseen nousuun 1980-luvun lopussa. Ensimmäisen kymmenen vuoden aikana tytöt pelasivat samoissa joukkueissa naisten kanssa. Tämän vuoksi tyttöpelaaaja ei rekisteröity erikseen. (Kuvio 14) Tyttöjen määrä ylitti naisten määrän vasta vuonna 1985. Tämän jälkeen tyttöjen määrä on lisääntynyt, ja naisten määrä on pysynyt kutakuinkin samana. Alkuvuosien harrastajamäärien hitaan kasvun syiksi nähtiin lajin maskuliininen luonne. Jalkapallo ei soveltunut naisille, joten kynnys lajin harrastamiseen oli suuri. Suomesta myös puuttuivat vahvat lajipioneerit, jotka olisivat esimerkiksi vieneet lajia eteenpäin. Historiallisesti Suomessa joukkuelajikulttuuri on varsin hento, esimerkiksi muissa Pohjoismaissa vahvaa käsipallokulttuuria ei Suomessa ole. Suomessa yksilölajit, etenkin hiihto ja yleisurheilu, ovat olleet vahvoja. Alkuaikoina valmentajia oli vaikea saada naisten ja tyttöjen joukkueisiin, joten monikaan halukas pelaaja ei voinut aloittaa harrastusta. Jalkapalloa ei myöskään otettu tarpeeksi nopeasti koulujen opetusohjelmaan, jolloin tytöt olisivat päässeet helposti tutustumaan lajiin.

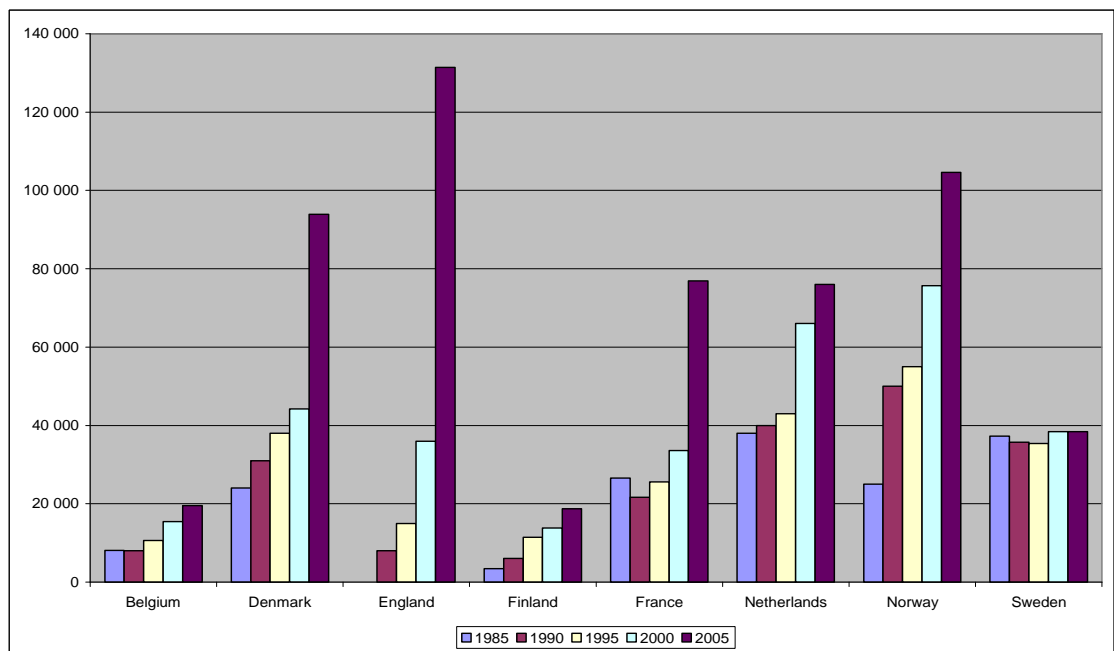
KUVIO 14: Nais- ja tyttöjalkapalloilijoiden harrastajamäärät vuosina 1971–2006 (Paavola 2007b.)

Jalkapalloilusta on tullut entistä sallitumpi laji myös tytöille, joiden on mahdollista aloittaa jalkapalloilu tyttöjen joukkueessa, eikä poikien kanssa, kuten ennen moni joutui tekemään. Myös Palloliiton tukitoimet ovat tepsineet, sillä muun muassa kouluissa on entistä suopeammin otettu laji opetusohjelmaan. Kouluissa saadun ensikosketuksen perusteella tyttöjen on helpompi siirtyä pelaamaan urheiluseuraan. Myös useammalla paikkakunnalla käynnistyneet kortteliliigat johdattavat tyttöjä jalkapallon pariin. Kansainvälinen menestys on aina seikka, joka vie lajia eteenpäin. Maajoukkueen menestyksen merkitystä vuoden 2005 EM-kisoissa ei voi liikaa hehkuttaa. Se on selvästi nostattanut myös naisjalkapalloilun pinnalle. Omien naisidoleiden myötä tytöt haluavat olla laurakalmareita ja sannavalkosia, eivät enää jarilitmasia ja samihyypiöitä.

Naiset lopettavat pelaamisen paljon miehiä nuorempina. Naisille tulee ajankohtaiseksi muut elämän osa-alueet ja perheen perustaminen. Usein lajin katsotaan sitovan liikaa ja vievän muuta vapaa-aikaa: joko täytyy pelata kunnolla tai lopettaa. Vähäisen pelaajamäärän vuoksi

naisille on vain vähän eri sarjatasoja. Miehillä on sarjatasoja suurimmissa piireissä aina kuudenteen divisioonaan asti. Naisilla kolmosdivisioona on alin sarjataso, tosin sitä ei järjestetä kuin suurimmissa piireissä. Viime vuosina naisille on perustettu harrastelijasarjoja, jotta pelaaminen onnistuu muutenkin kuin huipputasolla.

Suomessa 2000-luvulla tapahtunut todellinen noste nais- ja tyttöjalkapalloilussa ei ole ainutlaatuinen ilmiö. Kansainvälisesti vertailtuna monessa maassa muutos on ollut vielä rajumpi. (Kuvio 15) Esimerkiksi Englannissa voidaan puhua jopa naisjalkapalloilun räjähdyksestä. Monessa Euroopan maassa naisjalkapalloilu onkin tällä hetkellä nopeimmin kasvava laji. (Williams 2004, 112.)

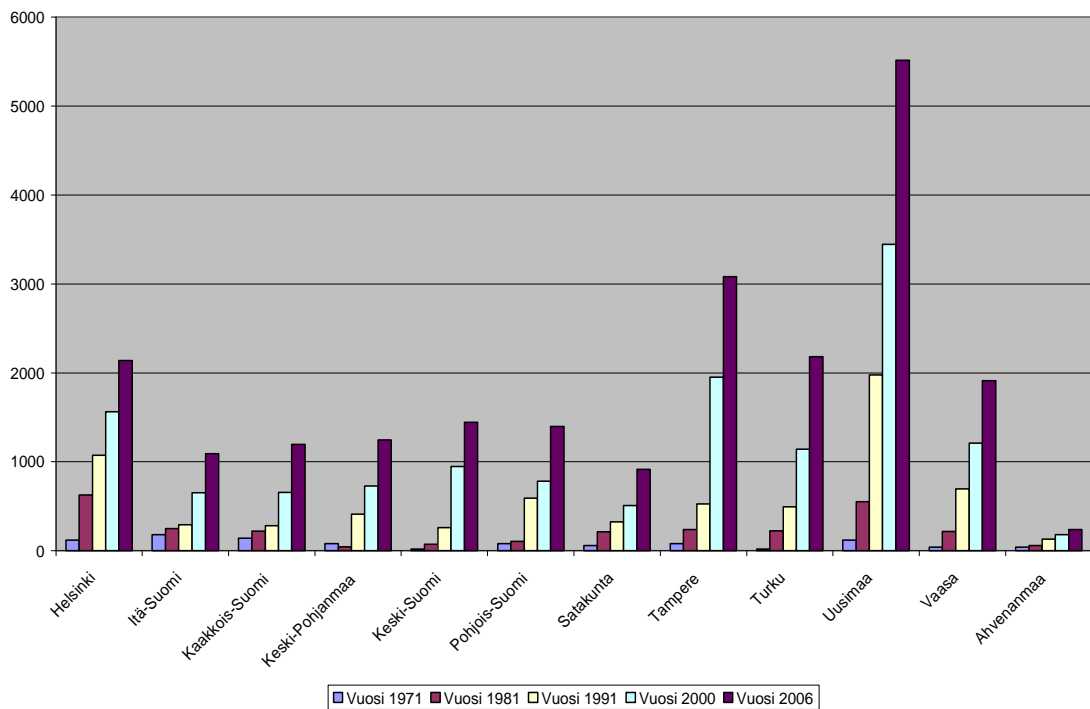
KUVIO 15: Euroopan maiden rekisteröidyt pelaajat, jos pelaajia on yli 15 000, lukuun ottamatta Saksaa.⁴ (Saarinen 2008, UEFA Publications unit, FIFA Questionnaire 2003, requests to the NAs, mukaan)

⁴ Saksassa rekisteröityjä nais- ja tyttöpelaaajia on jo lähes miljoona (Saarinen 2008). Varsinainen pelaajamäärä tosin on hieman pienempi, sillä Saksassa pelaajien määrää ei lasketa pelaajalisenssien mukaan, vaan nainen voi rekisteröityä jonkun seuran ”kannatusjäseneksi” (Saarinen 2008.)

Suomessa on yhdeksänneksi eniten nais- ja tyttöpelajia Euroopassa. FIFA:n rankinglistalla Suomi on 16 sijalla. Yhdysvallat, Saksa, Brasilia ja Ruotsi muodostavat listan neljän kärjen. (FIFA 2008.)

Suomessa naisten jalkapalloilu on ollut varsin pääkaupunkiseutukeskeistä. Ensimmäisinä vuosina joukkueita oli ympäri Suomea, mutta vuosien saatossa harrastajamäärien painopiste on muuttunut entistä enemmän Etelä-Suomeen, rannikkoseuduille ja suuriin sisämaakaupunkeihin kuten Tampereelle. (Kuvio 16) Naisten jalkapalloilun leviäminen on seurannut pitkälti yleisen jalkapallokulttuurin leviämistä Suomessa. Toisaalta naisten jalkapalloilussa on välillä noussut yksittäisiltä paikkakunnilta menestyneitä joukkueita. Tällainen ilmiö oli Korttesjärven nousu aina SM-sarjaan asti 1980-luvulla.

KUVIO 16: Nais- ja tyttöharrastajat piireittäin vuosina 1971, 1981, 1991, 2000 ja 2006 (SPL:n toimintakertomukset 1971, 1981, 1991, 2000, 2006)⁵

⁵ Kaikkien piirien harrastajamäärät on muutettu vastaamaan nykyisin voimassa olevaa piirijakoa.

Vuodesta 1971 alkaen on ollut jaettavana 36 mestaruutta. Niistä 30 on mennyt Helsinkiin ja kerran naapurikaupunkiin Espooseen. HJK on ollut naisjalkapalloilun lippulaiva. Raitapaidat ovat vieneet mestaruuden 22 kertaa. Pääkaupunkiseudun ulkopuolelle mestaruus on mennyt tarkastelujakson aikana vain viisi kertaa. Kemlin Into oli valttia peräkkäisinä vuosina 1976 ja 1977. TPS puolestaan oli paras vuonna 1978. FC United Pietarsaaresta nousi 2000-luvulla naisjalkapalloilun huipulle, sillä pienen kaupungin joukkue voitti mestaruuden vuosina 2002 ja 2004. (Ks. Liite 1.)

9.3 Naisten Liiga, naisjalkapalloilun parhaaksi

Varsinkin alkuvuosina luovutuksia tapahtui paljon niin SM-sarjassa kuin perussarjassa. Vuoteen 1984 asti Suomen ylimmän tason sarjajärjestelmä muuttui lähes vuosittain. Sen jälkeen SM-sarjan joukkuemäärä saatiin kutakuinkin vakiinnutettua. Joukkueet, jotka eivät päässeet SM-sarjaan, pelasivat ensin perussarjaa ja sen jälkeen aluesarjaa. Vuonna 1984 perustettiin I divisioona, jotta hyppäys aluesarjasta SM-sarjaan ei olisi liian suuri. Vuonna 1993 naisten kaksi ylintä sarjaa muuttuivat Sarjaseurat ry:n alaisiksi. Tällä pyrittiin nostamaan ylimpien sarjatasojen arvostusta ja ottelutapahtumia ruvettiin kehittämään miesten pelien suuntaan. Naisten kilpailutoiminnalle on ollut ominaista, että omia joukkueita ja seuroja on perustettu ja sarjapaikkoja on muutettu niiden nimiin. Pitkäjänteistä menestystarinaa tällaisella menettelyllä on kuitenkin ollut vaikea rakentaa. Kaudeksi 2006 naisten ylin sarja muuttui Naisten Liigaksi. Samalla joukkueilta vaaditaan miesten puolelta tuttu liigalisenssi. Liigalisenssin yhtenä edellytyksenä on muun muassa pitkäjänteinen junioritoiminta ja tasapainoinen talous, joten uusien joukkueiden perustaminen vain Naisten Liigaan on mahdotonta.

Pelissäännöt muutettiin nopeasti vastaamaan miesten vastaavia. Alussa naisten otteluiden peliaika oli lyhyempi (2x30 minuuttia). Vuonna 1989 se muuttui vastaamaan miesten peliaikaa (2x45 minuuttia). Kenttäolosuhteet ovat naisilla parantuneet kuten koko suomalaisessa jalkapalloilussa. Alussa pelit pelattiin poikkeuksetta hiekkakentillä, mutta jo vuonna 1989 Palloliitto vaati naisten SM-sarjaotteluihin nurmikenttiä. Nykyään pelit pelataankin pääsääntöisesti nurmikentillä. Talviharjoittelua varten useilla paikkakunnilla on

mitat täyttävä jalkapallohalli. 1980-luvulta lähtien ruvettiin juniorijoukkueille järjestämään omia SM-turnauksia. Vuonna 1985 perustettiin tyttöjen oma turnaus Stadi cup, josta tuli tyttöjen ”oma juttu”.

9.4 Kansainvälisten kilpailujen kentillä

Naisten jalkapallo on vuosien aikana vahvasti kansainvälistynyt. Naisille järjestetään niin EM-kilpailuja kuin MM-kilpailuja, lisäksi naisten jalkapallo on ollut olympialaisten ohjelmassa vuodesta 1996. Suomi aloitti kansainväliset pelinsä aikaisin, jo vuonna 1973 pelattiin ensimmäinen maaottelu. Alussa pelattiin muutamia pelejä vuodessa, lähinnä Pohjoismaita vastaan. Vuodesta 1982 alkaen Suomi on osallistunut EM-karsintoihin. Vaikka Suomessa oli valtakunnallinen sarja, ei maajoukkue menestynyt kansainvälisillä kentillä. Suomen kansainvälisen menestyskauden voidaan katsoa alkaneen Mäkelänrinteen urheilulukion saavutuksesta, kun tyttöjen joukkue voitti kansainvälisen koulujen välisen mestaruuden vuonna 1995. Monet Mäkelänrinteen lukion oppilaat pelasivat tämän jälkeen menestyneissä juniorimaajoukkueissa sekä naisten maajoukkueessa, joka raivasi tiensä vuoden 2005 EM-kisoihin.

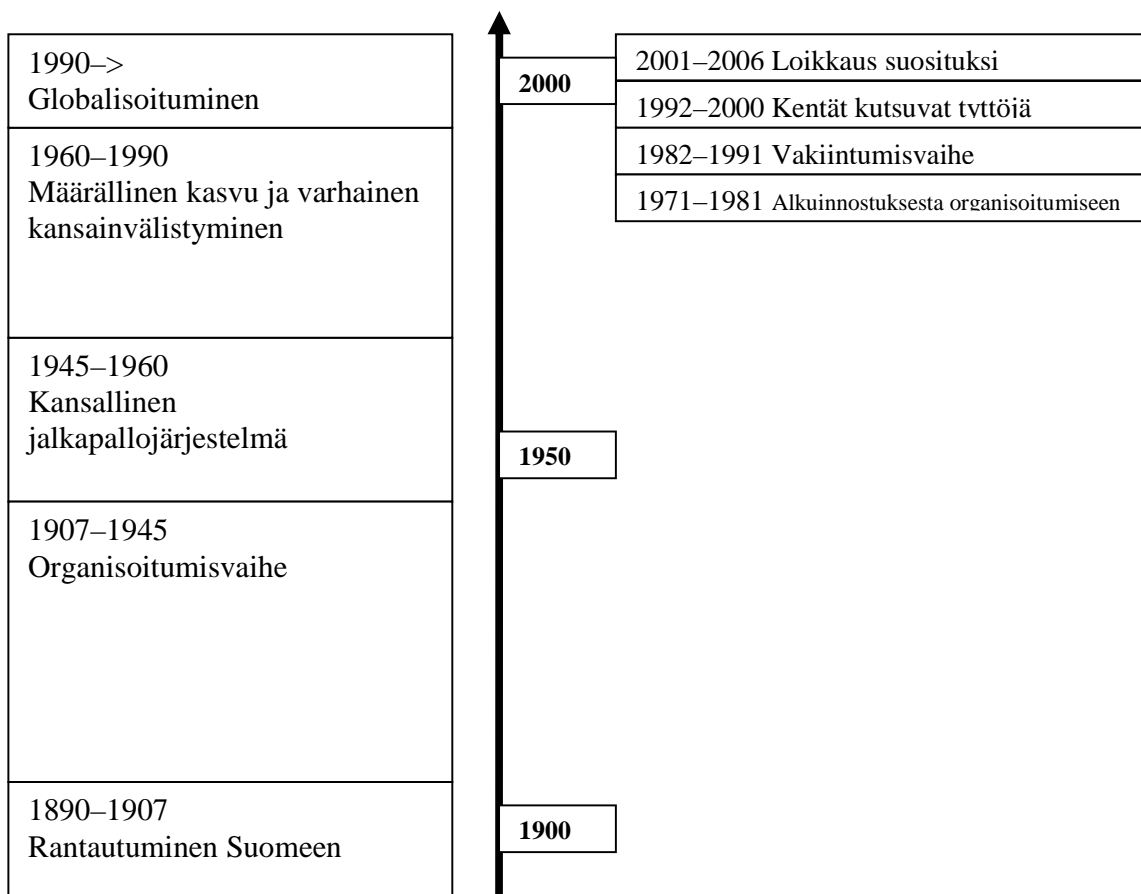
Seurajoukkueiden kansainvälisistä turnauksista sen sijaan tuli menestystä. HJK voitti turnauksen Taiwanissa vuonna 1978 ja Mentonissa 1987. Mentonin turnaus miellettiin seurajoukkueiden Euroopan cupiksi. Alkuajoista lähtien varsinkin Pohjoismaat olivat innokkaita perustamaan virallisen seurajoukkueiden Eurooppa cupin. Vasta 2001 sellainen toteutui, kun naisten UEFA cup alkoi. HJK ylsi ensimmäisenä vuonna UEFA cupissa peräti välieriin. Maajoukkueen ja HJK:n seurajoukkueen menestys on osaltaan ollut vaikuttamassa, että nykyään entistä useampi suomalainen nainen lähtee ulkomaille pelaamaan.

Tutkimukseni perusteella naisten jalkapalloilussa on tapahtunut muutoksia. Lajin harrastajamäärät, varsinkin tyttöjen osalta, ovat kasvaneet huomattavasti. Naisten harrastajamäärien osalta ei ole tapahtunut merkittävää muutosta. Kilpailullistumista on tapahtunut lajin kansainvälistymisen ansiosta. Siitä on osoituksena kasvaneet maaotteluiden

määrät sekä EM-, MM-kilpailut ja olympialaiset. Myös pelaajaliikenne sekä Suomesta pois että Suomeen on osoitus kansainvälisyyden lisääntymisestä. Naisten sarjojen kilpailumuodot ovat vakiintuneet. Toisaalta naisten jalkapallossa talous ja pelaajapula aiheuttavat edelleen ongelmia monelle joukkueelle kuten jo 1970-luvulla. Joukkueet joutuvat ongelmien vuoksi luopumaan korkean tason sarjapaikoista vielä 2000-luvullakin. Kaikkiaan Palloliitto on ottanut naisten ja tyttöjen jalkapallon paremmin huomioon jokapäiväisessä toiminnassaan. Vaikka tutkimukseni tavoitteena ei ollut perehtyä lajin arvostukseen, huomaa senkin parantuneen vuosien myötä. Silti lajin arvostus ja julkisuus on seikka, jossa on edelleen eniten kehitettävää, jos naisia verrataan miesten jalkapalloiluun. Esimerkiksi miesten jalkapalloilussa ei voisi kuvitellakaan, että maajoukkueen päävalmentaja hoitaa toimeaan oman työn ohessa, kuten naisten maajoukkueen valmentaja.

9.5 Kuin miesten jalkapalloilu pienoiskoossa

Suomalaisen naisjalkapalloilun voidaan katsoa kehittyneen samoja linjoja kuin maan yleinen jalkapallokulttuuri. Naisten jalkapalloilussa aikaa tähän on kulunut 35 vuotta, kun miesten jalkapallossa kehitys tapahtui sadan vuoden aikana. (Kuvio 17.) Suomalaisessa jalkapallokulttuurissa kahden ensimmäisen kauden Rantautuminen Suomeen ja Organisoitumisvaiheen tapahtumat ovat naisten jalkapallossa toteutuneet Alkuinnostuksesta organisoitumiseen -kauden aikana. Tämän ajanjakson aikana jalkapalloilu alkoi, sarjat saatiin järjestettyä toimiviksi ja jatkuviksi. Kansallisen jalkapallojärjestelmän kehityskulku vastaa naisten jalkapalloilun Vakiintumisvaihetta. Tällöin jalkapallon sarjajärjestelmät vakiintuivat eikä niiden kehitykseen tarvittu erityisponnisteluja. Molemmissa kehityskertomuksissa toiseksi viimeinen kausi, Määrällinen kasvu ja varhainen kansainvälistyminen sekä naisten Kentät kutsuvat tyttöjä, kuvaavat kuinka jalkapallosta tuli Suomessa suosittu. Harrastajamäärät kasvoivat ja niiden vuoksi täytyi ryhtyä erityisjärjestelyihin. Viimeiset kaudet molemmissa sanelevat entistä kansainvälisempi ja entisestään kansainvälistyvä ilmapiiri.

KUVIO 17: Jalkapallokulttuurin muutoskaudet Suomessa. Aikajanan vasemmalla puolella suomalaisen jalkapallokulttuurin muutoskaudet (Itkonen & Nevala 2006, 69–75)⁶ ja oikealla puolella naisten jalkapalloilun muutoskaudet.

Jos vertailua jatketaan, on naisten jalkapalloilu kokenut samoja muutoksia kuin naisten kilpaurheilu yleisesti. Naisten kilpaurheilun tavoin oli naisten jalkapalloilunkin kehitys kaksivaiheinen prosessi, joka seurasi yleisiä yhteiskunnallisia muutoksia. Merkittävää oli, että naisille pääsy jalkapallokentille ei ollut itsestään selvyys, vaan siihen tarvittiin miesten

⁶ Suomalaisen jalkapallokulttuurin muutoskausien vuosiluvut ovat vain suuntaa-antavia. Itkonen ja Nevala (2006, 69–75) eivät ole tutkimuksessaan määritelleet tarkkoja murrosvuosia. He määrittelevät rajavuodet muun muassa sanoin toisen maailmansodan päättymisen jälkeen ja 1960-luvun alussa. Selvyyden vuoksi muutin tähän kuvioon murroskohdat vuosiluvuiksi, jotta vertailu naisten jalkapalloiluun olisi helpompi tehdä.

hyväksyntä. Naisten kilpaurheilun tavoin myös naisten jalkapalloa kohtaan oli nähtävissä väheksyviä asenteita. Vasta kun huomattiin, että naisista olisi myös ”hyötyä” alettiin toimintaa tukea. Naisten kilpaurheilussa tämä johti kansainvälisen menestyksen lisääntymiseen, jalkapallossa puolestaan harrastajamäärien ja sen mukana rahallisen tuen kasvuun. Myöhemmin nais- ja tyttöjoukkueissa nähtiin myös mahdollisuus kansainväliseen menestykseen.

Naisten jalkapallossa on viime vuosina ruvennut näkymään eriytymisen piirteitä, aivan kuten naisten urheilussa ja liikunnassa yleisemminkin. Parin viimeisen vuoden aikana naiset ovat voineet pelata miesten puolelta tuttua harrastesarjaa. F.U.N. -projektin myötä varsinkin pienemmille paikkakunnille on pyritty luomaan pienen kentän harrasteliigaotteluita. Kesällä 2007 pelattiin ensimmäisen kerran Helsingin keskustassa hupimielinen Unelma cuppi, johon saivat osallistua vain naiset, jotka eivät koskaan aikaisemmin olleet pelanneet jalkapalloa. Tulevaisuuden näkymissä naisjalkapalloilun eriytyminen jatkuu edelleen.

Samalla, kun naisten harrastejalkapallo lisääntyy koko ajan, vaatimukset korkeimmalla tasolla pelaamiseen kasvavat. Naisten Liigaseuroilta ja itse pelaajilta vaaditaan entistä enemmän. Taitotason pitää parantua ja sitoutumisen lisääntyä. Suomalaisnaisten panostaessa lajiin enemmän avautuu heille mahdollisuuksia lähteä ulkomaille pelaamaan. Esimerkiksi maajoukkueen kokoonpanosta vain murto-osa pelaa Suomen joukkueissa. Suurin osa pelaa ammattilaisena tai puoliammattilaisena ulkomailla. Suunta on alun perin ollut Yhdysvallat ja naapurimaat Ruotsi tai Norja. Uutena maana Saksa on ruvennut rekrytoimaan taitavia suomalaisia pelaajia.

9.6 Tutkimuksen arviointi

Naisten jalkapalloilu on kehittynyt varteenotettavaksi kilpaurheiluksi varsin lyhyessä ajassa: Mimmiliigasta on kasvanut Naisten liiga. Tutkimusprojekti on ollut äärimmäisen kiintoisa, mutta samalla hyvin vaativa. Pioneeritutkimuksen vuoksi aikaisempiin tutkimuksiin ei voinut juurikaan tukeutua. Samalla lähdeaineisto on ollut hyvin hajanaista.

Tuunaisen ja Virolaisen artikkelit antoivat hyvät linjat tapahtumille, mutta niistä puuttuvat lähdeviitteet vaikeuttivat primaarilähteille pääsemistä. Seurahistoriikkeissa naisten jalkapallo on yleisesti sujuvasti sivuutettu tai se on hyvin marginaalisessa osassa. Esimerkiksi HJK:n satavuotishistoriikki keskittyy 22-kertaisen naisten Suomen mestarin tarinaan vain muutaman aukeaman verran. Suomen Palloliiton toimintakertomuksia lukiessa on voinut tulkita naisten arvostuksen liitossa. Vuosien saatossa ja kansainvälisen menestyksen lisääntyessä myös naisten osuus toimintakertomuksissa on lisääntynyt. Olennaisin osa tutkimusaineistoani olivat ehdottomasti naisvaliokuntien ja erillisten nais- ja tyttöjalkapalloilutyöryhmien pöytäkirjat. Niistä sai tarkan ja yksityiskohtaisen selvityksen menneistä tapahtumista, päätöksistä ja asioista, jotka jätettiin tekemättä.

Haastattelujen tekemistä mietin pitkään, mutta päätin jättää ne pois. Haastatteluilla olisin varmasti saanut esille naisten omat näkökulmat jalkapalloilussa tapahtuneista muutoksista. Lähinnä tutkimusekonomiset seikat johtivat siihen, että luovuin haastatteluista. Toisaalta koin saaneeni tutkimuskysymyksiini vastauksen jo aineiston perusteella.

Koska naisten jalkapalloilun muutosta ei ole voinut tulkita yksinään, on sitä pitänyt tulkita osana suurempia linjoja. Naisten jalkapalloilun muutoksen nivominen niin yleisen liikuntakulttuurin, naisten yleisen kilpaurheilun, miesten jalkapalloilun ja naisten kansainvälisen jalkapalloilun kanssa on ollut työni ehdottomasti vaikein osuus. Ilmiökokonaisuuden laajuus on saanut tutkijan pään pyörälle tutkimusprosessin aikana useasti. Pioneerityönä naisten jalkapalloilun muutoksesta toivon tutkimuksesta olevan hyötyä niille, jotka tulevaisuudessa aikovat paneutua naisten jalkapalloilun kentille. Suosittelen sitä lämpimästi.

Jatkotutkimuksen kannalta tutkimisen arvoista olisi ainakin naisten jalkapalloiluun kohdistetut asenteet. Varsinkin alkuvuosien sanomalehtikirjoitukset olivat kiehtovaa luettavaa. Tutkimuksen väarti olisi analysoida ensimmäisten vuosien naisjalkapallokirjoittelua nykyisiin artikkeleihin. Tutkittavia aiheita olisivat ehdottomasti suomalaiset naiserotuomarit, jotka ovat niittäneet kansainvälistäkin mainetta. Lisäksi Suomen naisten SM-sarjan kautta aikain menestynein seurajoukkue HJK ansaitsisi kunnan

tutkimuksen ja selvityksen. Mitkä tekijät juontavat HJK:n menestystarinan, mitä HJK:ssa on tehty eritavalla kuin muissa seuroissa. HJK:n kautta pystyisi seuranäkökulmasta lähestymään naisjalkapalloilun muutosta.

Ja vielä loppuun on pakko palata alkuun. Aloitin tutkimukseni Helsingin Sanomista poimitulla sitaatilla. Samassa jutussa myös ennakoitiin naisten jalkapallon nousua suhteessa miehiin: ”Rohkeimmat lajin puolustajat ennustelevat, että Suomen naiset pääsevät miehiä aikaisemmin mukaan MM-jalkapallokentälle.” (HS. 15.9.1971)

Vuosikymmeniä myöhemmin sama kysymys on edelleen ilmassa. Naiset ovat jo Euroopan mestaruuskisoissa esiintyneet, MM-kisat ovat jääneet yhtä kauas molemmilta sukupuolilta. Suomalaisille jalkapalloilijoille kumman tahansa maajoukkueen selviäminen MM-lopputurnaukseen tuottaisi suunnatonta iloa.

LÄHTEET

- Aalto, S., Lehtola, E.V., Sulkava, E. & Tiitta, A. 2007. Tähtien tarina. Helsingin Jalkapalloklubi 100 vuotta. Helsinki: Gummerus.
- Aapajärvi, J. 2002. Jyväskylän Pallokerho ry. Rautpohjasta koko kaupungin vaikuttajaksi. Jyväskylä: Gummerus.
- Andersson, T. 2006. Naisten jalkapallon varhaisvaiheista Ruotsissa. Teoksessa H. Roiko-Jokela & E. Sironen (toim.) *Alussa oli vesi*. Jyväskylä: Gummerus, 63–84.
- Anttonen, A. 1988. Hyvinvointivaltion feministinen kritiikki. Lähtökohta uusille sosiaalipolitiikkatulkinnoille. Teoksessa L. Simonen (toim.) *Naistutkimuksen ajankohtaisia ongelmia*. Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos, Tampereen yliopisto, Sarja C 30, 39–64.
- Bourke, A. 2004. Women's Football in the Republic of Ireland: Past Events and Future Prospects. Teoksessa F. Hong & J. A. Mangan (toim.) *Soccer, Women, Sexual Liberation*. Lontoo: Frank Cass & Co, 162–181.
- Boutilier, M. & SanGiovanni L. 1983. *The Sporting Women*, Champaign, Illinois: Human Kinetics Publishers
- Brus, A. & Trangbaek, E. 2004. Asserting the Right to Play – Women's Football in Denmark. Teoksessa F. Hong & J. A. Mangan (toim.) *Soccer, Women, Sexual Liberation*. Lontoo: Frank Cass & Co, 95–111.
- Capkova, R. 2007. Women's football in Czech Republic. The golden 60's and following problems in the 80's. Faculty of Sports and Physical Education. Charles University in Prague, Czech Republic. Henkilökohtainen tiedonanto 12.11.2007.
- Eisenberg, C., Lanfanchi, P., Mason, T. & Wahl, A. 2004. Women, youth and FIFA. Teoksessa P. Lanfanchi (toim.) *100 years of football: The FIFA centennial book*. Pronters Trento. 183–201.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1999. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Vastapaino.
- Fasting, K. 2004. Small Country – Big Results: Women's Football in Norway. Teoksessa F. Hong & J. A. Mangan (toim.) *Soccer, Women, Sexual Liberation*. Lontoo: Frank Cass & Co, 149–161.
- Forsblom Mauri, 2000. Suomen Palloliiton Helsingin piirin 1924–1999, 75 vuotta helsinkiläisen jalkapalloilun hyväksi. Helsinki: Hakapaino Oy.

- Haaparanta, L. 1989. Naistutkimus ja filosofinen menetelmä. Teoksessa S. Heinämaa (toim.) *Naisen tieto*. Helsinki: Art House Osakeyhtiö, 44–55.
- Hakulinen, T. 1996. Keskustelu kilpaurheilun sopivuudesta naisille kävi kiivaana 1920-luvun lopulla. Teoksessa A. Nevala (toim.) *Olympialaiset ja naisliikunta, satavuotiaat*. Helsinki: Suomen urheiluhistoriallinen seura, 11–18.
- Hall, A.M. 2004. *The Game of Choice: Girls' and Women's Soccer in Canada*. Teoksessa F. Hong & J. A. Mangan (toim.) *Soccer, Women, Sexual Liberation*. Lontoo: Frank Cass & Co, 30–46.
- Hargreaves, J. 1994. *Sporting females. Critical issues in the history and sociology of women's sports*. London: Routledge.
- Heikkala, J. 2000. Liikunnan järjestökentän muutokset ja toimintaympäristö. Teoksessa *Liikunnan kansalaistoiminta. Muutokset merkitykset ja reunaehdot. Liikuntatieteellisen seuran julkaisu nro 152*. Tampere. 119–134
- Heinilä, K. 1983. Nainen suomalaisessa liikuntakulttuurissa. Teoksessa A. Laitinen (toim.) *Liikunta ja nainen*. Jyväskylän yliopiston. Liikuntasuunnittelun laitos. Opetusmonisteita nro 10, 107–122.
- Heinonen, J. 1995. *Reippaat sata vuotta*. Lahti: Esa Kirjapaino Oy.
- Heiskala, R. 2006. Kansainvälisen toimintaympäristön muutos ja Suomen yhteiskunnallinen murros. Teoksessa R. Heiskala & L. Luhtakallio (toim.) *Uusi Jako – Miten Suomesta tuli kilpailukyky-yhteiskunta*. Helsinki: Gaudeamus. 14–42.
- Hjelm, J. 2007. Naiset ja jalkapallo sosiaalisena liikkeenä. Teoksessa H. Itkonen & A. Nevala (toim.) *Kuningaspelin kentät. Jalkapalloilu paikallisena ja globaalina ilmiönä*. Helsinki: Gaudeamus, 226–237.
- Hjelm, J. 2004. *Amasoner på planen. Svensk damfotboll 1965–1980*. Boréa: Bokförlag.
- Hirsjärvi, S, Remes, P., Sajavaara, P. 2004. *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Tammi.
- Hong, F. & Mangan, J.A. 2004. Will the "Iron Roses" Bloom Forever? Women's Football in China: Changes and Challenges. Teoksessa F. Hong & J.A. Mangan (toim.) *Soccer, Women, Sexual Liberation*. Lontoo: Frank Cass & Co, 47–66.
- Ilmanen, K. 2000. Maakunnan monet viritykset, Teoksessa *Liikunnan kansalaistoiminta. Muutokset merkitykset ja reunaehdot. Liikuntatieteellisen seuran julkaisu nro 152*. Tampere, 73–91.
- Ilmanen, K. 1996. Pegasoksen siivin. Puotinkylän Valtti 1946–1996. Kyläseurasta pääkaupunkilaisten liikuttajaksi. Helsinki: Hakapaino.

- Itkonen, H. & Nevala, A. 2006. Suomalaisen jalkapalloilun kaudet ja urheilukulttuurin muutos. *Liikunta & Tiede* 43 (6), 69–75.
- Itkonen, H. 2000. Pesäpallon alueellinen muutos. Teoksessa *Liikunnan kansalaistoiminta. Muutokset merkitykset ja reunaehdot*. Liikuntatieteellisen seuran julkaisu nro 152. Tampere, 92–105
- Itkonen, H. 1999. Liikunnan kansalaistoimijakenttä muutoksessa. Teoksessa K. Suomi (toim.) *Vaajan virran vuolteesta. Kirjoituksia liikunnasta ja yhteiskunnasta*. Jyväskylä: Liikunnan kehittämiskeskus, 111–130.
- Itkonen, H. & Kortelainen, J. 1999. Rantakentältä maailmalle – Kiteen pesäpallo, lajikulttuuri ja yhteiskunta. Liikuntatieteellisen seuran julkaisu nro 146. Helsinki.
- Itkonen, H. 1996. *Kenttien kutsu. Tutkimus liikuntakulttuurin muutoksesta*. Tampere: Gaudeamus.
- Jalkapallokirjat 1982 ja 2007, Suomen Palloliitto.
- Jallinoja, R. 1987. Mitä naisnäkökulma on? Teoksessa T. Pyykkönen (toim) *Liikkuva nainen. Tieteennäkemyksiä naisten liikuntaharrastuksesta*. Liikuntatieteellisen seuran julkaisu nro 109. Lappeenranta: Etelä-Saimaan Kustannus Oy, 68–75.
- Jokinen, K. & Saaristo, K. 2004. *Sosiologia*. Juva: Bookwell Oy.
- Julkunen, R., Nätti, J. & Anttila, T. 2004. *Aikanyrjähdys – Keskiluokka työn puristuksessa*. Tampere: Vastapaino.
- Kalela, J. 2000. *Historian tutkimus ja historia*. Tampere: Tammer-Paino oy
- Kanerva, J., Arponen, A.O., Heinonen, M., Tamminen, J. & Tikander, V. 2003 *Jalkapallon pikkujättiläinen*. Helsinki: WSOY.
- Karisto, A., Takala, P. & Haapola, I. 1997. *Matkalla nykyaikaan. Elintason, elämäntavan ja sosiaalipolitiikan muutos Suomessa*. Juva: WSOY.
- Kiukas, J. 1992. *Jalkapallon alueellinen leviäminen Suomessa. Sarjatoiminta ja sen painopistealueet eri ajanjaksoina. Maantieteen pro gradu -tutkielma*. Joensuun yliopisto.
- Koh, E. 2004, *Chains, Challenges and Changes: The Making of Women's Football in Korea*. Teoksessa F. Hong & J.A. Mangan (toim.) *Soccer, Women, Sexual Liberation*. Lontoo: Frank Cass & Co, 67–79.
- Kortelainen, J. 2007, *Jalkapallo-Suomen maantiede*. Teoksessa H. Itkonen & A. Nevala (toim.) *Kuningaspelin kentät. Jalkapalloilu paikallisena ja globaalina ilmiönä*. Helsinki: Gaudeamus, 71–83.

- Kosonen, U. 1988, Liina ja liikuntatieteet. Teoksessa L. Simonen (toim.) Naistutkimuksen ajankohtaisia ongelmia. Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos, Tampereen yliopisto, Sarja C 30, 7–25.
- Laine, L. 2004a. Luento Liikunnan historia. Jyväskylän yliopisto, Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Syksy 21.10.2004.
- Laine, L. 2004b. Naisten urheilun reunaehdoista. Teoksessa K. Ilmanen (toim.) Pelit ja kentät. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos: Tutkimuksia 3/2004. 117–134.
- Laine, L. 1996. Voimistelevat ja urheilevat aatteen sisaret. Piirteitä työläisnaisten liikuntakulttuurin kehityksestä. Teoksessa P. Hihnala (toim.) Liikkeen puolesta. Työväen Urheiluliiton naisia 1919–1996. Helsinki: Suomen Työväen Urheiluliitto TUL ry. 9–89.
- Laine, L. 1992. Ruumiinharjoitusten monet muodot. Teoksessa T. Pyykkönen (toim.) Suomi uskoi urheiluun. Suomen urheilun ja liikunnan historia. Liikuntatieteellisen seuran julkaisu. Helsinki: VAPK-kustannus, 183–214.
- Laine L. 1985a. Naisurheilun historiaa ja tutkimusta Liikunta & tiede 22 (2). Liikuntatieteellinen seura, 66–71.
- Laine, L. 1985b. Naisemansipaatio ja liikuntakulttuuri. Teoksessa S. Vilhu (Toim.) Kuntoliikuntaseminaari Seinäjoella, Seminaariraportti. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu nro:103. Lappeenranta: Etelä-Saimaan Kustannus OY.
- Laitinen, A. 1992. Naiset ja Urheilu – muutokset nykyhetkestä tulevaisuuteen. Teoksessa K. Olin, H. Itkonen & E. Ranto (toim.) Liikunnan muutos, murros vai kaaos? Helsinki: TUL ry.,
- Laitinen A. 1988. Naistutkimusprojekti liikuntatieteissä. Teoksessa L. Simonen (toim.) Naistutkimuksen ajankohtaisia ongelmia. Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos, Tampereen yliopisto, Sarja C 30, 103–113.
- Laitinen, A. 1983a. Katsaus liikuntasosiologiseen naisurheilututkimukseen. Teoksessa A. Laitinen (toim.) Liikunta ja nainen. Jyväskylän yliopisto. Liikuntasuunnittelun laitos. Opetusmonisteita nro 10, 28–39.
- Laitinen, A. 1983b. Liikunta ja nainen -tutkimus. Teoksessa A. Laitinen (toim.) Liikunta ja nainen. Jyväskylän yliopisto. Liikuntasuunnittelun laitos. Opetusmonisteita nro 10, 123–133.
- Lautela, Y. & Wallen, G. 2007, Rakas jalkapallo. Sata vuotta suomalaista jalkapalloa. Helsinki: Teos, Tilasto-osuus 418–435.

- Lehtonen, K-V. 1997, Hyvinkään Palloseura 1947–1997, Riihimäki: Riihimäen Kirjapaino oy.
- Markovits, A.S. & Hellerman, S.L. 2004, Women´s Soccer in the United States: Yet Another Amerikan ”Exceptionalism”. Teoksessa J. Hong & J. A. Mangan (toim.) Soccer, Women, Sexual Liberation. Lontoo: Frank Cass & Co, 14–29.
- Meinander, H. 1999. Tasavallan tiellä. Suomi kansalaissodasta 2000-luvulle. suom. P. Autio. Helsinki: Schildts Kustannus.
- Nevala, A., Heinonen, H. Itkonen, H. & Korpela, J. 2005. Lähtökohtia suomalaisen jalkapallotutkimuksen monipuolistamiselle. Teoksessa H. Roiko-Jokela, E. Sironen & O. Viita (toim.) Taidetta ja Tehdasurheilua. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy. 89–97.
- Opetusministeriö 1995. Piikkareilla nopeammin, korkeammalle, tasa-arvoisemmin. Tasa-arvotyöryhmän raportti 1995: 3. Helsinki: Painatuskeskus.
- Paavola, M. 2003. Korkokengillä vai nappiksilla? Tutkimus naiseuden ja jalkapalloilun yhdistämisestä. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Paavola, M. 2007a. Tyttö- ja naisjalkapallon F.U.N. -projektin 2001–2006 loppuraportti. Suomen Palloliitto.
- Paavola, M. 2007b. Suomen Palloliiton nais- ja tyttöjalkapallovastaavan Minttu Paavolan sähköpostiaineistot 23.1.2007.
- Pfister, G. 2004. The Challenges of Women´s Football in East and West Germany: A Comparative Study. Teoksessa J. Hong & J. A. Mangan (toim.) Soccer, Women, Sexual Liberation. Lontoo: Frank Cass & Co, 128–148.
- Pirinen, R. 1993. Hymyn takana piilee voimanainen. Naisurheilijahahmojen representoimat naiseudet naistenlehdissä 1950-luvulta 1980-luvulle. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Lisensiaatin tutkimus.
- Rantalaiho, L. 1988. Naistutkimuksen metodologiasta. Teoksessa P. Setälä & H. Kurki (toim.) Akaanvirtaa – Johdatusnaistutkimukseen. Helsinki: Yliopistopaino, 28–54.
- Saarinen, O. 2008. Suomen Palloliiton Naisten EM-turnauksen EURO 2009 turnausvastaavan sähköpostiaineistot ja henkilökohtainen tiedonanto 10.5.2008.
- Setälä, P. 1988. Moni/nainen historiaa. Naishistorian sanoma. Teoksessa P. Setälä & H. Kurki (toim.) Akaanvirtaa – Johdatusnaistutkimukseen. Helsinki: Yliopistopaino, 139–157.

- Simula, M. 2007. Johdatus tutkielman tekemiseen. Teoksessa Liikunnan yhteiskuntatieteiden opinnäyteopas. Liikuntatieteiden laitos. Jyväskylä: Kopijyvä.
- Sollamo, R. 1988. Feministiteologian tieteellinen paradigma. Teoksessa L. Simonen (toim.) Naistutkimuksen ajankohtaisia ongelmia. Tampereen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos, Sarja C 30, 7–25.
- Tuunainen, S. 2007. Naisjalkapallon seuratoimintaa 1970-luvulta lähtien. Teoksessa Y. Lautela & G. Wallén (toim.) Rakas jalkapallo. Sata vuotta suomalaista jalkapalloa. Helsinki: Teos. 235–253.
- Utrio, K. 2006. Suomen naisen tie. Pirtistä parlamenttiin. Helsinki: Tammi.
- Vasara, E. 2004. Valtion liikuntahallinnon historia. Helsinki: Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu nro 157.
- Venkula, J. 1997. Fair Play jalkapallon sieluna ja käytäntönä. Juva: Atena Kustannus.
- Virtanen, S. 1999. Drop out -ilmiö naisjalkapalloilussa. Tapaustutkimus nuorten jalkapalloilijoiden lopettamiseen vaikuttavista tekijöistä. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Pro gradu –tutkielma.
- Virolainen, M. 2007. Suomalainen naisjalkapalloilu. Teoksessa Y. Lautela & G. Wallén (toim.) Rakas jalkapallo. Sata vuotta suomalaista jalkapalloa. Helsinki: Teos. 226–234.
- Williams, J. 2004. The Fastest Growing Sport? Women's Football in England. Teoksessa J. Hong & J. A. Mangan (toim.) Soccer, Women, Sexual Liberation. Lontoo: Frank Cass & Co, 112–127.

Arkistolähteet:

Suomen Palloliitto, Toimintakertomukset 1971–2006.

Suomen Palloliitto, Tilapäisen naisjalkapallotoimikunnan pöytäkirjat 1–5/71 ja 1–2/72

Suomen Palloliitto, Naisten jalkapallotoimikunnan järjestämä neuvottelutilaisuus piirien edustajille 27.11.1971

Suomen Palloliitto, Naisjalkapalloseminaarin muistio 6.2.1982.

Suomen Palloliitto, Naisjalkapallotyöryhmän muistio 1/82, 31.11.1982

Suomen Palloliitto, Naisjalkapalloseminaarin muistio 12.2.1983

Suomen Palloliitto, Naisvaliokunnan pöytäkirjat 1983–1990.

Suomen Palloliitto, Nais- ja tyttöjalkapallon kehittämistyöryhmän muistiot 1–5/1992

Suomen Palloliitto, Muistio naisten kilpailutoimintaa käsittelevästä neuvottelutilaisuudesta 24.9.1975.

Suomen Palloliitto, Muistio naisten SM-sarjan edustajien palaverista 14.10.1977.

Suomen Palloliitto, Liittohallituksen pöytäkirjat 2/ 1971, 9/1982, 1/1983, liite 7, 3/1991, liite 3, 8/1991, 1/1992, liite 1, 7/1992.

Suomen Palloliitto 1980. UEFA, Second Conference on Women's Football of Tuesday, February 19. 1980, at the Hotel Atlantis in Zürich.

Sanomalehdet:

Ilta-Sanomien 3.6.1971. Annetaanko rangaistuspotku aina siitä pisteeltä?

Helsingin Sanomat 4.6.1971. Miehet eivät jääneet sanattomiksi

Helsingin Sanomat 15.9.1971. HJK:n mimmit todistivat: isot miehet ilkkuvat turhaan

Sähköiset lähteet:

FIFA 2008. FIFA:n naisten maailman ranking. Saatavilla www-muodossa. <URL:
<http://www.fifa.com/worldfootball/ranking/lastranking/gender=f/fullranking.html>
(luettu 23.5.2008)

Hämäläinen, P. 30.3.2007. Nais- ja tyttöfutis kehittynyt voimakkaimmin. Saatavilla www-
muodossa <URL:
<http://www.naistenliiga.fi/taustasivut/artikkeliarkisto/?num=11726> (luettu
10.4.2007.)

SLU 2005–2006: Kansallinen liikuntatutkimus 2005–2006 Lapset ja nuoret. Saatavilla
www-muodossa <URL:
[http://www.slu.fi/@Bin/119514/Kansallinenliikuntatutkimus_2005_2006lapsetjanuo
ret.pdf](http://www.slu.fi/@Bin/119514/Kansallinenliikuntatutkimus_2005_2006lapsetjanuo
ret.pdf) (luettu 16.5.2008.)

Palloliitto 2008. Suomen Palloliitto. (<http://www.palloliitto.fi/palloliitto/>. luettu 10.1.2008
ja 13.5.2008.)

Pirkkahalli 2008, Tampereen messu- ja urheilukeskus. Saatavilla www-muodossa <URL:
<http://fi.wikipedia.org/wiki/Pirkkahalli> (luettu 16.5.2008.)

SPL 2008a, Naisten liiga. Saatavilla www-muodossa <URL:
<http://www.naistenliiga.fi/info> (luettu 22.5.2008.)

SPL 2008b. Seuralisenssi: Naisten jalkapalloliiga. Saatavilla www-muodossa <URL:
http://www.palloliitto.fi/kilpailu/seuralisenssit_naisten_jalkapall/maaraykset

LIITTEET

Liite 1. Naisten Suomen mestarit, cup-mestarit ja Suomen Palloliiton vuoden pelaajat

Vuosi	Suomen mestari	Cup-mestari	Vuoden pelaaja
1971	Helsingin Jalkapalloklubi		
1972	Helsingin Jalkapalloklubi		
1973	Helsingin Jalkapalloklubi		
1974	Helsingin Jalkapalloklubi		
1975	Helsingin Jalkapalloklubi		
1976	Kemin Into		Merja Sjöman, TPS
1977	Kemin Into		Soile Malm, Into
1978	Turun Palloseura		Åsa Wennström, IF-FK
1979	Helsingin Jalkapalloklubi		Kirsi Koskela, Valtti
1980	Helsingin Jalkapalloklubi		Merja Sjöman, TPS
1981	Helsingin Jalkapalloklubi	Helsingin Jalkapalloklubi	Tarja Konttila, HJK
1982	Puotinkylän Valtti	Kemin Into	Anna-Maria Lehtonen, HJK
1983	Puotinkylän Valtti	Puotinkylän Valtti	Hanna-Mari Sarlin, HJK
1984	Helsingin Jalkapalloklubi	Helsingin Jalkapalloklubi	Tuula Sundman, HJK
1985	Kaunis Nainen Futis	Helsingin Jalkapalloklubi	Marianne Sulen, HJK
1986	Helsingin Jalkapalloklubi	Helsingin Jalkapalloklubi	Hanna-Mari Sarlin, HJK
1987	Helsingin Jalkapalloklubi	Herttoniemen Toverit	Anu Toikka, HerTo
1988	Helsingin Jalkapalloklubi	Herttoniemen Toverit	Tiina Lehtola, AIK
1989	PP-Futis	Herttoniemen Toverit	Soile Ojala, PPF
1990	Helsinki United	Helsinki United	Marja Aaltonen, Asker SK
1991	Helsingin Jalkapalloklubi	Helsingin Jalkapalloklubi	Susanna Kuosmanen, HerTo
1992	Helsingin Jalkapalloklubi	Helsingin Jalkapalloklubi	Pauliina Auveri, HJK
1993	Kontulan Urheilijat	Helsingin Jalkapalloklubi	Anne Mäkinen, HJK
1994	Malmin Palloseura	Turun Pyrkivä	Johanna Lindell, Ilves
1995	Helsingin Jalkapalloklubi	FC Kontu	Marianne Lindholm, Kontu
1996	Helsingin Jalkapalloklubi	Puistolalan Urheilijat	Hanna Ekström, HJK
1997	Helsingin Jalkapalloklubi	Malmin Palloseura	Kaisa Mustonen, Ilves
1998	Helsingin Jalkapalloklubi	Helsingin Jalkapalloklubi	Hanna Ekström, HJK
1999	Helsingin Jalkapalloklubi	Helsingin Jalkapalloklubi	Laura Kalmari, HJK
2000	Helsingin Jalkapalloklubi	Helsingin Jalkapalloklubi	Sani Ylitalo, HJK
2001	Helsingin Jalkapalloklubi	FC United	Sanna Valkonen, HJK
2002	FC United	Helsingin Jalkapalloklubi	Sanna Valkonen, Umeå IK
2003	Malmin Palloseura	Malmin Palloseura	Laura Kalmari, Umeå IK
2004	FC United	FC United	Anne Mäkinen, New Jersey W.
2005	Helsingin Jalkapalloklubi	FC United	Satu Kunnas, FC United
2006	FC Honka	Helsingin Jalkapalloklubi	Laura Österberg Kalmari, Djurgården

Liite 2. Naisten jalkapalloilun kansainväliset kilpailut: Kisat, vuosi, järjestäjämaa, mitalistit

Vuosi ja isäntämaa	Kultaa	Hopeaa	Pronssia
EM 1984	Ruotsi	Englanti	
EM 1987	Norja	Ruotsi	Italia
EM 1989	Länsi-Saksa	Norja	Ruotsi
EM 1991	Saksa	Norja	Tanska
MM 1991 Kiina	Yhdysvallat	Norja	Ruotsi
EM 1993	Norja	Italia	Tanska
EM 1995	Saksa	Ruotsi	Englanti & Norja
MM 1995 Ruotsi	Norja	Saksa	Yhdysvallat
Olympialaiset 1996 Atlanta	Yhdysvallat	Kiina	Norja
EM 1997 Ruotsi & Norja	Saksa	Italia	Ruotsi & Espanja
MM 1999 Yhdysvallat	Yhdysvallat	Kiina	Brasilia
Olympialaiset 2000 Sydney	Norja	Yhdysvallat	Saksa
EM 2001 Saksa	Saksa	Ruotsi	Norja & Tanska
MM 2003 Yhdysvallat	Saksa	Ruotsi	Yhdysvallat
Olympialaiset 2004 Ateena	Yhdysvallat	Brasilia	Saksa
EM 2005 Englanti	Saksa	Norja	Suomi & Englanti
MM 2007 Kiina	Saksa	Brasilia	Yhdysvallat